

راهنمای جامع ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران

حامد سلطانی نژاد
جواد فلاح، محمد حقانی نسب

راهنمای جامع ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران

حامد سلطانی نژاد، جواد فلاح، محمد حقانی نسب

A Comprehensive Guide to IME Instruments

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ

سهامی عام
شرکت بورس کالای ایران

راهنمای جامع ابزارهای معاملاتی

بورس کالای ایران

گردآوری و تألیف:

حامد سلطانی نژاد، جواد فلاح و محمد حقانی نسب

راهنمای جامع ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران

ناشر: راه افتخار

پدیدآورندگان: حامد سلطانی نژاد
و همکاران (جواد فلاح، محمد حقانی نسب)

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۶

چاپ و صحافی: واژه پرداز اندیشه

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

سرشناسه : سلطانی نژاد، حامد، ۱۳۵۷ - Soltani Nejad, Hamed

عنوان و نام پدیدآور : راهنمای جامع ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران/گردآوری و
تالیف حامد سلطانی نژاد و همکاران؛ جواد فلاح، محمد حقانی نسب [برای] شرکت بورس

کالای ایران (سهامی عام).

مشخصات نشر : تهران: راه افتخار، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری : ۱۹۸ ص.

شابک : ۹۷۳۵۵-۴-۹-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی : فیا

موضوع : شرکت بورس کالای ایران

موضوع : بورس کالا - ایران

موضوع : Commodity exchanges - Iran

موضوع : Commodity futures - Iran

شناسه افزوده : شرکت بورس کالای ایران

رده بندی کنگره : ۱۳۹۶ س ۱۹/ف ۵۱/ HG6۰۵۱

رده بندی دیویی : ۳۳۲/۶۴۰-۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی : ۵۱۲۶۸۷۷

بها: اهدایی

فهرست اجمالی

فصل اول: معرفی شرکت بورس کالای ایران و کارکردهای آن	۹
فصل دوم: ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران	۲۷
فصل سوم: نحوه انجام معاملات در بورس کالای ایران	۵۷
فصل چهارم: مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران	۱۱۱
فصل پنجم: معرفی سایت شرکت بورس کالای ایران	۱۶۷

فهرست تفصیلی

فصل اول: معرفی شرکت بورس کالای ایران و کارکردهای آن	۹
۱-۱- شکل گیری شرکت بورس کالای ایران	۱۳
۱-۲- کارکردهای بورس کالای ایران	۱۵
فصل دوم: ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران	۲۷
۱-۲- معاملات نقدی	۳۲
۲-۲- معاملات نسبه	۳۵
۳-۲- معاملات سلف	۳۵
۴-۲- اوراق سلف موازی استاندارد	۴۰
۵-۲- اوراق خرید دین	۴۴
۶-۲- قراردادهای بلندمدت	۴۶
۷-۲- معاملات کشف پرمیوم	۴۷
۸-۲- گواهی سپرده کالایی	۴۸
۹-۲- پیمان آتی	۵۰
۱۰-۲- قرارداد آتی	۵۲

۱۱-۲-اختیار معامله ۵۳

۱۲-۲-صندوق کالایی ۵۴

فصل سوم: نحوه انجام معاملات در بورس کالای ایران ۵۷

۱-۳-بازار اصلی کالاهای فیزیکی ۶۳

۲-۳-بازار فرعی کالاهای فیزیکی ۶۹

۳-۳-رینگ صادراتی کالاهای فیزیکی ۷۹

۴-۳-رویکرد مناقصه در معاملات بازار کالاهای فیزیکی ۸۱

۵-۳-بازار مشتقه ۸۵

۶-۳-بازار مالی ۹۸

۷-۳-سامانه‌های نرم‌افزاری بازار در بورس کالای ایران ۱۰۷

فصل چهارم: مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران ۱۱۱

۱-۴-مقایسه ابزارهای معاملاتی به تفکیک کارکردها ۱۱۳

۲-۴-مقایسه ابزارهای معاملاتی به تفکیک مشتریان ۱۵۸

فصل پنجم: معرفی سایت شرکت بورس کالای ایران ۱۶۷

۱-۵-صفحه اصلی ۱۶۹

۲-۵-بازارها ۱۷۱

۳-۵-کالاها ۱۹۲

۴-۵-انبارها ۱۹۳

۵-۵-ذی‌نفعان ۱۹۴

۶-۵-قوانین و مقررات ۱۹۶

۷-۵-آموزش و پژوهش ۱۹۶

۸-۵-سؤالات متداول ۱۹۷

پیشگفتار

شرکت بورس کالای ایران یکی از قطب‌های بازار سرمایه کشور است و علی‌رغم آن‌که تنها یک دهه از تأسیس آن می‌گذرد توانسته است خود را به جایگاه مناسبی در اقتصاد کشور برساند. شرکت بورس کالای ایران علاوه بر سامان‌دهی معاملات کالاهای استراتژیک، در معرفی و پیاده‌سازی ابزارهای نوین معاملاتی جهت رونق معاملات، پوشش ریسک و تأمین مالی در کشور پیشگام است. ایجاد بستری شفاف و نظام‌مند برای انجام معاملات کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا، نشان‌دهنده‌ی فضای تخصصی حاکم بر شرکت بورس کالای ایران و توانمندی و همت این شرکت برای رونق و توسعه اقتصاد کشور است. بهبود ساختار بازارهای مالی کشور جهت رسیدن بازار سرمایه به جایگاه واقعی خود و ایجاد ظرفیت رقابت کشور در عرصه‌ی اقتصاد بین‌الملل، سمت‌وسوی برنامه‌ریزی‌ها و فعالیت‌های شرکت بورس کالای ایران را تبیین می‌نماید.

شرکت بورس کالای ایران محل رویارویی واقعی عرضه و تقاضای کالا در اقتصاد و مبادله‌ی شفاف کالا و محصولات است. از طرف دیگر شرکت بورس کالای ایران با طراحی ابزارهای مختلف و متنوع مالی از جمله ابزارهای مشتقه به عنوان ابزار پوشش ریسک و گواهی سپرده کالایی به عنوان ابزار تسهیل مبادلات کالا، صندوق کالایی به عنوان ابزار سرمایه‌گذاری در کالا و قراردادهای سلف و اوراق سلف موازی به عنوان ابزارهای تأمین مالی توانسته ظرفیت‌های رونق مبادلات کالا و گردش سرمایه‌های پولی در چرخه‌ی اقتصاد را در مسیر رشد اقتصادی کشور فراهم نماید. واضح است که شرکت بورس کالای ایران هم از لحاظ جایگاه خود در اقتصاد و هم از لحاظ توانمندی، ظرفیت ویژه‌ای جهت ساماندهی بازار کالاها، افزایش شفافیت در اقتصاد و بهبود محیط کسب‌وکار دارد. با این حال بورس کالای ایران و ابزارها و کارکردهایش برای بسیاری ناشناخته است و نیاز به فرهنگ‌سازی و افزایش آگاهی عمومی در این زمینه احساس می‌شود.

از این رو مجموعه حاضر تحت عنوان "راهنمای جامع ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران" جهت ارائه اطلاعات کامل با محوریت ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران برای علاقه‌مندان و فعالان بازارهای مالی و کالایی نگاشته شده است. در فصل ابتدایی تاریخچه شکل‌گیری شرکت بورس کالای ایران و کارکردهای کلی آن برای مخاطب تشریح شده است. در فصل دوم ابزارهای معاملاتی بورس کالایی ایران معرفی شده و در فصل سوم

نحوه ورود و انجام معاملات در بازارهای شرکت بورس کالای ایران تشریح شده است. فصل چهارم مجموعه حاضر ابزارهای معاملاتی را به لحاظ کارکردها و تناسب آنها با انواع مشتریان مورد مقایسه قرار داده است. در فصل آخر نیز سایت شرکت بورس کالای ایران به عنوان مهم‌ترین کانال ارتباطی با مخاطبان معرفی شده است.

حامد سلطانی نژاد
مدیرعامل شرکت بورس کالای ایران

فصل اول

معرفی شرکت بورس کالای ایران
و کارکردهای آن

شرکت بورس کالای ایران
IRAN MERCANTILE EXCHANGE CO.

bank mella

فصل اول: معرفی شرکت بورس کالای ایران و کارکردهای آن

بازار سرمایه در کنار بازار پول نقش به‌سزایی در فراهم آوردن فضای مناسب برای فعالیت‌های اقتصادی بر عهده دارد. این بازار از عناصر گوناگونی نظیر بورس‌ها، صندوق‌ها و شرکت‌های سرمایه‌گذاری تشکیل یافته است. بورس، بازاری سازمان‌یافته و متشکل است که برای دادوستد اوراق بهادار (نظیر سهام شرکت‌ها)، کالا (نظیر فلزات، نفت و محصولات پتروشیمی) و ... ایجاد گردیده است. فروشندگان و خریداران به منظور معامله اوراق بهادار و یا کالا، وارد این بازار می‌شوند و بورس با پیش‌بینی سازوکاری مشخص، رقابت و تعامل میان معامله‌کنندگان را تسهیل می‌نماید.

بورس‌ها را بر مبنای کارکرد و نیز بر مبنای آنچه در آن‌ها خرید و فروش می‌شود، می‌توان به بورس‌های اوراق بهادار و بورس‌های کالایی تقسیم‌بندی نمود. بورس اوراق بهادار بازار متشکل و رسمی است که انواع سهام شرکت‌ها تحت ضوابط و مقررات خاصی در آن خرید و فروش می‌شود. مشخصه مهم بورس اوراق بهادار، حمایت از صاحبان سرمایه و وضع الزامات قانونی برای متقاضیان سرمایه است. بورس کالایی نیز بازاری سازمان‌یافته و ضابطه‌مند است که کالاهای معین یا اسناد مالی مربوط به کالاهای معین که اوراق بهادار مبتنی بر کالا نامی‌ده می‌شوند، به روش‌های مشخصی در آن مبادله می‌شوند. عمده فعالان بورس‌های کالایی که به طور منظم و دائم فعال هستند را تولیدکنندگان یا مصرف‌کنندگانی تشکیل می‌دهند که کالاهای خام و مواد اولیه مورد نیاز خود را از این بازار تهیه نموده و یا در آن عرضه می‌نمایند.

شکل ۱ - ۱ تقسیم‌بندی بازار سرمایه کشور

بورس‌های کالایی که سابقه تشکیل آن‌ها در جهان به شکل امروزی‌شان به قرن ۱۹ میلادی باز می‌گردد به دلیل نارسایی‌ها و ناکارآمدی بازارهای سنتی به وجود آمده‌اند. در حقیقت وجود برخی ایرادات در بازارهای سنتی کالاچه در زمینه تولید و توزیع و چه در زمینه تقاضا و به دنبال آن نوسان قیمت کالاها از یک سو و مزایای بورس‌های کالایی از سوی دیگر سبب گردید تا کشورهای مختلف نسبت به ایجاد بورس‌های کالایی تمایل پیدا کنند. از جمله مزایای بورس‌های کالایی، ضابطه‌مند نمودن فرآیند خرید و فروش کالا است، به نحوی که معامله‌کنندگان تا حد زیادی از ایفای تعهد توسط طرف دیگر معامله اطمینان پیدا می‌کنند. نحوه ورود خریدار و فروشنده به این بازار و معامله کالا در آن از ضوابط مشخصی تبعیت می‌کند و اشخاص تنها پس از آنکه واجد شرایط خاصی شوند، امکان معامله در این بازار را خواهند داشت. گذشته از این بورس‌های کالایی منجر به بهبود عملکرد نظام اقتصادی نیز می‌شوند. بورس کالا با حذف واسطه‌های غیر ضروری، سبب مواجهه مستقیم خریداران و فروشندگان شده و از این طریق منجر به واقعی‌تر شدن قیمت کالاها می‌شود. آنچه در این بازار قیمت کالا را تعیین می‌کند، عرضه و تقاضای واقعی ارائه‌شده از سوی فروشندگان و خریداران است.

از دیگر مزایای مهم بورس کالایی آن است که به کارگیری ابزارهای مالی کنترل نوسانات قیمت یا به عبارتی ابزارهای مدیریت ریسک را تسهیل می‌نماید. به تعبیر بهتر، ابزارهای مالی در صورتی که در خارج از بورس مورد استفاده قرار گیرند نتایج مطلوب و مورد نظر را به بار نخواهند آورد. از این رو معامله اوراق مشتقه مالی نظیر قراردادهای آتی و اختیار معاملات بر روی کالاها عمدتاً از طریق بازار بورس صورت می‌گیرد. امروزه در اغلب بورس‌های کالایی پیشرفته دنیا، تنها اوراق مشتقه مربوط به کالا مورد معامله قرار می‌گیرد. به این معنا که تحویل فیزیکی کالا به خریداران عملاً صورت نمی‌پذیرد و تنها در تعداد اندکی از بورس‌های کالایی، خرید و فروش منجر به تحویل کالا همچنان در جریان است. پیچیده بودن فرآیند

تحويل، زمان بر بودن آن و در برخی موارد غیرممکن بودن تحويل فیزیکی کالا را می توان به عنوان دلایل این موضوع برشمرد.

در این فصل، بخش اول تاریخچه و چگونگی شکل گیری شرکت بورس کالای ایران را بر مبنای جمع بندی دقیق صورت گرفته در کتاب «تحلیل حقوقی معاملات بازار فیزیکی بورس کالای ایران» که به نویسندگی آقایان حسین سوهانی و سیدمرتضی شهیدی توسط انتشارت بورس چاپ شده، ارائه نموده و بخش دوم نیز کارکردهای این نهاد اقتصادی را در یک نگاه کلی برشمرده است.

۱-۱ شکل گیری شرکت بورس کالای ایران

سابقه تشکیل اولین بورس کشور به پیش از انقلاب اسلامی باز می گردد. پس از تصویب «قانون تأسیس بورس اوراق بهادار» در سال ۱۳۴۵، بورس اوراق بهادار تهران در بهمن ماه سال ۱۳۴۶ فعالیت خود را آغاز نمود. مطابق ماده ۱۹ قانون یادشده، در این بورس منحصراً اوراق بهاداری نظیر اوراق قرضه دولتی، اسناد خزانه دولتی و سهام شرکتها مورد دادوستد قرار می گرفت.

پس از وقوع انقلاب اسلامی نیز تا سالیان متمادی، بورس اوراق بهادار تهران به عنوان تنها بورس کشور فعالیت می نمود تا اینکه نیاز به ایجاد بازاری متشکل و سازمان یافته برای تقابل آزاد و منصفانه عرضه و تقاضای کالا، نهادهای ذی ربط را بر آن داشت تا بسترهای قانونی لازم برای تأسیس و راه اندازی بورس های کالایی در کشور را فراهم نمایند.

در این راستا «قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران» در بند (ج) ماده ۹۵ شورای بورس را مجاز نمود تا با همکاری دستگاه های ذی ربط نسبت به راه اندازی بورس کالا اقدام نماید. «قانون بودجه سال ۱۳۷۹ کل کشور» نیز در بند (ی) تبصره ۳۵ وزارت معادن و فلزات وقت را موظف نمود تا نسبت به ایجاد بورس فلزات اقدام نماید. این تکلیف در بند (ط) تبصره ۳۵ «قانون بودجه سال ۱۳۸۰ کل کشور» مجدداً از سوی قانون گذار مورد اشاره قرار گرفت. بر این اساس پس از انجام بررسی های لازم، در آبان ماه ۱۳۸۰ صلاحیت ۱۱ کارگزار به عنوان مؤسسین بورس فلزات توسط شورای بورس مورد تأیید قرار گرفت. اساس نامه بورس فلزات نیز در پایان سال ۱۳۸۱ به تصویب رسید و با توجه به فراهم گشتن سایر مقدمات، اولین بورس کالایی کشور به عنوان یک مؤسسه

غیرتجاری و با عنوان سازمان کارگزاران بورس فلزات تهران در اردیبهشت‌ماه ۱۳۸۲ نزد اداره ثبت شرکت‌ها و مؤسسات غیرتجاری به ثبت رسید و در شهریورماه ۱۳۸۲ رسماً فعالیت خود را آغاز نمود. در ابتدا تنها سه محصول مس، آلومینیوم و فولاد در بورس فلزات مورد معامله قرار می‌گرفت اما به مرور زمان امکان خریدوفروش کالاهای دیگری نظیر روی، کک و زغال‌سنگ نیز در آن فراهم گردید.

به فاصله یک سال پس از تأسیس بورس فلزات، در شهریورماه سال ۱۳۸۳ بر مبنای ماده ۱۱۳ «قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت» که وزارت جهاد کشاورزی را موظف نموده بود تا نسبت به ایجاد بورس‌های تخصصی کالاهای عمده کشاورزی اقدام نماید، سازمان کارگزاران بورس کالای کشاورزی نیز از طریق همکاری مشترک وزارت جهاد کشاورزی و سازمان کارگزاران بورس اوراق بهادار تأسیس گردید.

این دو بورس کالایی بدون وجود بستر قانونی جامع و تنها بر اساس تکالیف مقرر در قوانین یادشده به منظور شفافیت خریدوفروش محصولات شرکت‌های عمدتاً دولتی و حاکم کردن مکانیزم عرضه و تقاضا بر تعیین قیمت آن‌ها راه‌اندازی شدند.

پس از تصویب «قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران» در سال ۱۳۸۴ و بر مبنای ماده ۵۷ آن، سازمان کارگزاران بورس کالای کشاورزی منحل گردید. سپس بر اساس بند (الف) ماده ۱۵ «قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران» که شورای بورس را مکلف می‌نمود تا اقدامات لازم را جهت ایجاد و گسترش بورس کالا به عمل بیاورد و نیز ماده ۵۸ «قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران» که می‌گوید «دولت اقدامات لازم برای فعال کردن بورس‌های کالایی و تطبیق آن با این قانون و ارائه راه‌کارهای قانونی مورد نیاز را به عمل خواهد آورد»، تصمیم به تشکیل واحدی با عنوان بورس کالای ایران گردید.

مطابق بند ۵ ماده ۴ «قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران»، صدور مجوز فعالیت بورس‌ها از جمله وظایف شورای عالی بورس است. بر این اساس این شورا به عنوان بالاترین رکن بازار سرمایه در جلسه مورخ ۱۳۸۵/۰۷/۲۴ طرح تشکیل بورس کالای ایران را تصویب نمود. از آنجا که طبق بند ۳ ماده ۱ «قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران» بورس اوراق بهادار در قالب شرکت سهامی عام تأسیس و اداره می‌شود، مقرر گردید تا بورس کالای ایران نیز به مانند بورس اوراق بهادار در قالب شرکت سهامی عام تأسیس گردد. به منظور عملی نمودن مصوبه شورای عالی بورس با تصمیم هیئت‌مدیره سازمان، کمیته

اجرای راه‌اندازی بورس کالا متشکل از دبیر کل بورس فلزات، دبیر کل بورس کالای کشاورزی و معاونت نظارت بر بورس‌ها و ناشران سازمان بورس و اوراق بهادار در تاریخ ۱۳۸۵/۷/۲۴ آغاز به کار کرد. این کمیته نیز کارگروهی متشکل از مدیران و کارشناسان سازمان بورس و اوراق بهادار، بورس فلزات و بورس کشاورزی را جهت تعیین اساسنامه شرکت و دستورالعمل‌های مربوط به فرآیندهای بورس کالا مشخص نمود. در نهایت با فراهم گشتن مقدمات و طی تشریفات قانونی، شرکت بورس کالای ایران در مهرماه ۱۳۸۶ فعالیت خود را رسماً آغاز نمود.

۱-۲ کارکردهای بورس کالای ایران

بورس کالای ایران نهادی رسمی و متشکل است که در اقتصاد کارکردهای مهمی را به منظور ساماندهی و ارتقای تجارت کالایی و تخصیص بهینه منابع و سرمایه‌ها، مورد هدف قرار می‌دهد. مجموعه کارکردهای بورس کالای ایران و نتایج آن‌ها به شرح زیر است:

۱. کشف منصفانه قیمت

- ایجاد بازار: شکل‌گیری بازاری با سطح مطلوبی از تقاضا برای اطلاع از قیمت‌ها.
- آربیتراژ: امکان شناسایی فرصت‌های سود بدون ریسک یا با ریسک کم ایجاد شده بین بازارهای بورسی و خارج از بورس.
- کشف تقاضا: روشن شدن سطح عمومی تقاضا بر اساس قیمت‌ها.
- جهت‌گیری قیمت‌ها: جهت‌گیری عمومی قیمت‌ها مخصوصاً قیمت‌های آتی تولیدکنندگان را در برنامه‌ریزی تولید کمک می‌نماید.

۲. مدیریت ریسک نوسانات قیمتی

- مشخص نمودن سود: با بهره‌گیری از ابزارهای مدیریت ریسک، تولیدکننده در مقابل کاهش شدید قیمت مصون خواهد ماند.
- تضمین قیمت: برخی ابزارهای بورسی قیمت فروش محصول در آینده را تضمین می‌کنند.
- بهبود برنامه‌ریزی: با از بین رفتن ریسک قیمت فروش تولیدات، بهره‌وری در برنامه‌ریزی‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها افزایش خواهد یافت.

■ کاهش هزینه‌های پوشش ریسک: ابزارهای پوشش ریسک بورسی علاوه بر دسترسی بیشتر نسبت به سایر روش‌ها هزینه کمتری به تولیدکنندگان تحمیل می‌کنند.

۳. سرمایه‌گذاری

■ بهبود محیط سرمایه‌گذاری: ایجاد محیط نقدشونده برای سرمایه‌گذاری.
■ استفاده از مزایای بازار: زمانی که سفته‌بازان اقدام به بالابردن قیمت‌ها می‌نمایند تولیدکنندگان با عرضه محصول سود بیشتری کسب خواهند نمود.
■ تنوع سرمایه‌گذاری: بهره‌گیری از ابزارهای متنوع سرمایه‌گذاری ایجاد شده جهت کاهش ریسک.
■ امکان پوشش ریسک تورم: سرمایه‌گذاری با اوراق با سود تضمین‌شده مشخص و دیگر ابزارها جهت پوشش ریسک تورم.

۴. تسهیل مبادلات فیزیکی

■ مرجعیت قیمت: ایجاد مرجع قیمتی منصفانه و شفاف.
■ تقویت مبادلات: تضمین کمیت و کیفیت کالای تحویلی و تضمین پرداخت‌ها.
■ تقویت زیرساخت‌های ذخیره و نگهداری: به‌کارگیری برخی از ابزارها مانند گواهی سپرده کالایی که امکانات استاندارد برای نگهداری می‌طلبد.
■ افزایش استانداردهای کیفی محصولات: استاندارد اجباری محصولات بورسی موجب افزایش کیفیت تولید محصولات ارائه‌شده به مصرف‌کننده خواهد شد.

۵. تسهیل تأمین مالی

■ دسترسی به ابزارهای تأمین مالی: تولیدکنندگان می‌توانند از ابزارهای بورسی برای تأمین مالی بهره‌مند شوند.
■ کاهش هزینه‌های تأمین مالی: ابزارهای بورسی با کاهش ریسک‌های تحمیلی به طرفین، هزینه‌های تأمین مالی را کاهش می‌دهند.
■ افزایش سرمایه‌گذاری عمومی: ابزارهای بورسی زمینه افزایش سرمایه‌گذاری عمومی در صنایع را افزایش خواهند داد.
■ کمک به اخذ تسهیلات بانکی: تولیدکنندگان با توثیق قبوض انبار امکان تأمین مالی دارند.

۶. توسعه بازار

- تسهیل تجارت داخلی: افزایش آگاهی‌های عمومی و آشنایی عموم با ابزارهای بورسی در حوزه تجارت و سرمایه‌گذاری در صنایع.
- تسهیل تجارت بین‌المللی: بورس با استاندارد نمودن کالاها و ایجاد زیرساخت‌ها به تسهیل تجارت بین‌المللی کمک می‌کند.
- تسریع و تسهیل زیرساخت‌های ارتباطی: حذف ارتباطات کاغذی و جایگزینی ارتباطات الکترونیک منجر به تقویت استفاده از تکنولوژی در زمینه‌های مختلف خواهد شد.
- رشد صنعت: افزایش دسترسی به بازارها، بهینه‌سازی تولید، افزایش کیفیت محصولات، افزایش سرمایه‌گذاری در صنایع.

۷. تنظیم بازار

- ساماندهی عرضه و تقاضا: تجمیع عرضه و تقاضای کالاها و تقابل شفاف آن‌ها
- کاهش هدررفت منابع: امکان ارزیابی صحیح سطوح عرضه و تقاضای کالاها و طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی در جهت مدیریت صحیح منابع.
- تنظیم بازار کالاها: امکان استفاده از ابزارهای بورسی برای تخصیص و برنامه‌ریزی در تنظیم بازار کالاها توسط نهادهای مسئول.
- تنظیم ذخایر استراتژیک کالا: مدیریت بهینه‌ی ذخایر استراتژیک در نتیجه ساماندهی عرضه و تقاضا و کاهش هدررفت منابع و برنامه‌پذیر شدن تنظیم بازار کالاها.

۱-۲-۱ کشف منصفانه قیمت

در تمامی بازارهای بورس کالای ایران که بر اساس ابزارهای معاملاتی مشخصی شکل گرفته‌اند، رقابت برای تعیین قیمت کالا و یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا انجام می‌گیرد. این قیمت از طریق تقابل منصفانه و برابر عرضه و تقاضا کشف شده و بر اساس آن مبادلات واقعی در بازار شکل می‌گیرد. از این رو بورس کالا می‌تواند مرجع قیمت کالاها تلقی گردد. به عنوان مثال در بازار فیزیکی معاملات نقدی قیمت کالا در زمان کنونی، معاملات سلف قیمت کالا بر مبنای تحویل در آینده و معاملات نسبه قیمت کالا بر اساس تسویه مدت‌دار وجه معامله را نمایش می‌دهند. مشابه با این قراردادهای آتی و پیمان‌های آتی نیز قیمت تحویل کالا در سررسید را نشان می‌دهند. انواع مختلف دیگر ابزارها نیز به نوعی ویژگی‌های متناسب با

مبادله و قیمت‌گذاری را هدف قرار می‌دهند.

کالایی که در بورس پذیرفته می‌شود، از این امکان برخوردار می‌گردد که در یک بازار رقابتی با حجم قابل قبولی از عرضه و تقاضا، کشف قیمت شود. این کشف قیمت فرصت برنامه‌ریزی و تحلیل را برای فعالان اقتصادی فراهم خواهد آورد، به ویژه زمانی که قیمت‌ها برای آینده تعیین می‌شود. زمانی که قیمت کالاها در اقتصاد شفاف باشد جریان مبادله کالاها با مشکل کمتری طی شده و تجارت به عنوان مهم‌ترین بستر ارتباطی تولید و مصرف از رونق کافی برخوردار خواهد شد. علاوه بر این بازار قراردادهای آتی و پیمان‌های آتی جهت‌گیری عمومی قیمت‌ها را در آینده برای فعالان اقتصادی مشخص نموده و راهگشای برنامه‌ریزی‌های بلندمدت برای آن‌ها خواهند بود.

۱-۲-۲ مدیریت ریسک نوسانات قیمتی

قراردادهای اختیار معامله، قراردادهای آتی، قراردادهای سلف و قراردادهای سلف موازی استاندارد ابزارهای پوشش ریسک موجود در بورس کالای ایران می‌باشند. از میان این ابزارها، قراردادهای آتی و اختیار معامله اساساً برای پوشش ریسک طراحی گردیده‌اند و بنابراین در مقایسه با سایر ابزارها از بالاترین کارایی در زمینه پوشش ریسک برخوردار هستند. در قراردادهای سلف علاوه بر تأمین مالی برای فروشنده محصول به دلیل آنکه کالا با یک نرخ مشخص از قبل پیش‌فروش می‌گردد از این‌رو فروشنده در واقع خود را در مقابل نوسانات قیمت مصون می‌نماید. این موضوع در حالی است که طرف خریدار در این نوع معاملات به دلیل نبود بازار ثانویه با ریسک نوسانات قیمت مواجه می‌باشد و در صورت کاهش قابل ملاحظه قیمت هیچ راهکاری برای وی جهت خروج از معامله تا سررسید و تحویل کالا متصور نیست. این مشکل در قراردادهای سلف موازی رفع گردیده است زیرا با وجود بازار ثانویه، خریدار محصول در صورت مشاهده تغییرات نامطلوب قیمتی به راحتی می‌تواند با فروش محصول به یک مشتری دیگر از بازار خارج شود.

باید توجه شود که بحث پوشش ریسک در شکل اولیه قراردادهای سلف موازی معرفی شده در بورس کالای ایران متفاوت از ظاهر تعریف آن بود. در قراردادهای سلف موازی بلندمدت امکان وقوع نوسانات قیمتی قابل ملاحظه به دلیل طولانی بودن دوره سررسید همواره وجود دارد. به طور مثال در صورت افزایش بیش از حد قیمت در طول دوره فروشنده محصول به نوعی متضرر خواهد شد. به همین ترتیب در صورت کاهش بیش از حد قیمت در

سررسید خریدار نهایی متضرر خواهد شد. برای جلوگیری از این موضوع قراردادهای اختیار تبعی بر روی قراردادهای سلف پایه تعریف گردیده است. مثلاً در اوراق سلف موازی سنگ آهن گلگهر به فروشنده این اختیار داده شده است که در صورتی که قیمت محصول مورد نظر در سررسید بیش از $\frac{1}{3}$ برابر قیمت کشف شده در عرضه اولیه محصول باشد، محصول را در سررسید با قیمت $\frac{1}{3}$ برابر قیمت کشف شده خریداری نماید. به همین ترتیب به خریدار نیز این اختیار داده شده است که در صورتی که در سررسید قیمت محصول کمتر از $\frac{1}{255}$ برابر قیمت کشف شده در عرضه اولیه باشد، محصول را با قیمت $\frac{1}{255}$ برابر قیمت کشف شده در عرضه اولیه به فروشنده بفروشد. به عبارتی بهتر، این ابزار ترکیبی از قرارداد سلف و قرارداد اختیار فروش و خرید است که در آن امکان انجام معاملات ثانویه فراهم گردیده است. قراردادهای بلندمدت سلف نیز از نظر پوشش ریسک کارکردی شبیه قراردادهای سلف دارند.

۱-۲-۳ سرمایه گذاری

یافتن روش‌ها و ابزارهای سرمایه‌گذاری برای کسب سود و حفظ سرمایه یکی از دغدغه‌های افراد به ویژه اقشار متوسط جامعه است. اغلب افرادی که در دوران جوانی و میان‌سالی در مرحله کار و کسب درآمد هستند به دنبال فراهم نمودن پشتوانه‌ای برای آینده و دوران بازنشستگی و روزهای سخت هستند. هرچند که صندوق‌های بازنشستگی تا حدی این دغدغه را برطرف می‌کنند ولی به‌وفور دیده می‌شود که خدمات آنان در حد انتظارات افراد نیست. از طرف دیگر برخی واحدهای تولیدی یا خدماتی که در حرفه‌ی خود به درآمد کافی دست یافته‌اند و از تمام ظرفیت موجود در حرفه‌ی خود بهره برده‌اند، اغلب به دنبال یک محیط سرمایه‌گذاری با سود بیشتر از سود بانکی هستند. البته این تقاضای سرمایه‌گذاری در شرایطی شکل گرفته که تقاضای تأمین مالی چندین برابر آن در سطح اقتصاد کشور وجود دارد. تقویت محیط سرمایه‌گذاری سبب می‌شود که به همان میزان ظرفیت تأمین سرمایه واحدهای اقتصادی کشور افزایش یابد. در حقیقت سرمایه‌گذاری به وسیله‌ی ابزارهای بورسی در مقابل دیگر سرمایه‌گذاری‌ها از جمله سپرده‌گذاری در بانک برای اقتصاد کشور بسیار کارآمدتر و مفیدتر بوده و گرهی از مشکلات اقتصادی می‌گشاید. مثلاً زمانی که شخصی در اوراق سلف موازی استاندارد سرمایه‌گذاری می‌کند علاوه بر دریافت یک سود تضمین شده در تأمین مالی یک واحد تولیدی نیز مشارکت نموده است. سرمایه‌گذاری در اوراق با سود تضمین شده برای پوشش ریسک نرخ تورم نیز کارا است.

یکی از کارکردهای ابزارهای مالی، استفاده از آنها برای سرمایه‌گذاری و کسب سود معقول با سرمایه‌گذاری به وسیله‌ی محیط ایجاد شده توسط این ابزارها است. به عنوان مثال افراد با خرید واحدهای صندوق‌های کالایی می‌توانند از نوسانات معقولی که در بازار کالاها ایجاد می‌شود بهره‌مند شوند. این نوع سرمایه‌گذاری مانند سایر سرمایه‌گذاری‌های بورسی نوعی پوشش ریسک را در ذات خود دارد. به عنوان مثال یک واحد تولیدی می‌تواند به منظور پوشش ریسک افزایش قیمت مواد اولیه خود بر روی صندوقی با ترکیب کالاهای مورد نظر سرمایه‌گذاری کند.

ابزارهای بورسی متناسب با ریسکی که به سرمایه‌گذاران وارد می‌نمایند، به آنان سود بیشتری را اعطا می‌کنند. این یکی از جذابیت‌های سرمایه‌گذاری به وسیله ابزارهای بورسی است که چنانچه افراد از دانش کافی برخوردار باشند می‌توانند منفعت بیشتری کسب نمایند. از طرف دیگر استفاده از ابزارهای مختلف بورسی، با ایجاد تنوع، ریسک کل سرمایه‌گذاری را کاهش خواهند داد. هر ابزار بورسی که بتواند برای اشخاص ایجاد سود نماید یک ابزار سرمایه‌گذاری نیز تلقی می‌شود. مثلاً افراد با انجام واسطه‌گری در بازار ثانویه اوراق بهادار مبتنی بر کالا از یک طرف به نقدشوندگی این بازار کمک می‌نمایند و از طرف دیگر از محل نوسانات آن کسب سود می‌کنند. لازم به ذکر است که تمام اوراق بهادار مبتنی بر کالا دارای بازار ثانویه هستند. همانطور که معاملات بورسی نقش مرجعیت قیمت را ایفا می‌نمایند هم‌زمان بین بازارهای بورسی و غیر بورسی فرصت‌های کسب سود (که به نوع بدون ریسک آن آربیتراژ گفته می‌شود) را برای اشخاص نمایان می‌سازند. استراتژی‌های معاملاتی آربیتراژ و کسب سود بسیاری بین بازارها وجود دارد که به عنوان فرصت سرمایه‌گذاری قابل تحقق‌اند.

۴-۲-۱ تسهیل مبادلات فیزیکی

معاملات نقدی، گواهی سپرده کالایی، معاملات نسبی، قراردادهای بلندمدت، اوراق سلف موازی، اوراق خرید دین و قراردادهای آتی و اختیار معامله از جمله ابزارهای موجود در بورس کالای ایران می‌باشند که امکان خرید و یا فروش کالا را برای فعالان بازار فراهم می‌آورند. تولیدکنندگان، فروشندگان و خریداران کالاها با استفاده از این ابزارها می‌توانند کالاهای موردنظر خود را در یک محیط شفاف و رقابتی و در یک بستر امن تحت نظارت بورس به فروش رسانده و یا خریداری نمایند. هرچند که تفاوت‌های قابل ملاحظه‌ای میان آنها در این زمینه وجود دارد و هر ابزاری کارکرد بارزی دارد که به خاطر آن طراحی شده است. به

طور مثال کارکرد اصلی قراردادهای آتی و اختیار معامله پوشش ریسک نوسانات قیمت است و تولیدکننده یا متقاضی کالا اگر نسبت به قیمت فروش یا خرید کالا در آینده حساس باشد می‌تواند ریسک نوسانات قیمت در آینده را به وسیله قراردادهای آتی و اختیار از بین ببرد. به همین ترتیب اوراق سلف موازی و خرید دین نیز هر چند که امکان خریدوفروش را برای فعالان بازار فراهم می‌نمایند اما کارکرد اساسی آن‌ها تأمین مالی است. اوراق سلف موازی که تاکنون در بورس کالای ایران راه‌اندازی گردیده‌اند هر چند دارای امکان تسویه فیزیکی بوده و خریداران می‌توانستند در پایان دوره کالای مورد معامله را مطالبه نمایند، تماماً به صورت نقدی تسویه گردیده‌اند، زیرا اساساً هدف از این قراردادها تأمین مالی برای فروشندگان و کسب سود سرمایه‌گذاری برای خریداران می‌باشد. اوراق خرید دین نیز ماهیتاً یک ابزار تأمین مالی برای شرکت‌های فروشنده محسوب می‌گردد که به وسیله‌ی آن شرکت‌های تولیدکننده در بورس کالای ایران می‌توانند اسناد مربوط به کالاهایی که قبلاً در بورس کالای ایران به صورت اعتباری و یا نسبه به خریداران فروخته‌اند را مجدداً از بستر بورس کالای ایران تنزیل کرده و با یک قیمت پایینتر نسبت به قیمت مورد توافق در سررسید معامله به سرمایه‌گذاران مالی بفروشند و از این طریق برای خود تأمین مالی انجام دهند.

باین حال بورس کالای ایران بهترین خدمات مربوط به تسهیل خریدوفروش محصولات را از طریق ابزارهای معاملات نسبه، معاملات نقد، گواهی سپرده کالایی، معاملات سلف و قراردادهای بلندمدت برای تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان کالاها فراهم آورده است. استفاده از این ابزارها برای خریدوفروش محصول به‌طور کلی به شرایط بازار از منظر عرضه و تقاضا بستگی دارد. معاملات نسبه از جذابیت بالایی برای خریداران برخوردار است زیرا در این معاملات به دلیل اینکه وجه معامله در آینده و در سررسید پرداخت می‌گردد نوعی تأمین مالی برای خریدار صورت می‌گیرد. این ابزار معاملاتی معمولاً در شرایطی که بازار با مازاد عرضه کالا روبه‌رو است (به طور مثال در حالت رکود) مورد استفاده قرار می‌گیرد. به عبارتی دیگر زمانی که تولیدکنندگان با مازاد عرضه کالا در بازار مواجه هستند برای جذب مشتریان می‌توانند کالاهای خود را در بستر بورس کالای ایران به صورت نسبه بفروشند. در مقابل زمانی که خریدار نیازمند تأمین مالی باشد، می‌تواند کالای مورد تقاضای خود را در بستر بورس کالای ایران به صورت نسبه خریداری نماید. به همین ترتیب اگر قراردادهای بلندمدت نیز به صورت اعتباری و نسبه تسویه گردند از جذابیت مشابهی برای خریداران برخوردار خواهند بود. معاملات سلف جذابیت کمتری برای خریداران دارند زیرا برخلاف آنکه وجه معامله در

ابتدا پرداخت می‌گردد، کالا در آینده و در سررسید مشخص در اختیار خریدار قرار می‌گیرد. تولیدکنندگان زمانی می‌توانند از این ابزار استفاده نمایند که بازار با مازاد تقاضا مواجه است. در این شرایط تولیدکننده می‌تواند محصول خود را در بستر بورس کالا به صورت سلف بفروشد. این ابزار به خصوص برای معاملات محصولات کشاورزی از کارایی بسیار بالایی برخوردار است. فروش سلف محصولات موجب تأمین مالی فروشنده می‌گردد و تولیدکننده محصول می‌تواند برای کسب نقدینگی لازم برای مدیریت تولید خود از آن بهره‌بردار. منطقی است که قیمت کالا در قراردادهای سلف باید پایین‌تر از قیمت کالا در قراردادهای نقدی باشد، در حقیقت قیمت سلف برابر با قیمت نقدی تنزیل شده با نرخ بهره است که تفاوت آن‌ها برابر با هزینه مالی تحمیل‌شده به تولیدکننده در ازای تأمین مالی صورت گرفته است. در مقابل زمانی که خریدار نسبت به نیاز قطعی به کالا در آینده اطمینان داشته باشد با عقد قرارداد سلف و با قیمت قطعی کالای مورد نظر را تأمین می‌نماید.

در معاملات نقد و گواهی سپرده، وجه و کالای مورد معامله به طور هم‌زمان پرداخت و مبادله می‌شوند. سازوکار گواهی سپرده کالایی بدین صورت است که کشاورزان و مالکان کالا ابتدا کالای مورد نظر خود را به یکی از انبارهای پذیرش‌شده در بورس کالای ایران که مجوز آن‌ها برای کالای مورد نظر دارای اعتبار است، تحویل داده و سپس گواهی سپرده کالایی برای وی صادر می‌شود. پس از صدور گواهی سپرده کالایی، کشاورز و یا مالک کالا می‌تواند به یکی از کارگزاری‌های دارای مجوز مراجعه و از این طریق درخواست فروش کالای خود را به بورس کالای ایران ارائه نماید.

نکته بسیار مهمی که در خصوص تمامی ابزارهای خرید و فروش محصولات در بورس کالای ایران وجود دارد آن است که این معاملات در بستر بورس کالای ایران صورت می‌گیرد و از این‌رو با توجه به مکانیزم‌هایی که در بورس تعریف گردیده است تولیدکنندگان و فروشندگان می‌توانند با آرامش خاطر و بدون ترس از عدم ایفای تعهدات طرف مقابل معامله به فعالیت بپردازند.

۱-۲-۵ تسهیل تأمین مالی

تأمین مالی فعالان اقتصادی به خصوص در شرایطی که اقتصاد با شرایط رکودی و پایین بودن حجم فعالیت‌های اقتصادی دست و پنجه نرم می‌کند، یکی از مهم‌ترین کارکردهای ابزارها و بازارهای بورس کالای ایران برای فعالان اقتصادی است. علاوه بر آن در بورس

کالای ایران تأمین مالی بر اساس عقود اسلامی که از ویژگی‌های منحصربه‌فردی برخوردارند پیاده‌سازی گردیده است. از جمله این ویژگی‌ها می‌توان به کارایی، سرعت، تأمین مالی بر اساس تولید و تأمین مالی ارزان‌قیمت اشاره نمود.

بارزترین ابزار تأمین مالی که در حال حاضر در بورس کالای ایران مورد استفاده تولیدکنندگان قرار می‌گیرد، قراردادهای سلف موازی استاندارد است. لازم به ذکر است که تأمین مالی در معاملات سلف عمدتاً به تأمین مالی کوتاه‌مدت محدود می‌گردد. علت اصلی این مسأله مواجهه خریدار با نوسانات قیمت و ریسک نقدشوندگی در طول دوره معامله، به دلیل نبود بازار ثانویه و محدود شدن بازار هدف تأمین مالی این ابزار به خریدار واقعی محصولات می‌باشد. این در حالی است که قراردادهای سلف موازی با دارا بودن بازار معاملات ثانویه و مهم‌تر از آن دسترسی به نقدینگی بسیار زیادی که در اختیار سرمایه‌گذاران مالی است، با جذب سرمایه‌گذاران بیشتر، از محدودیت‌های فوق‌مبرا می‌باشد. اوراق سلف موازی استاندارد با ارائه یک پیشنهاد سرمایه‌گذاری بسیار جذاب که در آن حداکثر و حداقل سود سرمایه‌گذاری طی دوره معامله برای سرمایه‌گذاران مشخص می‌باشد و علاوه بر آن به دلیل انجام این معاملات از بستر بورس کالای ایران که در آن با مکانیزم‌های ضمانتی دقیق امنیت سرمایه‌گذاری تأمین گردیده است، توجهات بسیاری را به سمت خود جلب نموده است. در این معاملات حداقل سود سرمایه‌گذاری با بهره‌گیری از اختیار فروش تبعی که از طرف فروشنده به خریدار در موقع سررسید داده شده است، تضمین گردیده است. به طور مثال در اوراق سلف موازی سنگ‌آهن گلگهر با سررسید یک‌ساله که در سال ۱۳۹۲ منتشر گردید به خریدار نیز این اختیار داده شده است که در صورتی که در سررسید قیمت محصول کمتر از $1/255$ برابر قیمت در عرضه اولیه باشد، محصول را با قیمت $1/255$ برابر قیمت در عرضه اولیه به فروشنده بفروشد. به عبارتی بهتر حداقل بازدهی دوره سرمایه‌گذاری $25/5$ درصد سالانه تعریف شده است. به همین ترتیب به فروشنده نیز این اختیار داده شده است که در صورتی که قیمت محصول موردنظر در سررسید بیش از $1/3$ برابر قیمت در عرضه اولیه محصول باشد، محصول را در سررسید با قیمت $1/3$ برابر قیمت عرضه اولیه خریداری نماید. این موضوع بدان معنی است که حداکثر بازده سرمایه‌گذاری طی دوره 30 درصد سالانه می‌باشد. به صورت خلاصه چنانچه در سررسید قیمت کالا کمتر از $25/5$ درصد رشد داشته باشد، خریدار اوراق با استفاده از اختیار فروش تبعی کالا را با قیمتی معادل نرخ بازدهی $25/5$ درصد به فروشنده واگذار خواهد نمود و در مقابل چنانچه کالا در سررسید بیش از 30

درصد رشد قیمت داشته باشد فروشنده با استفاده از اختیار خرید تبعی خود کالا را از خریدار اوراق با قیمتی معادل نرخ بازدهی ۳۰ درصد خواهد خرید. بنابراین این ابزار یک جریان سرمایه‌گذاری با بازده انتظاری بین ۲۵/۵ درصدی و ۳۰ درصدی در اختیار سرمایه‌گذاران قرار داده است.

گواهی سپرده کالایی، اوراق خرید دین و صندوق کالایی نیز از دیگر ابزارهای تأمین مالی در بورس کالای ایران می‌باشند. صاحبان کالا و کشاورزان می‌توانند با تودیع محصول خود به یکی از انبارهای پذیرش‌شده از سوی بورس کالای ایران، گواهی سپرده کالایی (قبض انبار) از سوی انباردار دریافت نمایند. پس از صدور گواهی سپرده کالایی، کشاورز و یا مالک کالا می‌تواند با مراجعه به شبکه بانکی و به پشتوانه گواهی سپرده کالایی و توثیق آن تسهیلات بانکی دریافت نماید. این شیوه تأمین مالی در کشورهای مختلف به ویژه توسط کشاورزان مورد استفاده قرار می‌گیرد.

اوراق خرید دین نیز یکی دیگر از ابزارهای تأمین مالی از طریق بورس کالای ایران می‌باشد. در این روش فروشنده‌گانی که محصول خود را به صورت اعتباری و نسیه به فروش رسانده‌اند در صورت نیاز به نقدشدن مطالبات خود و تأمین مالی می‌توانند از اوراق خرید دین بهره ببرند. یکی از محدودیت‌های این روش برای تأمین مالی در مقایسه با اوراق سلف موازی استاندارد در بورس کالای ایران، مشکل نحوه تضمین بازپرداخت اصل بدهی واگذارشده به سرمایه‌گذاران مالی از طرف خریداران اصلی کالاها (بدهکاران) می‌باشد، هر چند که راهکارهایی می‌توان برای حل این مسأله پیشنهاد نمود. به طور مثال در اینجا فروشنده‌گان کالا می‌توانند بازپرداخت اصل بدهی توسط خریداران کالا به سرمایه‌گذاران را با توجه به تعاملات بلندمدتی که میان آن‌ها وجود دارد، تضمین نمایند. در یک حالت دیگر می‌توان از توان شرکت‌ها و صندوق‌های دولتی جهت تضمین بازگشت اصل بدهی استفاده نمود. در حالت بهینه‌تر با استاندارد نمودن بدهی‌ها و تضامین بدهکاران در بورس کالا می‌توان بازار پررونقی برای اوراق خرید دین راه‌اندازی نمود. لازم به ذکر است که یکی از تفاوت‌های اصلی بازارهای بورسی نسبت به سایر بازارها، استاندارد بودن و بهره‌گیری از مکانیزم‌هایی است که ریسک عدم ایفای تعهدات را در معاملات از بین می‌برد.

صندوق‌های کالایی نیز از کارکرد تأمین مالی برای فروشنده‌گان کالاها برخوردارند. صندوق‌های کالایی در اصل به عنوان ابزار سرمایه‌گذاری مطرح می‌باشند اما می‌توان از آن‌ها برای تأمین مالی نیز استفاده نمود. به طور مثال صندوق‌های کالایی می‌توانند با خرید

اوراق بدهی در بورس کالای ایران برای فروشندگانی که محصولات خود را به صورت نسبی به فروش می‌رسانند تأمین مالی نمایند. از طرفی دیگر با توجه به اینکه بنگاه‌های اقتصادی نظیر تولیدکنندگان محصولات فولادی و پتروشیمی‌ها معمولاً (به خصوص در دوره‌های رکود اقتصادی) درصدی از محصولات خود را در انبار نگهداری می‌نمایند بنابراین با اوراق بهادار کردن موجودی انبارها از طریق تشکیل صندوق‌های کالایی، می‌توان به تأمین مالی بنگاه‌های اقتصادی با استفاده از دارایی‌های انبارشده آن‌ها اقدام نمود. به عبارتی بهتر به پشتوانه انبارهای موردنظر می‌توان معاملات اوراق صندوق‌های کالایی راه‌اندازی کرده و بدین ترتیب ضمن زنده کردن سرمایه خواب‌رفته این شرکت‌ها برای آن‌ها تأمین مالی نمود.

۱-۲-۶ توسعه بازار

در بازارهای شکل گرفته در بورس کالای ایران مبادله کالاها بر اساس استاندارد و کیفیت مشخص صورت می‌پذیرد و تنها امکان مبادله کالاهایی میسر است که شرایط مشخص شده را احراز کنند. بنابراین تولیدکنندگان ملزم به ارتقای کیفیت تولید خود هستند. از طرف دیگر تولیدکنندگان با عرضه محصول خود در بازارهای بورسی آن را در معرض دید عموم قرار می‌دهند. آنان بدون صرف هزینه اضافی، کالا و برند خود را در بازار معرفی می‌نمایند. در عین حال بورس کالا نیز با معرفی ابزارهای جدید بورسی و ایجاد جذابیت‌هایی متناسب با گروه‌های مختلف فعال در حوزه اقتصاد کالایی موجبات افزایش اقبال عمومی برای حضور در بازارهای بورسی را فراهم می‌نماید. بورس کالای ایران به منظور تقویت و حمایت از صادرات کالا، تالار صادراتی را راه‌اندازی نموده است که اقلام صادراتی به صورت شفاف در آن مبادله و سپس صادر می‌گردد.

به صورت کلی کارکرد بازاریابی و توسعه بازار بورس کالای ایران تا حدودی مغفول مانده است. این در حالی است که صاحبان صنایع با بهره‌گیری از مزایای بورس نظیر استفاده از ابزارهای بورسی در زمینه تسهیل مبادله کالا، پرداخت‌های تضمین‌شده طرف خریدار و امکان تأمین مالی و پوشش ریسک نوسانات قیمت، با عرضه محصول خود در بازارهای بورسی قادر خواهند بود آن را به بهترین شکل به فروش برسانند. اطلاعات محصول و سوابق فروشندگان در بورس کالای ایران با استفاده از داده‌های تاریخی بازار ثبت خواهد شد و توسط متقاضیان برای تصمیم‌گیری مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۱-۲-۷ تنظیم بازار

معاملات در بورس کالا اطلاعات قابل اتکایی از وضعیت عرضه، تقاضا و قیمت کالاها در اختیار دولت به عنوان مسئول سیاست‌گذاری‌های اقتصادی در کشور قرار می‌دهد. بدین معنی که دولت با استفاده از اطلاعات موثقی که در بورس ایجاد می‌گردد می‌تواند ضرورت یا عدم ضرورت موضوعات اقتصادی مدنظر خود را ارزیابی نموده و راهکارهای متناسب با آن‌ها را اتخاذ نماید. موضوع دیگری که می‌توان به آن اشاره نمود استفاده از ظرفیت‌های بورس کالای ایران در انجام سیاست‌های دولت است. دولت طی سال‌های اخیر با استفاده از توانمندی بورس کالای ایران سیاست خرید تضمینی را برای برخی از کالاهای مهم از جمله جو، ذرت و گندم به صورت سیاست قیمت تضمینی اجرایی نمود که موفقیت‌های این اقدام شامل پرداخت به‌موقع وجوه کشاورزان، کاهش چشم‌گیر بار مالی تحمیل‌شده به دولت و تسریع در اجرای طرح است. بورس کالای ایران در زمینه‌های دیگر از جمله تنظیم بازار کالاهای استراتژیک، ظرفیت همکاری با دولت را دارد. به عنوان مثال در برخی از مقاطع زمانی کشور با بحران کمبود برخی از کالاهای استراتژیک مانند شکر یا ذرت مواجه می‌گردد یا از طریق واردات کالا قصد دارد میزان مشخصی از کالاهای استراتژیک را در قالب ذخایر استراتژیک نگهداری نماید. در مورد محصول شکر عمده‌ی کمبود در نیمه اول سال رخ می‌دهد. چنانچه دولت در نیمه دوم هر سال با استفاده از ابزارهای بورسی مانند پیمان‌های آتی یا قراردادهای آتی به پیش‌فروش کالاها برای سررسیدهای ماهانه در نیمه‌ی ابتدایی سال بعد اقدام نماید، می‌تواند سطح تقاضای مشخصی که برای هر کالا وجود دارد را کشف نموده و به همان میزان برای هر دوره اقدام به واردات نماید. از طرف دیگر دولت می‌تواند اجرای سیاست‌های نظارتی خود در مبادلات کالاهای استراتژیک را به بورس واگذار نماید.

استفاده از ظرفیت‌های بورس کالای ایران در اجرای سیاست‌های تنظیم بازار در نهایت موجب کاهش هدررفت منابع، برنامه‌ریزی دقیق، اقدام به‌موقع و جلوگیری از وقوع بحران می‌گردد. دولت می‌تواند سطوح ذخایر استراتژیک را با اتکا به ابزارهای بورسی به صورت دقیق ارزیابی نماید تا با جلوگیری از واردات بیش از نیاز در مواقع غیرضروری از هدررفت منابع جلوگیری نموده و با تخصیص صحیح و به‌موقع کالاها نیز از وقوع کمبود و بحران جلوگیری نماید.

فصل دوم

ابزارهای معاملاتی
بورس کالای ایران

شرکت بورس کالای ایران
IRAN MERCANTILE EXCHANGE CO.

bank mella

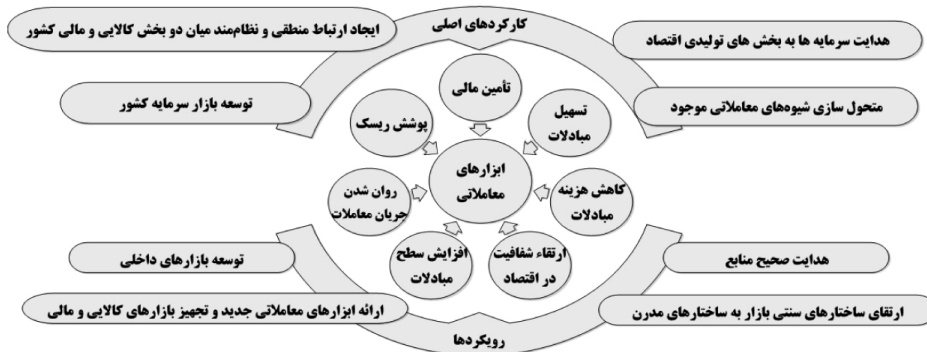
فصل دوم: ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران

بورس کالای ایران بستری برای طراحی ابزارهای معاملاتی نوین بر اساس نیازهای واقعی اقتصاد کشور است. رویکردهای اصلی در طراحی این ابزارها هدایت صحیح منابع (هدایت سرمایه‌ها به بخش‌های تولیدی اقتصاد)، توسعه بازارهای داخلی (توسعه بازار سرمایه کشور)، ارتقای ساختارهای سنتی بازار به ساختارهای مدرن (متحول‌سازی شیوه‌های معاملاتی موجود) و ارائه ابزارهای معاملاتی جدید و تجهیز بازارهای کالایی و مالی (ایجاد ارتباط منطقی و نظام‌مند میان دو بخش کالایی و مالی کشور) است. تسهیل مبادلات، تأمین مالی و پوشش ریسک کارکردهای اصلی ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران است که در سایه آن‌ها تحقق کارکردهای دیگری از جمله کاهش هزینه مبادلات، افزایش شفافیت، افزایش سطح مبادلات و روان شدن جریان معاملات نیز برای شکل‌گیری مناسب بازار دنبال می‌شود.

در یک تقسیم‌بندی کلی معاملات در بورس کالای ایران در دو دسته بازارهای فیزیکی و بازارهای اوراق بهادار مبتنی بر کالا جای می‌گیرند. معاملات بازارهای فیزیکی در سه تالار (بازار) داخلی، صادراتی و فرعی انجام می‌پذیرد. ابزارهای معاملاتی در بازارهای فیزیکی عبارتند از معاملات نقدی با تسویه نقدی، نقدی با تسویه اعتباری، نسبه، سلف با تسویه نقدی و سلف با تسویه اعتباری. معاملات انواع اوراق بهادار و ابزارهای مشتقه از جمله قراردادهای آتی، پیمان آتی، اختیار معامله، اوراق سلف موازی استاندارد، اوراق خرید دین و گواهی سپرده کالایی نیز در دسته بازار اوراق بهادار مبتنی بر کالا جای می‌گیرند.

در این فصل ابزارهای معاملاتی شرکت بورس کالای ایران اعم از ابزارهایی که در حال حاضر پیاده‌سازی شده و توسط فعالان اقتصادی مورد استفاده قرار می‌گیرند (قرارداد نقدی، قرارداد نسبی، قرارداد سلف، اوراق سلف موازی استاندارد، قراردادهای بلندمدت، گواهی سپرده کالایی، معاملات کشف پرمیوم، قرارداد آتی، اختیار معامله و صندوق کالایی) و ابزارهایی که هنوز به مرحله‌ی اجرا نرسیده ولی در دست اقدام هستند (اوراق خرید دین و پیمان آتی) معرفی و تشریح خواهد شد.

شکل ۱-۲ رویکردهای طراحی و کارکردهای ابزارهای معاملاتی

شکل ۲-۲ ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران

۲-۱ معاملات نقدی

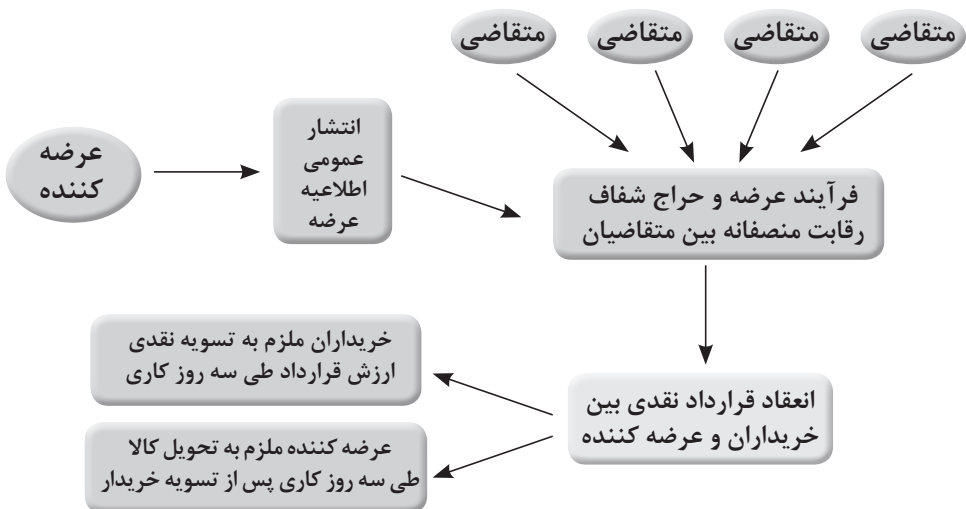
معاملات نقدی ساده‌ترین شکل معاملات در بورس کالا است. این معاملات در عین سادگی از حیث ایجاد شفافیت در اقتصاد کارکرد بسیار مهمی دارند. فرآیند انجام معاملات نقدی بدین صورت است که در ابتدا مشخصات عرضه از طریق اطلاعیه عرضه به فعالان بازار اعلام شده و پس از آن متقاضیان حائز شرایط، برای خرید کالا رقابت نموده و در صورت موفقیت در رقابت، قرارداد معامله نقدی بین خریدار و فروشنده (عرضه‌کننده) منعقد می‌گردد. پس از انعقاد قرارداد، خریدار و فروشنده در مهلت زمانی کوتاهی ملزم به مبادله وجه و کالا خواهند بود. معاملات نقدی در بورس کالای ایران با تسهیل فرآیند معاملات و کاهش هزینه مبادلات، به اقتصاد کمک شایانی می‌نماید. در این معاملات امکان کشف قیمت منصفانه محصولات از طریق تعامل بین عرضه و تقاضا فراهم شده و به دلیل وجود سازوکار نظارت بر حسن اجرای معاملات از طریق اتاق پایاپای بورس، ریسک نکول طرفین معاملات به شدت کاهش می‌یابد. از طرف دیگر در معاملات نقدی به دلیل امکان تعامل مستقیم میان خریدار و فروشنده واقعی کالا، زمینه فعالیت واسطه‌گران در فرآیند خرید و فروش کاهش یافته و در نتیجه معاملات با سرعت بیشتری انجام می‌پذیرد. در نهایت این معاملات موجب افزایش سهم‌بری طرفین واقعی معاملات از ارزش افزوده خلق شده‌ای است که قبلاً به واسطه‌گران تعلق می‌گرفت. لازم به ذکر است که تجربیات به دست آمده طی چند سال گذشته به خصوص بعد از هدفمندی یارانه‌ها نشان می‌دهد که معاملات نقدی بورس کالای ایران به دلیل وجود فرایندهای نظارتی در اجرای تعهدات و حفظ منافع طرفین معاملات، فرصت و امکان ساماندهی بازار محصولات مختلف را فراهم نموده است.

۲-۱-۱ معاملات نقدی با تسویه نقدی

پس از انعقاد قرارداد در معاملات نقدی، خریدار سه روز کاری مهلت دارد که تسویه معامله منعقدشده را به صورت نقدی یا اعتباری انجام دهد. در تسویه نقدی کل مبلغ ارزش قرارداد و کارمزدهای تخصیص‌یافته به خریدار توسط وی در مهلت سه روزه پرداخت خواهد شد. چنانچه خریدار تسویه معامله را طی سه روز کاری پس از انعقاد قرارداد انجام ندهد تا هفت روز تقویمی دیگر، با قید جریمه ۰/۲۵ درصد ارزش قرارداد به ازای هر روز، فرصت خواهد داشت تا تسویه را انجام دهد. پس از انجام تسویه توسط خریدار، فروشنده تا سه روز کاری فرصت خواهد داشت که کالا را به خریدار تحویل دهد. چنانچه تحویل در فرصت مقرر

توسط فروشنده انجام نشود، خریدار می‌تواند درخواست فسخ قرارداد یا تقاضای تحویل با تأخیر را به بورس ارائه دهد. در صورت تقاضای تحویل با تأخیر توسط خریدار و تعیین مهلت به فروشنده که حداکثر می‌تواند تا ۶۰ روز تقویمی باشد، فروشنده با قید جریمه ۰/۲۵ درصد ارزش قرارداد به ازای هر روز تا مهلت تعیین شده ملزم به تحویل کالا است.

شکل ۲-۳ نحوه انجام معاملات نقدی با تسویه نقدی

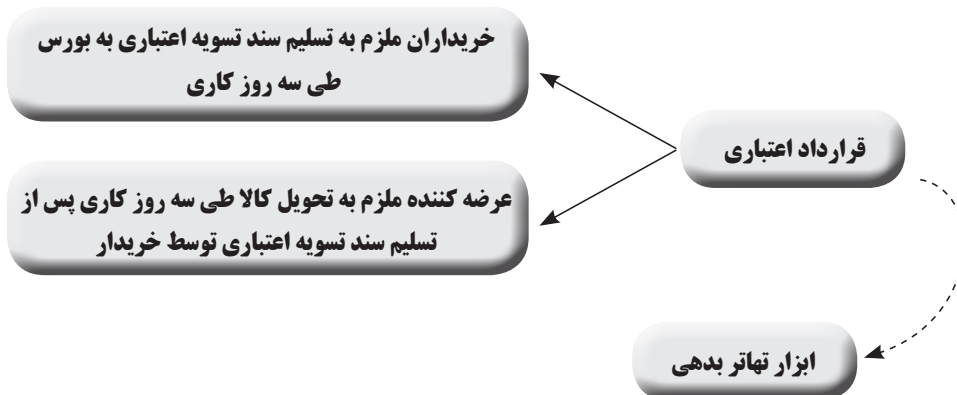
۲-۱-۲ معاملات نقدی با تسویه اعتباری

معاملات نقدی با تسویه اعتباری تا مرحله انعقاد قرارداد مانند معاملات نقدی با تسویه نقدی صورت گرفته و پس از انعقاد قرارداد، خریدار و فروشنده تسویه را به صورت توافقی انجام خواهند داد که ماحصل آن سند تسویه اعتباری است که خریدار ملزم به تحویل آن به اتاق پایاپای است. هدف از طراحی معاملات نقدی با تسویه اعتباری ایجاد نوعی سازوکار جهت تهاتر بدهی بین خریدار و فروشنده است. فرض کنید عرضه کننده‌ای با برخی از خریدارانی که موفق به خرید کالا شده‌اند دارای روابط تجاری بوده و به آنان بدهکار باشد (به عنوان مثال عرضه کننده در گذشته کالایی از آنان خریداری نموده و به دلیل فقدان نقدینگی پرداخت طلبشان را به آینده موکول نموده است)، در این صورت عرضه کننده با فروش کالا به طلبکاران می‌تواند بدهی گذشته را تسویه نماید.

در تسویه اعتباری خریدار ملزم به پرداخت کارمزدهای دو طرف خریدار و فروشنده و تحویل سند تسویه اعتباری به اتاق پایاپای است. چنانچه خریدار سند تسویه اعتباری را طی سه روز کاری پس از انعقاد قرارداد به اتاق پایاپای تسلیم نکند تا هفت روز تقویمی دیگر، با قید جریمه ۰/۲۵ درصد ارزش قرارداد به ازای هر روز، فرصت خواهد داشت تا تسویه اعتباری را انجام و سند آن را به اتاق پایاپای تحویل دهد. پس از انجام تسویه اعتباری توسط خریدار، فروشنده تا سه روز کاری فرصت خواهد داشت که کالا را به خریدار تحویل دهد. چنانچه تحویل توسط فروشنده در فرصت مقرر انجام نشود، خریدار می‌تواند درخواست فسخ قرارداد یا تقاضای تحویل با تأخیر را به بورس ارائه دهد. در صورت تقاضای تحویل با تأخیر توسط خریدار و تعیین مهلت به فروشنده که حداکثر می‌تواند تا ۶۰ روز تقویمی باشد، فروشنده با قید جریمه ۰/۲۵ درصد ارزش قرارداد به ازای هر روز تا مهلت تعیین‌شده ملزم به تحویل کالا است.

لازم به ذکر است که روش تسویه معامله باید در اطلاعیه عرضه قید گردد. پس از انتشار اطلاعیه عرضه فقط تغییر روش تسویه اعتباری به نقدی با درخواست خریدار و پس از اعلام اتاق پایاپای امکان‌پذیر است.

شکل ۲-۴ نحوه تسویه معاملات نقدی با تسویه اعتباری

۲-۲ معاملات نسبه

معاملات نسبه نوعی از معاملات در بازار فیزیکی بورس کالای ایران است که به موجب آن کالا حداکثر سه روز پس از انعقاد قرارداد به خریدار تحویل داده شده و بهای آن در تاریخ سررسید، به فروشنده پرداخت می‌گردد. این نوع قرارداد نوعی ابزار تأمین مالی برای خریداران به شمار می‌رود و خریدارانی که نقدینگی کافی ندارند می‌توانند با این نوع ابزار مالی با هزینه مالی نسبتاً قابل قبولی به تأمین مالی و خرید کالای مورد نیاز خود اقدام نمایند. به عنوان مثال تولیدکننده‌ای که سرمایه در گردش کافی برای خریداری مواد اولیه مورد نیاز خود را در اختیار ندارد، می‌تواند با انعقاد قرارداد نسبه کالای مذکور را خریداری نموده و پس از تولید محصول و فروش آن (قبل از سررسید پرداخت کامل وجوه)، هزینه مواد اولیه را پرداخت نماید.

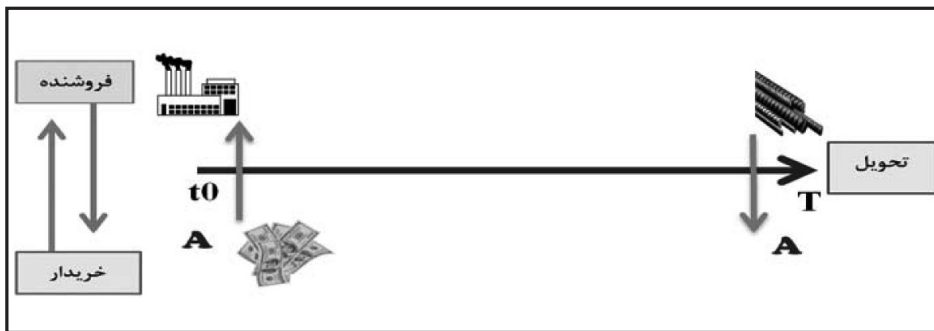
در قراردادهای نسبه، اسناد مالی مورد قبول جهت تسویه معامله توسط فروشنده باید در اطلاعیه عرضه قید گردد. کارگزار خریدار مکلف است حداکثر تا پایان مهلت تسویه معامله نسبت به ارائه اسناد مورد اشاره در اطلاعیه عرضه به کارگزار فروشنده اقدام و تأییدیه فروشنده و کارگزار وی مبنی بر پذیرش تعهدات مربوط به تسویه معامله را طبق فرمت ابلاغی به اتاق پایاپای ارائه نماید. در صورتی که در معاملات نسبه و طبق اعلام فروشنده در اطلاعیه عرضه، بخشی از ثمن معامله به صورت نقدی به عنوان پیش‌پرداخت تعیین شده باشد، کارگزار خریدار مکلف است حداکثر تا پایان مهلت تسویه معامله و هم‌زمان با ارائه اسناد موضوع این ماده، وجه پیش‌پرداخت را واریز نماید.

۳-۲ معاملات سلف

معاملات سلف از جمله مهم‌ترین ابزارهای مالی مورد توجه فعالان بازار در بورس کالای ایران است. در این معاملات فروشنده متعهد می‌شود در زمان مشخصی در آینده کالا را به خریدار تحویل دهد. قراردادهای سلف نیز مانند قراردادهای نقدی با دو روش تسویه نقدی و تسویه اعتباری امکان‌پذیر است. این معاملات از تمامی ویژگی‌های معاملات نقد برخوردار است، بعلاوه اینکه قراردادهای سلف با تسویه نقدی یکی از ابزارهای تأمین مالی تولیدکنندگان کالاها یا فروشندگان می‌باشند و به صورت فراگیر توسط تولیدکنندگان مورد استفاده قرار می‌گیرند. تأمین مالی در این روش بدون نیاز به طی کردن فرآیند طولانی بروکراسی اداری و بانکی انجام می‌گیرد و از این‌رو تأمین مالی در کوتاه‌ترین زمان و درعین حال با کمترین هزینه امکان‌پذیر است. از طرفی دیگر در این روش هیچ‌گونه محدودیتی از نظر میزان

وجوه موردنیاز جهت تأمین مالی وجود ندارد و این نکته بسیار مهمی برای آن دسته از تولیدکنندگانی است که به دنبال تأمین مالی در ارقام بالا هستند. تولیدکنندگان با استفاده از قراردادهای سلف، کالاهای خود را از چند ماه قبل پیش فروش می نمایند بنابراین قرارداد سلف امکان پوشش ریسک را برای طرف فروشنده به طور کامل فراهم می نماید.

شکل ۲-۵ روند و زمان نقل و انتقال کالا و وجوه مورد معامله در قرارداد سلف

یکی دیگر از مزایای تأمین مالی از طریق قراردادهای سلف، آن است که این روش در واقع تأمین مالی سرمایه در گردش برای بنگاهها محسوب می گردد. تأمین مالی سرمایه در گردش از اهمیت بالایی برای خروج غیر تورمی از رکود اقتصادی برخوردار است و در سیاستهای دولت نیز در اولویت قرار گرفتن تأمین مالی سرمایه در گردش واحدهای تولیدی از طریق شبکه بانکی، تأکید ویژه ای شده است. اهمیت این موضوع از آنجا ناشی می گردد که در این شیوه از تخصیص منابع، خط تولید شرکت های تولیدکننده بدون نیاز به سرمایه گذاری های بلندمدت و کلان به حرکت خود ادامه دهد. بنابراین تأمین مالی توسط قراردادهای سلف بسیار کارآمد است و منابع مالی را به سمت حوزه های موردنیاز هدایت می نماید و به سیاست گذاران نیز در راستای تحقق اهداف اقتصادی کمک شایانی خواهد نمود.

در معاملات سلف ارزش سلف کالا و در معاملات نقدی ارزش نقدی کالا کشف می شود. بنابراین ارزش کالا در معاملات سلف (تحویل در آینده) با ارزش کالا در معاملات نقدی (تحویل فوری) متفاوت است و این تفاوت بیانگر هزینه مالی تحمیل شده به فروشنده کالا برای انجام تأمین مالی است.

بخش‌هایی از « دستورالعمل تسویه و پایاپای معاملات بورس کالای ایران » در مورد تسویه قراردادهای نقدی، نسیه و سلف

ماده ۱۵: در صورتی که انجام امور تسویه با تأخیر و حداکثر تا ۷ روز تقویمی پس از مهلت تسویه انجام شود، کارگزار خریدار به ازای هر روز تقویمی تأخیر موظف به پرداخت ۰/۲۵ درصد ارزش معامله می‌باشد. این مبلغ باید در هنگام تسویه به صورت یکجا به حساب بستانکاران موقت شرکت و به نفع فروشنده واریز شود. پرداخت این وجه به فروشنده، از طریق کارگزار فروشنده و پس از کسر تعهدات فروشنده در مقابل اتاق پایاپای صورت می‌گیرد.

تبصره: مبنای محاسبه جرائم تأخیر موضوع این ماده، زمان و تاریخی است که اعلامیه تسویه وجوه توسط اتاق پایاپای صادر شده است.

ماده ۱۶: چنانچه کارگزار خریدار تا پایان ۷ روز تقویمی پس از مهلت تسویه امور تسویه را انجام ندهد، معامله وی منفسخ گردیده و کارگزار خریدار مکلف است ۵ درصد ارزش معامله را به عنوان خسارت انفساخ به همراه سایر هزینه‌های مصوب شامل دو سر کارمزد بورس، کارمزد کارگزار فروشنده، دو سر کارمزد تسویه و دو سر حق نظارت سازمان، پرداخت نماید. خسارت انفساخ معامله باید حداکثر یک روز کاری پس از اعلام اتاق پایاپای و به صورت یکجا به نفع فروشنده و به حساب بستانکاران موقت شرکت واریز شود. در صورت پرداخت جریمه‌های تأخیر معامله قبل از زمان انفساخ، کارگزار خریدار باید مابه‌التفاوت خسارت انفساخ و خسارت تأخیر پرداخت شده را به حساب بستانکاران موقت پرداخت نماید. پرداخت خسارت انفساخ به فروشنده از طریق کارگزار فروشنده و پس از کسر تعهدات فروشنده در مقابل اتاق پایاپای صورت می‌گیرد.

ماده ۱۷: پرداخت خسارت‌های ذکر شده و سایر هزینه‌های مصوب در مواد ۱۵ و ۱۶ توسط کارگزار خریدار، از محل پیش‌پرداخت خریداران پرداخت می‌گردد. در صورت عدم دریافت پیش‌پرداخت از خریداران، کارگزار خریدار رأساً مکلف به پرداخت خسارت‌ها و سایر هزینه‌های مصوب در مواد مذکور می‌باشد. به هر ترتیب مسئولیت واریز وجوه یادشده، به عهده کارگزار خریدار است.

بخش‌هایی از «دستورالعمل تسویه و پایاپای معاملات بورس کالای ایران» در مورد تحویل کالای موضوع قراردادهای نقدی، نسیه و سلف

ماده ۱۹: تحویل کالای موضوع قراردادهای نقد، نسیه و سلف طبق زمان تحویل اعلام شده در اطلاعیه عرضه توسط کارگزار فروشنده انجام می‌گیرد. حداکثر زمان تحویل به شرح ذیل می‌باشد:

۱. در قراردادهای نقدی و نسیه، حداکثر تا سه روز کاری پس از مهلت تسویه، در صورتی که انجام امور تسویه با تأخیر صورت پذیرد، به میزان روزهای تأخیر به این مهلت اضافه می‌شود.

۲. در قراردادهای سلف با سررسید کمتر از ۳۰ روز، حداکثر تا ۵ روز تقویمی پس از سررسید تحویل

۳. در قراردادهای سلف با سررسید ۳۰ روز و بیشتر، حداکثر تا ۱۵ روز تقویمی پس از سررسید تحویل

ماده ۲۰: در قراردادهای نقد، نسیه و سلف کارگزار فروشنده مکلف است حداکثر تا پایان روز کاری انجام امور تسویه از سوی کارگزار خریدار، نسبت به صدور حواله خرید کالا و ارائه آن به اتاق پایاپای اقدام می‌نماید.

تبصره ۱: کارگزار خریدار مکلف است اطلاعات لازم جهت صدور حواله خرید کالا را تا زمان انجام امور تسویه ارائه نماید. در صورت کارگزار فروشنده، در مهلت مقرر در این ماده، براساس اطلاعات ارائه شده توسط کارگزار خریدار، اقدام به صدور حواله خرید کالا خواهد نمود.

تبصره ۲: فروشنده، اختیار صدور حواله خرید کالا را براساس معاملات انجام شده در بورس، کتباً به کارگزار فروشنده تفویض می‌نماید.

ماده ۲۱: وجوه معامله تا زمان صدور حواله خرید کالا توسط کارگزار فروشنده، نزد اتاق پایاپای باقی مانده و در صورت صدور حواله مذکور، به فروشنده پرداخت خواهد شد.

ماده ۲۲: در قراردادهای نقد، نسبه و سلف در صورت عدم صدور حواله خرید کالا طی مهلت مقرر، قرارداد منفسخ می‌گردد و اصل وجه و خسارت‌ها و کارمزدها به شرح زیر پرداخت می‌شود:

۱. در صورتی که فروشنده به هر نحو از صدور حواله خرید کالا توسط کارگزار فروشنده طی مهلت مقرر جلوگیری نماید، وی مکلف است ۵ درصد ارزش معامله را به عنوان خسارت انفساخ به همراه کلیه هزینه‌های مصوب شامل دو سرکارمزد بورس، کارمزد کارگزار خریدار و فروشنده، دو سرکارمزد تسویه و دو سر حق نظارت سازمان را پرداخت نماید. در این حالت خسارت و کارمزدهای موضوع این بند از محل وثایق یا مطالبات فروشنده نزد اتاق پایاپای و در صورت عدم تکافو، از محل وثایق کارگزار فروشنده نزد اتاق پایاپای تأمین می‌گردد.

۲. در صورتی که عدم صدور حواله خرید کالا ناشی از فعل یا ترک فعل کارگزار فروشنده باشد، وی باید ۵ درصد ارزش معامله را به عنوان خسارت انفساخ به همراه سایر هزینه‌های مصوب شامل دو سرکارمزد بورس، کارمزد کارگزار خریدار، دو سرکارمزد تسویه و دو سر حق نظارت سازمان را پرداخت نماید. خسارت انفساخ معامله باید حداکثر یک روز کاری پس از اعلام اتاق پایاپای و به صورت یکجا به نفع خریدار و به حساب بستانکاران موقت "شرکت" واریز شود.

تبصره: در صورت انفساخ معامله، اصل وجه و خسارت‌های متعلقه از طریق کارگزار خریدار و پس از کسر تعهدات وی در مقابل اتاق پایاپای به خریدار پرداخت می‌شود.

۲-۴ اوراق سلف موازی استاندارد

معاملات اوراق سلف موازی استاندارد شکل تکامل یافته معاملات سلف است. معاملات سلف علی‌رغم مزیت‌هایی که دارند با محدودیت‌های خاصی مواجهند که امکان بهره‌گیری حداکثر از آن‌ها جهت تأمین مالی به خصوص در دوره‌های رکودی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. نخست آنکه خریداران کالا در معاملات سلف با ریسک تغییرات قیمت و ریسک نقدشوندگی مواجه هستند زیرا به دلیل نبود بازار ثانویه برای این نوع معاملات امکان فروش کالای موردنظر توسط خریدار به شخص ثالث وجود ندارد. به همین دلیل خریداران تمایلی به تأمین مالی بلندمدت (بیش از ۶ ماه) با این شیوه ندارند و تأمین مالی در این روش به دوره‌های کوتاه‌مدت محدود می‌گردد. یکی دیگر از محدودیت‌های اساسی قرارداد سلف آن است که در این روش منابع در دسترس برای تأمین مالی تولیدکنندگان صرفاً به منابع خریداران واقعی کالاها محدود می‌گردد. این موضوع در حالی است که در شرایط رکودی تقاضای خریداران واقعی به علت کاهش حجم فعالیت‌های تولیدی و مشکلات مالی کاهش می‌یابد. از طرف دیگر در این روش از پتانسیل‌های بالقوه نقدینگی سرگردان در جامعه جهت تأمین مالی فعالان بازار استفاده‌های نمی‌گردد. بنابراین اگر بتوان امکان مشارکت و ورود سایر افراد را به فرآیند تأمین مالی فراهم نمود، با ایجاد امکان دسترسی به منابع فراوان برای تأمین مالی، منابع سرگردان نیز به سمت بخش‌های تولیدی هدایت خواهد گردید.

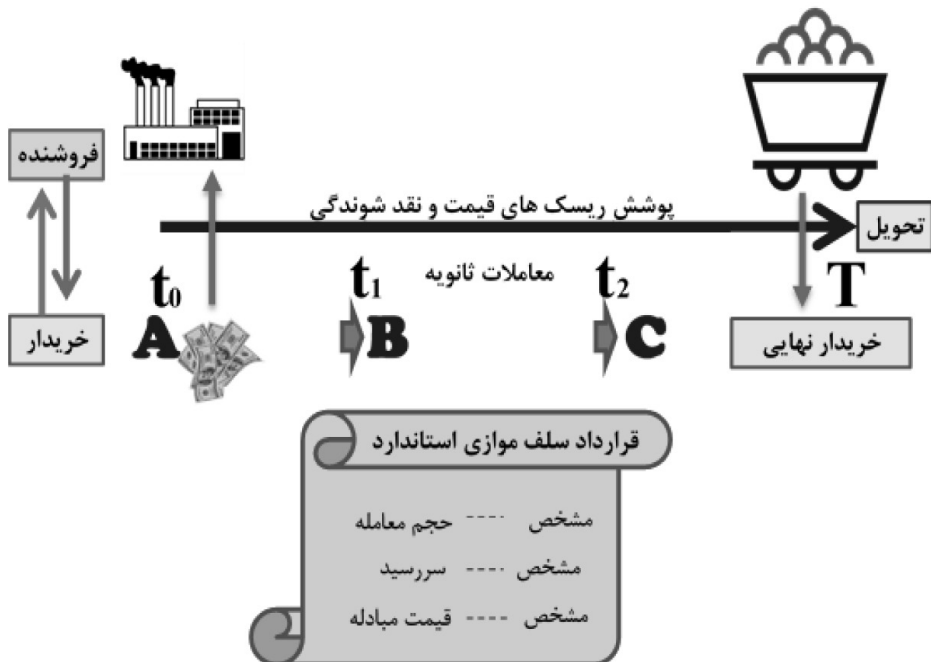
در پاسخ به محدودیت‌های ذکرشده نوآوری جدیدی در بازارهای مالی تحت عنوان قراردادهای سلف موازی مطرح شده است. بر اساس سازوکار معاملات سلف موازی مقدار معینی از دارایی پایه به فروش می‌رسد که وجه قرارداد مذکور باید نقدی پرداخت و دارایی پایه در سررسید مشخصی در آینده تحویل شود. در طول دوره معاملاتی قرارداد، خریدار سلف اول می‌تواند اقدام به فروش دارایی پایه به میزان خریداری‌شده در قرارداد سلف اول به شخص دیگری در قالب یک قرارداد سلف ثانویه کند. این قرارداد سلف ثانویه را سلف موازی می‌گویند. این فرآیند می‌تواند به همین صورت ادامه یابد و خریدار سلف دوم نیز در قالب یک معامله سلف دیگر آن را به فرد دیگری بفروشد.

می‌توان بیان نمود که اوراق سلف موازی استاندارد مانند معاملات سلف می‌باشد با این تفاوت که خریدار این اختیار را دارد که قبل از تاریخ سررسید، قرارداد را به شخص دیگری واگذار کند. در این نوع قرارداد، ابتدا اوراق توسط ناشر در بازار اولیه عرضه می‌گردد و پس از

آن با تشکیل بازار ثانویه، خریداران می‌توانند اوراق خریداری‌شده را به دیگران واگذار نمایند. در بازار ثانویه هیچ محدودیتی در خرید و فروش اوراق وجود ندارد و افراد می‌توانند اوراق را به دفعات مورد معامله قرار دهند.

بنابراین معاملات اوراق سلف موازی استاندارد از ویژگی‌های خاصی برخوردار است که از آن جمله می‌توان به تشکیل بازار ثانویه برای معاملات، استفاده از نقدینگی موجود در بازار و توان سایر سرمایه‌گذاران مالی، تسهیل تأمین مالی بلندمدت طرح‌های توسعه‌ای، امکان برنامه‌ریزی بهتر در بلندمدت و تسهیل تأمین مالی سرمایه در گردش اشاره نمود و لازم به ذکر است که این اوراق بر اساس تبصره ۱ ماده ۷ قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید معاف از مالیات می‌باشند. در مقابل تأمین مالی عرضه‌کننده، این اوراق یک منبع جذاب برای سرمایه‌گذاری با درآمد ثابت در اختیار صاحبان نقدینگی قرار می‌دهد.

شکل ۲-۶ فرآیند کلی قراردادهای سلف موازی استاندارد

سلف موازی استاندارد می‌تواند دو کارکرد اساسی داشته باشد و با دو الگوی متفاوت مورد استفاده قرار گیرد. الگوی اول برای مقاصد تأمین مالی کوتاه‌مدت و مستمر که عمدتاً به منظور تأمین سرمایه در گردش مورد استفاده قرار گرفته و الگوی دوم برای مقاصد تأمین مالی بلندمدت و طرح‌های توسعه‌ای به کار گرفته می‌شود. اگرچه چنین تفکیکی در دستورالعمل معاملات وجود ندارد ولی با توجه به منطق تأمین مالی کوتاه‌مدت و بلندمدت به لحاظ عملیاتی این تفکیک متصور است.

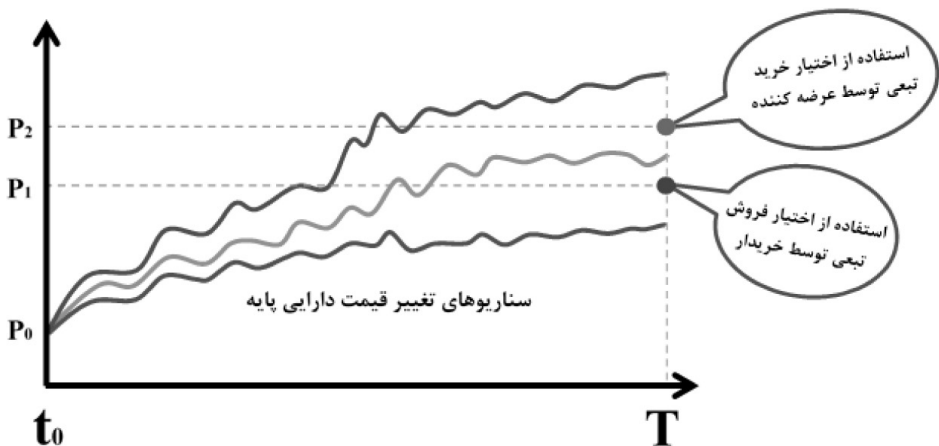
در صورتی که سلف موازی به صورت کوتاه‌مدت منتشر شود، تا حد زیادی تغییرات قیمت دارایی پایه و در نتیجه بازدهی این اوراق برای خریدار و نیز هزینه‌های تأمین مالی برای فروشنده قابل محاسبه خواهد بود. اما در الگوی اوراق سلف بلندمدت، نوسانات غیرقابل پیش‌بینی قیمت کالا ممکن است ریسک شدیدی را به فروشنده و یا خریدار این اوراق تحمیل کند. لذا به منظور افزایش جذابیت اوراق بلندمدت برای خریدار و نیز پوشش ریسک طرف عرضه‌کننده اوراق، اختیار تبعی بر روی این اوراق قابل تعریف می‌باشد. به این ترتیب که خریداران و فروشنده سلف کالا ضمن قرارداد سلف کالا شرط می‌کنند که خریدار سلف، اختیار فروش مقدار معینی از کالا را به قیمت معین در سررسید داشته و فروشنده نیز اختیار خرید مقدار معینی کالا را به قیمت معین در سررسید دارا باشد. لازم به ذکر است که حقوق و تعهدات ناشی از اختیارها همراه با واگذاری اوراق به اشخاص دیگر، به آنان منتقل خواهند شد.

به‌طور کلی اوراق سلف موازی استاندارد به شکلی که در ایران منتشر شده و امکان معاملات ثانویه برای آن ایجاد شده منحصر به فرد است. اگرچه تاکنون در کشورهایی مانند بحرین، سودان، پاکستان از سازوکار سلف برای تأمین مالی ساختارمند و گسترده استفاده شده است ولی در تمامی موارد، این ابزار در واقع اوراق سلف بوده‌اند و نه سلف موازی و خریداران این اوراق از مزیت وجود بازار ثانویه برای این اوراق محروم بوده‌اند. بنابراین نوآوری‌های بسیار مهمی جهت استفاده از قابلیت این ابزارها در تأمین مالی اسلامی در ایران فراهم گشته است.

علاوه بر این در بازار ثانویه اوراق سلف موازی استاندارد، بازارگردان موظف به حفظ نقدشوندگی اوراق و همچنین تضمین سود دارندگان اوراق است. بدین صورت که بازارگردان متعهد به خرید تعداد مشخصی اوراق با نرخ سود روزانه مشخصی است که در مشخصات اوراق بیان شده است و دارنده اوراق در صورت نیاز به نقدشدن اوراق می‌تواند آن را در بازار ثانویه به فروش برساند.

در الگوی تأمین مالی بلندمدت از طریق اوراق سلف موازی استاندارد، بازده این اوراق ارتباط مستقیم با قیمت کالایی که سلف بر مبنای آن منتشر شده است، خواهد داشت. لذا نوسانات غیرقابل پیش‌بینی قیمت کالا ممکن است ریسک شدیدی را به فروشنده و یا خریدار این اوراق تحمیل کند. لذا برای جذاب‌تر کردن این اوراق بلندمدت برای خریدار و نیز پوشش ریسک طرف عرضه‌کننده، اختیار تبعی فروش و اختیار تبعی خرید روی این اوراق تعریف شده است. به این معنی که خریدار دارای اختیار فروش تبعی و عرضه‌کننده نیز دارای اختیار خرید تبعی با بازدهی بازده مشخص هستند تا در صورت نوسانات شدید قیمتی طرفین معامله متضرر نشوند. وجود اختیار خریدوفروش تبعی روی اوراق سلف موازی این اوراق را به نوعی از اوراق با درآمد ثابت تبدیل کرده است. به عنوان مثال فرض نمایید نرخ بازدهی اعمال اختیار فروش تبعی که در اختیار دارنده اوراق است برابر با ۲۵ درصد سالانه و نرخ بازدهی اعمال اختیار خرید تبعی که در اختیار عرضه‌کننده اوراق است برابر با ۳۰ درصد باشد. در این صورت در سررسید خریدار می‌تواند با اعمال اختیار خود به جای تحویل گرفتن کالا اوراق را با نرخ سود سالانه ۲۵ درصد به خریدار بفروشد و فروشنده نیز می‌تواند با اعمال اختیار خود به جای تحویل دادن کالا اوراق را با نرخ ۳۰ درصد از دارنده اوراق بخرد. بنابراین در هیچ حالتی سود اوراق از ۲۵ درصد کمتر و از ۳۰ درصد بیشتر نخواهد شد چرا که طرف مقابل اقدام به اعمال اختیار و محدود کردن سقف یا کف سود خواهد نمود.

شکل ۲-۷ سناریوهای ممکن برای قیمت اوراق سلف موازی استاندارد در سررسید و اعمال اختیارات تبعی

۲-۵ اوراق خرید دین

اوراق خرید دین بورس کالای ایران یکی از ابزارهای مالی است که از آن می‌توان برای تأمین مالی بر اساس قراردادهای نسیه یا اعتباری برای شرکت‌های بزرگ، متوسط و کوچک استفاده نمود. هرچند که معاملات نسیه در بازار فیزیکی ابزار بسیار جذابی برای خریداران به خصوص در شرایط رکودی است اما مشکلی که در اینجا وجود دارد آن است که فروشندگان نیز در شرایط مذکور با مشکل نقدینگی مواجه می‌باشند و درعین حال معاملات اعتباری یا نسیه تأثیرات نامطلوب دیگری نیز بر ترازنامه شرکت‌های فروشنده می‌گذارد. در این نوع معاملات موجودی کالا از ترازنامه خارج و در عوض اسناد دریافتی وارد ترازنامه خواهد گردید. اسناد مذکور فقط در سررسید نقد می‌گردد. بنابراین معاملات نسیه به کاهش درجه نقدشوندگی ترازنامه منجر می‌گردد زیرا در این حالت یک دارایی (اسناد دریافتی) که تا سررسید به هیچ‌وجه قابل نقدشدن نیست جایگزین دارایی دیگری (موجود کالا) می‌گردد که فروشنده می‌توانست در دوره معامله آن را نقد نماید. درعین حال با توجه به اینکه در معاملات نسیه، کالا با قیمت بالاتری نسبت به قیمت نقدی آن معامله می‌گردد از این رو افزایش در حساب‌ها و اسناد دریافتی (که از خاصیت عدم نقدشوندگی برخوردارند) نسبت به کاهش در موجودی کالا (که از خاصیت نقدشوندگی برخوردار است) بیشتر خواهد بود. این موضوع کاهش درجه نقدشوندگی ترازنامه را تشدید خواهد کرد. به طور خلاصه فروش اعتباری منجر به ایجاد تنگنای نقدینگی برای شرکت‌های تولیدکننده خواهد شد و این در حالی است که با توجه به افزایش حجم دارایی‌های با درجه نقدشوندگی پایین در ترازنامه، تأمین مالی برای آن‌ها پرهزینه خواهد بود.

با انتشار اوراق خرید دین به راحتی می‌توان بر مشکلات فوق غلبه کرد و برای تولیدکننده تأمین مالی انجام داد. در این روش تولیدکننده در مقام بانی، می‌تواند کالای موردنظر خود را از طریق بورس کالای ایران به صورت نسیه به فروش رسانده و سپس اسناد دریافتی خود را به اوراق بدهی تبدیل کرده و با تنزیل آن در بازار به سرمایه‌گذاران واگذار نماید. در سررسید، اوراق با مبلغ اسمی توسط شرکت باز خرید خواهد شد. سازوکار اجرایی این روش شبیه قراردادهای سلف موازی استاندارد بورس کالای ایران و اوراق خزانه اسلامی است.

مهم‌ترین ویژگی انتشار اوراق بدهی در بورس کالای ایران حل مشکلات فقهی مربوط به انتشار این اوراق است زیرا انتشار این اوراق باید بر اساس یک دین واقعی و نه صوری صورت گیرد. با توجه به اینکه انتشار اوراق بر اساس معاملات واقعی صورت گرفته در بورس کالای

ایران انجام می‌پذیرد، از این‌رو از نظر فقهی انتشار آن‌ها مطابق با موازین شرعی می‌باشد. بنابراین با انتشار این اوراق در حالی که کالا به صورت نسبی یا اعتباری در اختیار خریداران قرار می‌گیرد (تأمین مالی خریدار)، برای تولیدکننده نیز تأمین مالی با هزینه‌های پایین صورت خواهد گرفت و تولیدکننده نیز به موجب فروش اعتباری یا نسبی انجام‌شده، نیاز به تأمین مالی از کانالی دیگر مانند شبکه بانکی ندارد. درعین حال انتشار این اوراق با خروج دارایی‌های غیرنقدشونده از ترازنامه و افزایش ارقام مرتبط با وجوه نقد، به بهبود ترازنامه تولیدکنندگان کمک می‌نماید.

اوراق خرید دین در قالب انتشار اوراق توسط بانی

اوراق خرید دین اوراق بهادار با نامی است که به منظور خرید مطالبات مدت‌دار فروشندگان کالا در بورس توسط بانی منتشر می‌شود. این اوراق در تابلو اوراق خرید دین ذیل بازار مشتقه بورس کالای ایران قابل معامله می‌باشند. انتشار اوراق بدین صورت است که فروشنده کالای خود را در قالب قرارداد نسبی به خریداران در بورس عرضه می‌نماید و بورس کالای ایران این امکان را برای فروشنده ایجاد خواهد کرد تا به پشتوانه دینی که در قالب قرارداد نسبی ایجاد شده است، به انتشار اوراق خرید دین اقدام نماید. در مرحله بعد خریداران اوراق خرید دین از بستر بورس کالای ایران، این اوراق دین را به قیمتی کمتر از قیمت اسمی آن خریداری خواهند نمود و در سررسید با ارائه این اوراق به منتشرکننده آن، قیمت اسمی اوراق را از وی دریافت خواهند کرد.

به‌طور کلی در این روش فروشنده به صورت مستقیم کالاهای موردنیاز خریدار را تأمین کرده و در مقابل خریدار به خرید کالاهای موردنیاز خود به صورت نسبی یا مبالغی بالاتر از قیمت نقد، اقدام می‌کند و درعین حال فروشنده بلافاصله نسبت به انتشار اوراق اقدام می‌کند. ماهیت این روش مبتنی بر تنزیل می‌باشد و از آنجاکه بدهی تنزیلی از پیش موجود می‌باشد بنابراین فروش اولیه این اوراق و بازار ثانویه آن در واقع از بابت بیع دین می‌باشد و در نتیجه استفاده از این ابزار از نظر نظام اقتصادی اسلامی قابل قبول می‌باشد.

هرچند که در این روش انتشار اوراق به اعتبار شرکت فروشنده کالاها می‌باشد اما برای تضمین پرداخت بدهی در سررسید از ضامن استفاده می‌شود. ضامن می‌تواند عرضه‌کننده یا سایر اشخاص معرفی شده توسط عرضه‌کننده، صرفاً از میان بانک‌ها، مؤسسات مالی و اعتباری تحت نظارت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بیمه‌های تحت نظارت بیمه

مرکزی جمهوری اسلامی ایران، صندوق‌های ضمانت، شرکت‌های تأمین سرمایه، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، نهادهای عمومی، دولت و شرکت‌ها و مؤسسات دولتی باشد که مورد تأیید اتاق پایاپای است.

سازوکار اجرایی این روش شبیه انتشار قراردادهای سلف موازی استاندارد بورس کالای ایران و یا اوراق خزانه اسلامی است که در آن نیازی به تشکیل نهاد واسط نیست. فرآیند این موضوع در شکل ۲-۸ به تصویر کشیده شده است.

شکل ۲-۸ انتشار اوراق خرید دین توسط بانی

۲-۶ قراردادهای بلندمدت

قراردادهای بلندمدت یکی از نوآوری‌هایی است که در بورس کالای ایران به جهت رفع نگرانی شرکت‌های تولیدی به خصوص شرکت‌های پتروشیمی در خصوص امکان فروش محصول خود در آینده و درعین حال رفع نگرانی خریداران صنایع پایین دستی محصولات پتروشیمی از امکان تأمین مواد اولیه موردنیاز خود انجام گرفته است و در سایر حوزه‌های کالایی نیز قابل پیاده‌سازی خواهد بود. قراردادهای بلندمدت این امکان را برای تولیدکنندگان و خریداران فراهم می‌نماید که با اطمینان خاطر نسبت به ادامه تولید و خرید محصولات خود در

آینده برنامه‌ریزی نمایند. به عبارتی بهتر با راه‌اندازی این نوع قراردادها تولیدکنندگان می‌توانند با آرامش خاطر به تولید محصولات بپردازند که از وجود خریداران آن در آینده مطمئن هستند. در این نوع قراردادها تولیدکنندگان می‌توانند بر مبنای قیمت‌های عمده‌فروشی که در بورس کالای ایران کشف می‌گردد با مشتریان ثابت خود قراردادهای بلندمدت منعقد نمایند و قیمت آن نیز با توجه به قیمت استخراج‌شده برای معاملات عمده‌فروشی در بورس کالای ایران تنظیم می‌گردد. درعین حال بورس کالای ایران با توجه به مکانیزم‌هایی که در اختیار دارد ریسک نکول طرفین معامله را نسبت به عدم ایفای تعهدات از بین می‌برد. همانطور که مشخص است این نوع معاملات علاوه بر جلوگیری از توزیع رانت و ایجاد شفافیت، جریان معاملات را روان می‌سازد. در مدل اجرایی کنونی قراردادهای بلندمدت سقف عرضه در هر هفته برای مشتریان بلندمدت نسبت به عرضه عمده قبل مشخص می‌شود. حجم کل کالای خریداری‌شده توسط مشتری بلندمدت در طی دوره قرارداد بلندمدت نیز با تأیید کمیته عرضه از قبل مشخص شده و در قرارداد بلندمدت ذکر می‌گردد. به عنوان مثال مشخص می‌شود که پس از هر عرضه عمده، عرضه‌کننده حداکثر می‌تواند ۲۰ درصد حجم عرضه عمده را برای مشتریان بلندمدت عرضه کند. از طرف دیگر، کل حجم خرید مشتری بلندمدت در طی دوره قرارداد نیز نباید از حجم مشخص شده در قرارداد بلندمدت تجاوز کند. قیمت عرضه‌های بلندمدت برابر با قیمت کشف‌شده در عرضه عمده قبل خواهد بود.

۷-۲ معاملات کشف پرمیوم

معاملات کشف پرمیوم نوعی قرارداد است که به موجب آن، مقدار معینی مابه‌التفاوت نسبت به قیمت مبنا مورد توافق طرفین معامله قرار می‌گیرد و طرفین متعهد می‌شوند که در زمان مشخصی در آینده کالا را بر اساس قیمت نهایی که عبارت است از قیمت مبنا به علاوه مابه‌التفاوت توافق شده معامله کنند. بر این اساس در ابتدای انجام توافق، طرفین باید قسمتی از ارزش حدودی معامله را نزد اتاق پایاپای به عنوان وجه‌الضمان تودیع کنند. قراردادهای کشف پرمیوم معاملاتی است که در آن یک قیمت مبنا (به عنوان مثال قیمت محصول در یکی از بازارهای جهانی) برای استعلام قیمت در سررسید در اطلاعیه عرضه اعلام شده و خریداران تنها بر روی صرف و یا کسر قیمت نسبت به قیمت مبنا، باهم به رقابت می‌پردازند. بنابراین قیمت در سررسید قرارداد جهت تسویه معامله، برابر است با آخرین قیمت مبنا با

لحاظ صرف (Premium) یا کسری (Discount) که در زمان انعقاد تعیین شده است. طبق تعریف دستورالعمل، قرارداد کشف پرمیوم «قراردادی است که در بازار فیزیکی معامله می‌شود و طی آن مابه‌التفاوتی، مورد توافق طرفین معامله قرار می‌گیرد و طرفین متعهد می‌شوند که در زمان مشخصی در آینده (تحویل، حمل یا بارگیری) کالا را بر اساس قیمت نهایی (قیمت مبنا به علاوه مابه‌التفاوت توافق شده) معامله نمایند. خریدار بخشی از ثمن معامله را در زمان توافق، به فروشنده پرداخت و تسویه مابقی وجه متعاقباً و بر اساس شرایطی انجام می‌شود که در زمان عقد قرارداد مشخص می‌گردد.»

برای روشن شدن موضوع قرارداد پرمیوم فرض کنید که شخصی نیازمند کالای مشخصی در آینده باشد و شخص دیگری نیز توانایی تأمین این کالا را برای آینده داشته باشد. این دو شخص می‌توانند وارد معامله شده و کالا را برای آینده مورد معامله قرار دهند ولی مهم‌ترین نکته در مورد این معامله بحث قیمت مبادله کالا در آینده و در زمان تحویل است. طرفین معامله می‌توانند قیمت کشف‌شده در یک بازار قابل قبول دیگر یا قیمتی را که توسط یک مرجع مشخص معرفی می‌گردد را به عنوان قیمت مبنا انتخاب نمایند و توافق نمایند که قیمت نهایی (قیمت مبادله) برابر قیمتی با مابه‌التفاوت مشخص نسبت به قیمت مبنا باشد. واژه پرمیوم در حقیقت همین مابه‌التفاوت ذکر شده است و برای کشف شفاف آن، باید عرضه و تقاضا در قالب یک بازار به رقابت بپردازند. به عنوان نمونه اگر نوع مشخصی از فولاد در کشور مورد معامله قرار می‌گیرد، برای معاملات آینده آن می‌توان بازار کشف پرمیوم را راه‌اندازی نمود که در آن خریدار و فروشنده متعهد به مبادله کالا در آینده بر اساس نرخ مرجع قیمتی تعیین شده (مثلاً آخرین قیمت تسویه این کالا در بورس فلزات لندن (LME) با احتساب پرمیوم کشف‌شده، هستند. فرض کنید پرمیوم توافق شده در زمان عقد قرارداد ۵ دلار در واحد و در سررسید قرارداد کشف پرمیوم آخرین قیمت تسویه در بورس فلزات لندن ۶۰ دلار در واحد باشد، در نتیجه در سررسید این مبادله بر اساس قیمت ۶۵ دلار در واحد انجام خواهد پذیرفت.

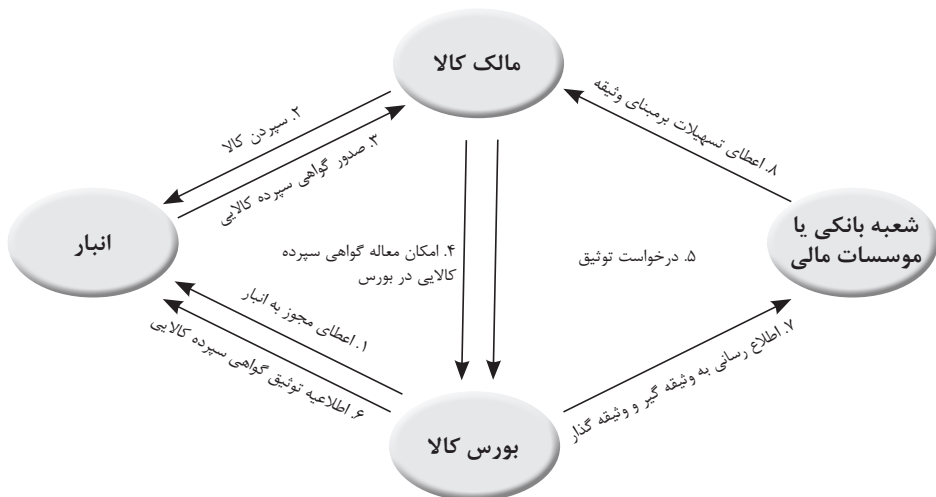
۲-۸ گواهی سپرده کالایی

گواهی سپرده اوراق بهاداری است که مؤید مالکیت دارنده آن بر مقدار معینی کالا است و پشتوانه آن قبض انبار استاندارد است که توسط انبارهای مورد تأیید بورس کالا صادر می‌گردد. به عبارتی بهتر گواهی سپرده کالایی، سندی است که در قبال تحویل کالا به

انبارهای تحت نظارت بورس کالا توسط انباردار صادر و مشخصات مربوط به کمیت و کیفیت کالا در آن درج می‌گردد. دارندگان گواهی سپرده کالایی می‌توانند با توثیق این اوراق، از شبکه بانکی کشور تسهیلات مالی دریافت نمایند. در این روش اگر مالک گواهی سپرده کالایی به هر دلیلی نتواند به تعهدات بانکی خود عمل نماید، بانک می‌تواند با فروش گواهی سپرده کالایی با استفاده از مکانیزم بورس کالا، منابع مالی خود را وصول نماید. البته در صورتی که فروش گواهی سپرده میسر نباشد، بانک می‌تواند کالا را تحویل گرفته و در بازار به فروش رساند. با توجه به اینکه در این روش ریسک نکول و نقدشوندگی دارایی توثیق شده برای شبکه بانکی کاهش می‌یابد، استفاده از ابزار گواهی سپرده کالایی موجب تسریع روند پرداخت وام و کاهش هزینه تأمین مالی خواهد شد. بنابراین به کارگیری این روش هدایت منابع بانکی به سمت تولید را تسهیل خواهد نمود.

گواهی سپرده کالایی علاوه بر کمک به تأمین مالی و کاهش هزینه‌های تأمین مالی از کارکردهای گسترده دیگری نیز برای فعالان اقتصادی و اقتصاد ملی برخوردار است از جمله: جلوگیری از فروش کالا در تنگناهای اقتصادی توسط تولیدکنندگان با توجه به تأمین مالی انجام‌شده، ارائه اطلاعات دقیق به سیاست‌گذاران از وضعیت انبارهای کشور، امکان نقد کردن دارایی‌های راکد، کاهش هزینه‌های انبارداری، کمک به ثبات قیمت‌ها، استانداردسازی کالاها، کمک به رونق تجارت کالا و عدم نیاز به ارائه تضامین بانکی برای انجام معاملات در بورس کالا.

شکل ۲-۹ الگوی اخذ تسهیلات از طریق توثیق گواهی سپرده کالایی

۲-۹ پیمان آتی

در مفهوم کلی معاملات نقدی یک تعهد خرید و فروش الزام آور بین دو نفر است که تصمیم دارند میزان مشخصی از کالا را با قیمت مشخصی مبادله نمایند. در معاملات نقدی خریدار باید کل مبلغ قرارداد را پرداخت و فروشنده نیز باید کالای مورد معامله را به خریدار تحویل نماید. در مقابل مفهوم معاملات نقدی، معاملات مشتقه در بازارها رواج یافته‌اند که در آن‌ها تسویه معاملات به صورت مدت‌دار انجام می‌پذیرد. معروف‌ترین قراردادهای مشتقه پیمان آتی، قرارداد آتی، اختیار معامله و سوآپ هستند.

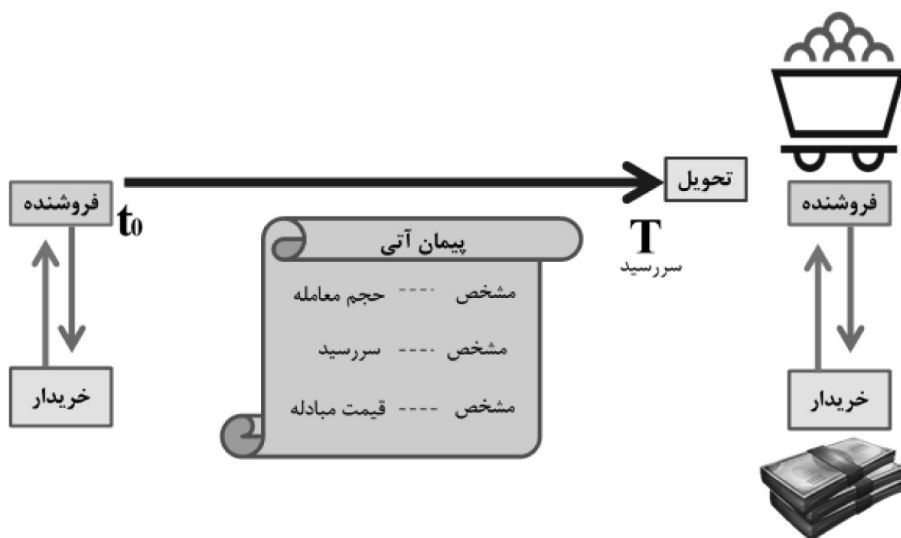
پیمان آتی قراردادی است که فروشنده بر اساس آن متعهد می‌شود در سررسید معین، مقدار معینی از کالای مشخص را به قیمتی که در زمان انعقاد قرارداد تعیین شده بفروشد و در مقابل طرف دیگر قرارداد متعهد می‌شود همان کالا را با همان مشخصات خریداری کند و برای جلوگیری از امتناع طرفین از انجام قرارداد، طرفین به صورت شرط ضمن عقد متعهد به تودیع تضامینی نزد اتاق پایاپای و تعدیل آن متناسب با تغییرات آتی قیمت‌ها هستند. تضامین شامل وجه نقد یا هر نوع ضمانت دیگری است که توسط اتاق پایاپای تعیین می‌شود و در قالب شرط ضمن عقد از مشتریان دریافت می‌شود. سازوکار پیمان‌های آتی بورسی کمی متفاوت‌تر از پیمان‌های آتی خارج از بورس است. در پیمان‌های آتی بورسی پوشش ریسک نکول از اولویت‌های انعقاد قرارداد است. به همین دلیل از طرفین تضامین کافی دریافت می‌گردد.

به صورت ساده در پیمان‌های آتی فروشنده و خریدار به منظور پوشش ریسک تغییرات قیمت کالا در آینده اقدام به عقد قرارداد پیمان آتی می‌نمایند. به عنوان مثال یک تولیدکننده جهت پوشش ریسک تغییرات قیمت محصولی که در آینده مثلاً شش ماه بعد تولید و آماده فروش می‌گردد اقدام به اتخاذ موقعیت فروش در پیمان آتی نموده و در مقابل وی شخص دیگری که در شش ماه آینده نیاز به تأمین و خرید آن کالا را دارد اقدام به اتخاذ موقعیت خرید در پیمان آتی می‌نماید. پس از طی شدن شش ماه و در تاریخ سررسید قرارداد خریدار با پرداخت کامل ارزش قرارداد به فروشنده، کالای وی را تحویل می‌گیرد.

هرچند که پیمان آتی به لحاظ ماهیت بسیار مشابه قرارداد آتی است ولی در اجرا تفاوت‌های زیادی بین این دو وجود دارد. در قراردادهای آتی وجه تضمین لزوماً وجه نقد است در حالی که در پیمان‌های آتی تضامین با نقدشوندگی کمتری با تشخیص اتاق پایاپای قابل اخذ است. در قراردادهای آتی معاملات به صورت روزانه در طی دوره معاملاتی انجام شده و

در انتهای هر روز معاملاتی حساب تضامین مشتریان به روزرسانی می‌گردد. این به روزرسانی شامل لحاظ سود و زیان روزانه معاملات مشتریان و همچنین تعدیل حساب به موجب موقعیت‌های باز بر اساس قیمت تسویه روزانه است. قیمت تسویه در قراردادهای آتی نیز برحسب معاملات انجام شده در آن روز معاملاتی تعیین می‌گردد. این در حالی است که در معاملات پیمان‌های آتی تنها در روزهای معدودی با نام "روزهای معاملاتی مجاز" قابل انجام است و به روزرسانی تنها در این روزها انجام می‌شود (در صورتی که دوره معاملاتی یک پیمان آتی منحصر به روز اول و روز سررسید قرارداد باشد، به روزرسانی پیمان آتی در دوره‌های زمانی که در مشخصات قرارداد تعیین شده است انجام خواهد شد). در پیمان‌های آتی نیز قیمت تسویه مبنای به روزرسانی است ولی قیمت تسویه لزوماً برحسب معاملات روز مورد نظر محاسبه نشده و یک مرجع مانند قیمت معاملات جهانی مبنای تعیین قیمت تسویه قرار می‌گیرد. جریمه نکول در قراردادهای آتی معمولاً کم در نظر گرفته می‌شود و قراردادهای آتی تسویه نقدی می‌شوند، ولی جریمه نکول در پیمان‌های آتی به میزانی در نظر گرفته می‌شود که امکان نکول از بین رفته و افراد اقدام به تحویل فیزیکی کالا نمایند.

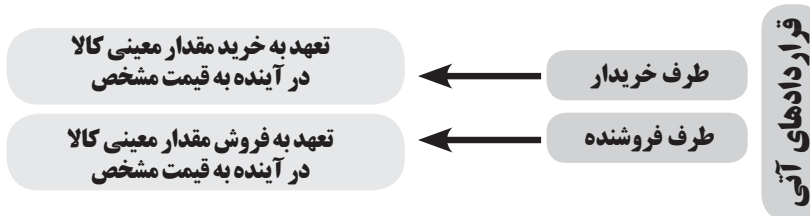
شکل ۲-۱۰ فرآیند اجرایی پیمان آتی

۲-۱۰ قرارداد آتی

قرارداد آتی، قراردادی است که بر اساس آن فروشنده متعهد می‌شود در سررسید معین، مقدار معینی از کالای مشخص را به قیمت مشخص بفروشد و در مقابل، خریدار که طرف دیگر قرارداد است متعهد می‌شود همان کالا با همان مشخصات را در سررسید معین بخرد و برای اینکه هر دو طرف به تعهدات خود عمل کنند باید مبلغی را به عنوان وجه تضمین اولیه نزد اتاق پایاپای بگذارند که این وجه متناسب با تغییرات قیمت معاملات قرارداد آتی موردنظر به صورت روزانه تعدیل می‌گردد. افزایش در قیمت معاملات قراردادهای آتی باعث می‌شود که وجه تعدیلی روزانه قرارداد از حساب در اختیار بورس فروشنده‌ی قرارداد که حاوی وجه تضمین است کسر شده و به حساب در اختیار بورس خریدار قرارداد واریز شود و در مقابل کاهش در قیمت معاملات قراردادهای آتی باعث کسر وجه تعدیلی از حساب در اختیار بورس خریدار و واریز به حساب در اختیار بورس فروشنده خواهد شد. از جمله ویژگی‌های این معاملات می‌توان به تضمین معاملات توسط اتاق پایاپای و نبود ریسک اعتباری، معامله در بورس و شفافیت قیمت، هزینه اندک معاملات، استفاده از اهرم مالی برای خرید و فروش، نقدشوندگی بالای معاملات، استانداردسازی و معافیت مالیاتی نام برد. قراردادهای آتی به دلیل ویژگی‌های خاص خود معمولاً دارای بازار ثانویه پررونق و با نقدشوندگی بالا هستند.

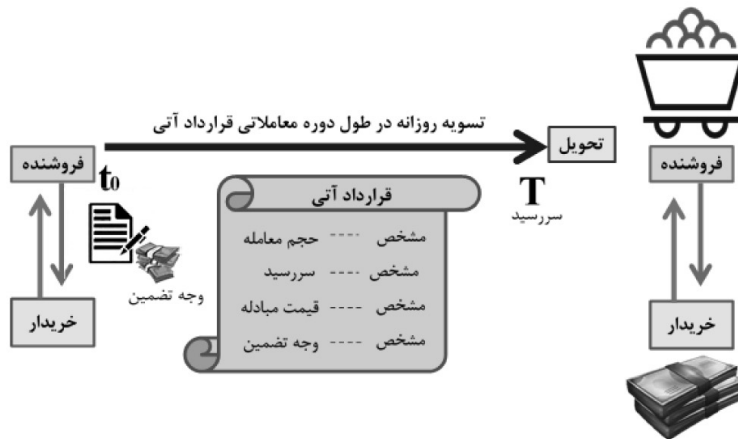
شکل ۲-۱۱ تعهد ناشی از قراردادهای آتی برای خریدار و فروشنده

در پیمان‌های آتی ممکن است تضامین غیرنقدشونده از طرفین اخذ گردد، بنابراین ریسک نکول در این قراردادها افزایش می‌یابد. از این رو متداول‌ترین راه برای کاهش ریسک نکول، انعقاد قرارداد با افراد قابل اعتماد و مطمئن است. افزایش ریسک نکول و همچنین استاندارد نبودن اجزای قرارداد پیمان آتی موجب محدود شدن حلقه افراد بالقوه برای معامله و انتقال موقعیت در پیمان‌های آتی شده و بنابراین این قراردادها با ریسک نقدشوندگی

مواجه هستند. برای رفع این مشکلات قراردادهای آتی طراحی شده‌اند. در قراردادهای آتی از بین بردن ریسک اعتباری از طریق مکانیزم اخذ وجه تضمین، تسویه روزانه و تعدیل روزانه حساب طرفین قراردادها متناسب با تغییرات قیمت انجام می‌پذیرد. برای از بین بردن ریسک نقدشوندگی و افزایش حلقه معامله‌گران نیز قراردادهای آتی به صورت استاندارد معامله می‌شوند، بدین صورت که در قرارداد آتی نوع و مشخصات دارایی پایه، سررسید، محل تحویل، اندازه قرارداد و مکانیزم تحویل برای همه یکسان است.

شکل ۲-۱۲ فرآیند اجرایی قراردادهای آتی

۱۱-۲ اختیار معامله

قرارداد اختیار معامله قراردادی است که در آن یک طرف، اختیار(حق) خرید و یا فروش کالایی را از طرف دیگر خریداری می‌کند و به موجب آن قادر خواهد بود که در صورت تمایل طی دوره معینی این اختیار خرید یا اختیار فروش را اعمال کند. اعمال اختیار به معنی استفاده از حقی است که دارنده (خریدار) اختیار به موجب پرداخت مبلغی آن اختیار را کسب کرده است. در حقیقت تنها خریدار اختیار خرید یا فروش حق اعمال آن را دارد و در صورت اعمال اختیار از سوی خریدار اختیار، فروشنده ملزم به ایفای تعهدات عنوان شده در قرارداد اختیار است. در صورت اعمال اختیار خرید، فروشنده اختیار خرید موظف به تحویل دارایی با مشخصات، مقدار و قیمت تعیین شده در قرارداد اختیار به خریدار اختیار خرید است و در

صورت اعمال اختیار فروش، فروشنده اختیار فروش موظف به خرید دارایی با مشخصات، مقدار و قیمت تعیین شده در قرارداد از خریدار اختیار فروش است. این ابزار نیز برای پوشش ریسک نوسانات قیمت استفاده می‌گردد و از خاصیت اهرمی برخوردار است. هزینه انجام معاملات اندک و راهبردهای معاملاتی گسترده‌ای را می‌توان با استفاده از این ابزار عملیاتی نمود.

شکل ۲-۱۳ تعهدات و اختیارات در قراردادهای اختیار معامله خرید و اختیار معامله فروش

۲-۱۲ صندوق کالایی

همانند سهام، اوراق قرضه و مسکن، کالاها نیز می‌توانند به عنوان دارایی‌های سرمایه‌ای به حساب آیند. کالاها دارایی‌های مشهودی هستند که برای تولید و ساخت محصولات نهایی مصرفی استفاده می‌شوند. محصولاتی از قبیل محصولات کشاورزی، انرژی، فلزات، الوار و الیاف نمونه‌ای از کالاها هستند. به عنوان مثال بخش کشاورزی شامل کالاهای شناخته‌شده‌ای مثل پنبه، ذرت، قهوه و گندم می‌باشد. اضافه کردن کالاها به سبد سرمایه‌گذاری امکان تنوع‌بخشی بیشتری برای سرمایه‌گذاران فراهم می‌کند و می‌تواند به کاهش نوسانات سبد

سرمایه‌گذاری منجر شود. کالاها همچنین می‌توانند به عنوان سپری برای محافظت در مقابل تورم باشند. به‌طور تاریخی کالاها همبستگی نسبتاً کمی با سهام و اوراق قرضه دارند. یکی از عوامل مهم کم بودن همبستگی بین آن‌ها این است که قیمت کالاها تحت تأثیر عوامل ریسکی متفاوتی است، عواملی از قبیل ظرفیت انبارها، عرضه، تقاضا، محدودیت‌های تحویل و شرایط آب و هوایی. لذا سرمایه‌گذاران بازارهای مالی همواره به دنبال ابزارهایی مناسب جهت سرمایه‌گذاری در بازارهای کالایی بوده‌اند.

سرمایه‌گذاری در کالاها می‌تواند به صورت مستقیم با خرید دارایی فیزیکی، سرمایه‌گذاری در قراردادهای آتی، سرمایه‌گذاری در اختیارهای خرید و فروش و یا خرید سایر اوراق بهادار مبتنی بر کالا انجام شود. سرمایه‌گذاری در برخی اوراق بهادار مبتنی بر کالا این امکان را فراهم می‌سازد که سبد سرمایه‌گذاری خود را در معرض نوسانات قیمت یک کالا یا سبدهای کالاها قرار دهیم. مالکیت فیزیکی کالاها چالش‌های غیرقابل حل زیادی را ایجاد می‌کند. اگرچه از طریق این کار به‌طور مستقیم مالک کالا هستیم اما هزینه‌های تحویل گرفتن کالا، هزینه‌های نگهداری آن و بیمه کردن کالا، هزینه‌های غیرقابل اجتنابی هستند که باید پرداخت شوند. استفاده از قراردادهای آتی یا سایر مشتقات برای اضافه کردن کالاها به سبد سرمایه‌گذاری نیز به‌طور مکرر توسط سرمایه‌گذاران نهادی بزرگ انجام می‌شود. زیرا آن‌ها ابزارها و منابع لازم جهت نظارت بر چنین سرمایه‌گذاری‌هایی را دارند. برای بیشتر سرمایه‌گذاران فردی و خرد استفاده از چنین استراتژی‌های سرمایه‌گذاری در کالاها بسیار پرریسک و پیچیده است. استفاده از اوراق قابل معامله مبتنی بر کالا، برای داشتن کالاها در سبد سرمایه‌گذاری، جایگزینی بسیار مناسب برای تمامی موارد فوق می‌باشد. این اوراق اغلب عملکرد یک کالا را دنبال می‌کنند. همچنین می‌توانند عملکرد سبدهای کالاها را نیز به خوبی دنبال کنند. علاوه بر این هزینه‌های مربوط به نگهداری فیزیکی کالا و ریسک اوراق مشتقه کالایی را نیز ندارند.

صندوق‌های کالایی یکی از پرطرفدارترین ابزارهای مالی هستند که رشد کاملاً محسوس آن‌ها بعد از پیدایش، مؤید موفقیت غیرقابل انکار آن‌ها در بازارهای مالی جهان است. این صندوق‌ها امکان پیروی از بازده تغییرات قیمتی یک یا چند کالای معین را فراهم می‌آورند و واحدهای آن‌ها در بورس قابل معامله است. فعالیت اصلی این صندوق‌ها سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار مبتنی بر کالاهایی است که به عنوان دارایی پایه صندوق در نظر گرفته می‌شوند. بنابراین عملکرد صندوق، به عملکرد دارایی پایه آن بستگی دارد.

صندوق‌های کالایی از نهادهای مالی فعال بازار کالا در بازارهای توسعه‌یافته و در حال توسعه

هستند. فعالیت اصلی آن‌ها سرمایه‌گذاری در کالاهای مختلف و همچنین اوراق بهادار مبتنی بر کالا است. این صندوق‌ها با استفاده از وجوه سرمایه‌گذاران، در مقیاس بزرگ سرمایه‌گذاری می‌کنند و به دنبال کسب بازدهی مناسب برای سرمایه‌گذاران صندوق هستند. سرمایه‌گذاران یا دارندگان واحدهای سرمایه‌گذاری صندوق به نسبت سهم یا میزان سرمایه‌گذاری خود در صندوق، در سود و زیان آن شریک می‌شوند. به‌طور کلی عملکرد صندوق‌های سرمایه‌گذاری به عملکرد دارایی‌ها و اوراق بهادار موجود در سبد آن‌ها بستگی دارد.

صندوق‌های کالایی یکی از ابزارهای مالی نوین هستند که در عین حال که امکان تأمین مالی را برای تولیدکنندگان فراهم می‌نمایند، گزینه‌های جذابی برای سرمایه‌گذاری به شمار می‌آیند. این صندوق‌ها به سرمایه‌گذاران این امکان را می‌دهند که به جای خرید و نگهداری کالای موردنظر و تحمل هزینه‌های حمل‌ونقل، انبارداری و خسارت‌های احتمالی آن، اوراق این صندوق‌ها را خریداری کنند. با خرید این اوراق، سرمایه‌گذار در عین داشتن مالکیت کالای موردنظر، مسئولیت نگهداری از آن کالا را بر عهده ندارد. به عبارت دیگر، این صندوق‌ها بخش قابل ملاحظه‌ای از وجوه گردآوری‌شده خود را به سرمایه‌گذاری در کالایی خاص اختصاص می‌دهند و علاقه‌مندان به سرمایه‌گذاری در آن کالای خاص اقدام به خرید واحدهای این صندوق‌ها می‌کنند.

به‌طور مثال صندوق‌های کالایی می‌توانند با جمع‌آوری سرمایه‌های خرد، اقدام به خرید اوراق سپرده کالاهای کشاورزی نموده و سپس با نگهداری و فروش محصولات فوق، ضمن حذف دلالتان از بازار این محصولات، سودی که قبلاً به دلالتان تعلق می‌گرفت را به ذی‌نفعان اصلی و صاحبان صندوق‌های کالایی برگردانند.

فصل سوم

نحوه انجام معاملات
در بورس کالای ایران

شرکت بورس کالای ایران
IRAN MERCANTILE EXCHANGE CO.

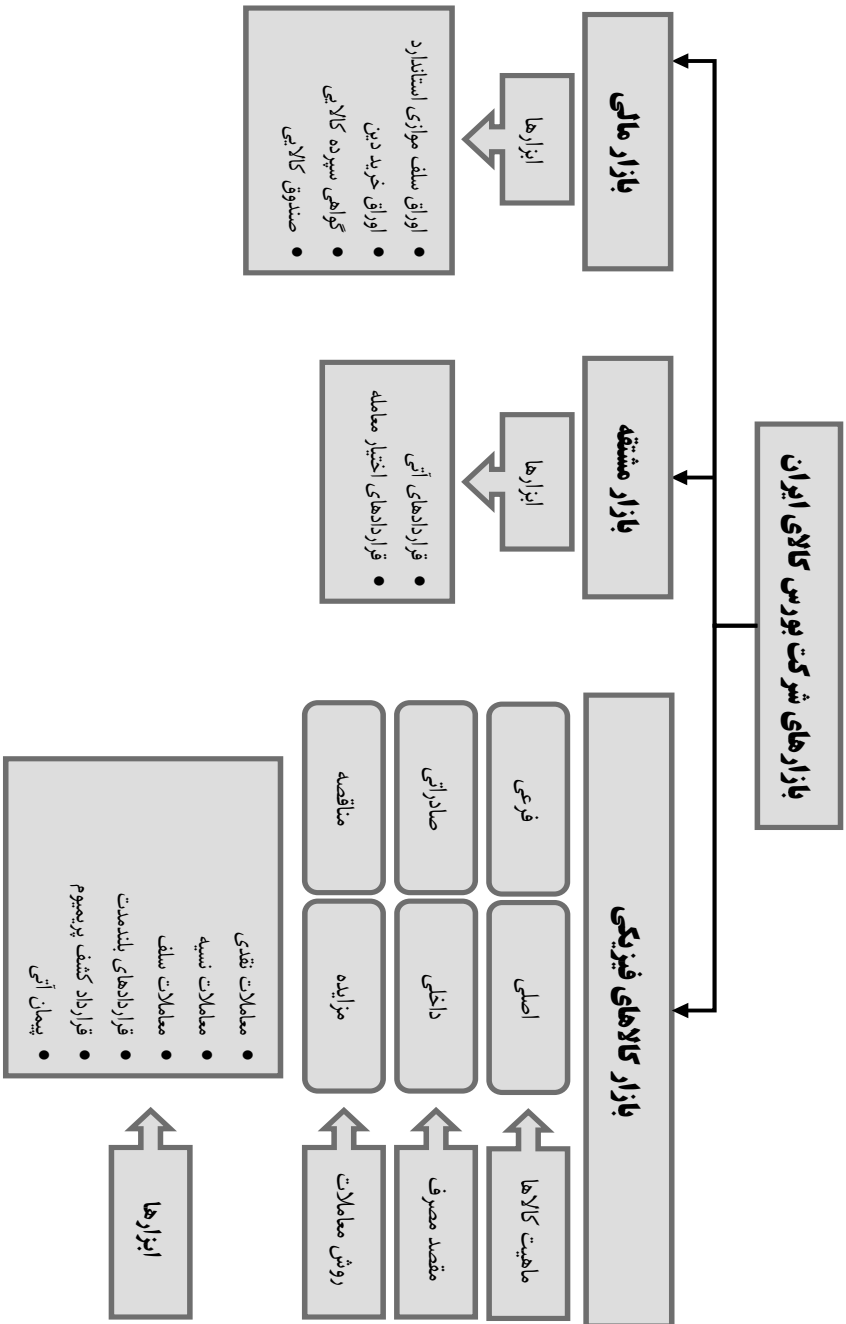
bank mella

فصل سوم: نحوه انجام معاملات در بورس کالای ایران

معاملات کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران در بازار کالاهای فیزیکی، بازار مشتقه و بازار مالی انجام می‌پذیرد. بازار کالاهای فیزیکی به لحاظ ماهیت کالاهای مورد مبادله به دو بازار اصلی و بازار فرعی قابل تقسیم است. معاملات کالاهای استاندارد با عرضه پیوسته عموماً در بازار اصلی و عرضه کالاهای خاص و اموال غیرمنقول و یا عرضه‌های گسسته در بازار فرعی انجام می‌پذیرد. لازم به ذکر است به لحاظ مقصد مصرف کالاها، مبادلات کالا در بازار کالاهای فیزیکی در دو رینگ داخلی و رینگ صادراتی و به لحاظ شیوه معامله به دو روش مزایده و مناقصه قابل انجامند. در بازار کالایی فیزیکی از ابزارهای معاملات نقدی، نسیه، معاملات سلف، پیمان‌های آتی، کشف پرمیوم و قراردادهای بلندمدت به منظور انعقاد قرارداد و مبادله کالا استفاده می‌گردد. بازار مشتقه نیز بازارهایی شامل ابزارهای قرارداد آتی و اختیار معامله مبتنی بر کالا است. بازار مالی بر پایه ابزارهای نوین مالی شامل اوراق سلف موازی استاندارد، اوراق خرید دین، گواهی سپرده کالایی و صندوق کالایی شکل گرفته است. در این فصل نحوه انجام معاملات و نکاتی در مورد بازارهای بورس کالای ایران مطرح خواهد گردید.

شکل ۳-۱ بازارهای بورس کالای ایران

بخش‌هایی از دستورالعمل معاملات کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران در مورد اطلاعیه عرضه

ماده ۱۱: جهت عرضه کالاها در بورس، کارگزار عرضه‌کننده باید فرم سفارش فروش تکمیل‌شده توسط عرضه‌کننده را به همراه اطلاعات و مستندات زیر در قالب فرم اطلاعیه عرضه و حداکثر تا ساعت ۱۲ ظهر روز کاری قبل از روز عرضه به بورس ارائه نماید:

۱. مشخصات کالای قابل عرضه
  ۲. حجم کالای قابل عرضه
  ۳. حداکثر افزایش عرضه توسط عرضه‌کننده
  ۴. نوع معامله، در معامله سلف ذکر سررسید تحویل کالا و در معامله نسیه ذکر شرایط پرداخت
  ۵. قیمت پایه
  ۶. تاریخ عرضه
  ۷. نام عرضه‌کننده و تولیدکننده
  ۸. نوع تسویه شامل نقدی یا اعتباری و در صورت تسویه اعتباری تعیین میزان دقیق بخش نقدی و اعتباری و همچنین ذکر اسناد مورد نیاز جهت تسویه
  ۹. زمان‌بندی و مکان تحویل
  ۱۰. نوع بسته‌بندی
  ۱۱. سایر اطلاعات به درخواست بورس
- تبصره: فرمت فرم‌های سفارش فروش و اطلاعیه عرضه توسط هیئت‌مدیره بورس تصویب می‌شود.

ماده ۱۲: در صورتی که مستندات و مدارک موضوع ماده ۱۱ طی مهلت مقرر و به صورت کامل به بورس ارائه گردد، بورس موظف است پس از حصول اطمینان از رعایت مقررات حداکثر تا ساعت ۱۶ همان روز کاری، اطلاعیه عرضه را تأیید و به اتاق پایاپای ارائه و اتاق پایاپای حداکثر تا ساعت ۱۷:۳۰ همان روز کاری موظف است نسبت به تأیید اطلاعات عرضه اقدام نماید. اطلاعیه عرضه در صورت اعلام موافقت اتاق

پایپای، حداکثر تا ساعت ۱۸ روز کاری قبل از عرضه توسط بورس منتشر می‌شود.
تبصره: در صورت عدم تأیید اطلاعیه عرضه، بورس مراتب را حداکثر تا ساعت ۱۷:۳۰ همان روز کاری به کارگزار عرضه کننده اعلام می‌کند.

ماده ۱۳: اطلاعیه عرضه منتشره توسط بورس باید حاوی اطلاعات زیر باشد:

۱. بندهای ۱ تا ۱۰ ماده ۱۱ این دستورالعمل که به تأیید بورس رسیده است.
۲. محدودیت نوسان قیمت پایه
۳. محدودیت نوسان قیمت مجاز در صورت وجود
۴. واحد پایه تخصیص
۵. حداقل خرید
۶. حداقل خرید جهت کشف نرخ
۷. حداقل تغییر قیمت سفارش
۸. حداکثر خرید در صورت وجود

تبصره ۱: بورس قبل از شروع هر جلسه معاملاتی ترتیب زمانی عرضه‌های آن جلسه را اعلام می‌نماید.

تبصره ۲: سایر اطلاعات عمومی کالا از جمله خطای مجاز تحویل، استاندارد کالا و هزینه انبارداری در قالب امیدنامه منتشر می‌شود. اطلاعات منتشره در قالب امیدنامه جزء لاینفک اطلاعیه عرضه است.

ماده ۱۴: کلیه وظایف و تعهدات طرفین معامله صرفاً در چارچوب شرایط مندرج در اطلاعیه عرضه و مقررات می‌باشد و شرایط معامله پس از انتشار اطلاعیه عرضه قابل تغییر نمی‌باشد.

۳-۱ بازار اصلی کالاهای فیزیکی

۳-۱-۱ عرضه کالا در بازار اصلی

پیش از اقدام به عرضه کالا در بازار اصلی بورس کالای ایران، لازم است که کالا و عرضه‌کننده توسط هیئت پذیرش یا کمیته عرضه پذیرفته شوند. برای این منظور عرضه‌کننده ابتدا باید یکی از کارگزاران دارای مجوز فعالیت در گروه کالایی مورد نظر را به عنوان مشاور پذیرش انتخاب نموده و فرآیند پذیرش و اخذ کد معاملاتی را با همکاری آن کارگزار طی نماید. پس از انجام امور پذیرش، برای عرضه کالا در بازار اصلی، عرضه‌کننده همان کارگزار مشاور عرضه یا کارگزار دیگری را به عنوان کارگزار عرضه‌کننده انتخاب خواهد نمود. پس از صدور کد معاملاتی برای عرضه‌کننده و مشخص شدن کمیت و کیفیت محصول مورد نظر، عرضه‌کننده می‌بایست معادل ارزش ریالی محصول، تضامین نقدشونده‌ای را با توافق اتاق پایاپای نزد این اتاق تودیع نماید. عرضه‌کننده باید محصول خود را در قالب محموله‌های قابل عرضه بر اساس ضوابط بورس کالا عرضه نماید. عرضه‌کننده اطلاعات مربوط به شرایط فروش اعم از قیمت پایه، کمیت و کیفیت کالا، نوع قرارداد، نحوه تحویل کالا، نحوه تسویه معامله و سایر اطلاعات لازم را از طریق کارگزار خود به بورس کالای ایران اعلام نموده و این اطلاعات پس از بررسی و تأیید توسط اتاق پایاپای و بورس کالای ایران در قالب اطلاعیه عرضه به صورت عمومی منتشر می‌گردد.

۳-۱-۲ خرید کالا در بازار اصلی

دادوستد کالا در بازار اصلی بورس کالای ایران در قالب قراردادهای نقدی، نسبی و سلف نیاز به دریافت کد معاملاتی در بازار فیزیکی بورس کالای ایران دارد. برای این منظور خریداران نیز همانند سایر مشتریان باید تمام امور خود در بورس را از طریق شرکت‌های کارگزاری دارای مجوز در گروه کالایی مورد نظر انجام دهند. خریدار پس از انتخاب کارگزار با ارائه مدارک از طریق کارگزار، درخواست خود برای دریافت کد معاملاتی را به بورس کالای ایران تسلیم می‌نماید. علاوه بر اخذ کد معاملاتی، خریداران به منظور انجام امور مالی پیرامون فعالیت‌های بورسی می‌بایست اقدام به افتتاح حساب و کالتهی (با اختیار برداشت توسط اتاق پایاپای بورس کالا) به نام خود نزد یکی از بانک‌های عامل طرف قرارداد با بورس کالای ایران و اعلام آن به بورس کالا نمایند. برای ثبت سفارش خرید، خریدار باید از قبل ده درصد ارزش کالای مورد

نظر که از حاصل ضرب قیمت پایه عرضه و میزان تقاضا به دست می‌آید را به حساب و کالتهی واریز نماید. پس از آن کارگزار با شرکت در تالار و در صورت موفق شدن در رقابت، کالا را برای مشتری خریداری خواهد نمود. در صورت موفقیت کارگزار و خرید کالا، خریدار موظف به تسویه مابقی ارزش معامله است و در مقابل نیز فروشنده باید کالا را به وی تحویل دهد.

۳-۱-۳ نحوه رقابت و انجام معاملات در بازار اصلی

معاملات در بورس به روش حراج انجام می‌شود و در حراج اولویت قیمت و زمان تعیین‌کننده برنده‌های حراج است. ناظر تالار بر فرآیند حراج و اجرای مقررات نظارت داشته و کلیه معاملات پس از تأیید ناظر تالار برای تسویه و پایاپای به اتاق پایاپای ارسال می‌گردد. اتاق پایاپای بر اساس اطلاعیه عرضه و مقررات بورس بر ایفای تعهدات طرفین معامله نظارت می‌کند. در صورتی که هر یک از طرفین معامله تعهدات خود را ایفا ننمایند، خسارت‌های طرف مقابل طبق مقررات از تضامین فرد نکول کرده کسر و به حساب فرد زیان‌دیده واریز می‌گردد.

کالاها در بازار اصلی و به صورت حراج تک قیمتی طی چهار مرحله یا اصطلاحاً چهار دوره زمانی سبز (پیش‌گشایش)، دوره زمانی زرد (حراج)، دوره زمانی قرمز (رقابت) و دوره زمانی آبی (نظارت) به صورت شفاف کشف نرخ و معامله می‌شوند.

— دوره زمانی سبز

- حسب شرایط معاملات طول این دوره از ۳ دقیقه الی ۱۵ دقیقه تعیین می‌گردد.
- معاملات تمامی کالاهای یک تالار به صورت هم‌زمان در این دوره شروع می‌شود.
- در این دوره کارگزار فروشنده، حجم و قیمت عرضه کالای مورد معامله را اعلام نموده و کارگزاران خریدار نیز قیمت و حجم تقاضای پیشنهادی را ثبت می‌نمایند. در این زمان قیمت تقاضاها نمی‌تواند بالاتر از قیمت پیشنهادی عرضه‌کننده باشد.
- کارگزاران خریدار در این زمان مجازند حجم سفارش را کاهش داده و قیمت پیشنهادی سفارشات خود را حداکثر تا قیمت پایه افزایش دهند.

— دوره زمانی زرد

- طول این دوره به تفکیک هر کالا ۶۰ ثانیه خواهد بود.
- در این دوره عرضه‌کننده در ۲۰ ثانیه اول مجاز به افزایش حجم عرضه است.

- کارگزاران خریداری که قیمت فروشنده را در زمان سبز نپذیرفته باشند مجاز به کاهش حجم تقاضا هستند.
- کارگزاران خریدار در این دوره نیز مجاز به افزایش قیمت پیشنهادی حداکثر تا قیمت پایه خواهند بود.
- عرضه‌کننده نیز مجاز است قیمت پیشنهادی را تا حد بالاترین قیمت تقاضا کاهش دهد.
- در صورت عدم پذیرش قیمت پایه توسط کلیه خریداران و به درخواست حداقل یکی از خریداران پس از پایان معاملات، امکان حراج مجدد برای کالای مذکور برای یک مرتبه دیگر وجود دارد.

— دوره زمانی قرمز

- طول این دوره به تفکیک هر کالا ۶۰ ثانیه خواهد بود.
- تنها کارگزاران خریداری که قیمت فروشنده را در زمان زرد پذیرفته باشند مجاز به رقابت در زمان قرمز خواهند بود.

— دوره زمانی آبی

- پس از پایان دوره زمانی قرمز، سامانه وارد دوره زمانی آبی می‌شود.
- در این زمان نه کارگزار عرضه‌کننده و نه کارگزاران خریدار مجاز به هیچ‌گونه تغییری نیستند و تنها ناظر تالار صحت و سقم معامله را تأیید و دستور قطعی شدن آن را صادر می‌نمایند و در صورت بروز مشکل، معامله در حالت تصمیم‌گیری قرار می‌گیرد.

قابل ذکر است که چنانچه پس از کشف نرخ تمام عرضه به فروش نرسد، کالا وارد سیستم مزاد عرضه شده و کارگزاران مجازند در دفاتر خود و از طریق سامانه، کالای مزاد را با همان قیمت کشف شده خریداری نمایند. امکان حذف مزاد عرضه، از پایان مرحله عرضه مزاد آن روز تا قبل از شروع معاملات در روز کاری بعد برای کارگزار فروشنده وجود دارد. سفارشات در سیستم بورس بر اساس قیمت و سفارشات هم قیمت بر اساس زمان ثبت اولویت‌بندی می‌شوند. در صورتی که کارگزار عرضه‌کننده هم‌زمان خریدار کالا باشد و با کارگزار یا کارگزاران خریدار دیگری هم‌قیمت باشد، نسبت به آنان اولویت کمتری خواهد داشت. زمانی که برای یک عرضه محدودیت سقف قیمت وجود داشته باشد و میزان

تقاضا در سقف قیمت بیش از حجم کل عرضه باشد، کل عرضه در زمان آبی توسط سیستم معاملات بین کارگزاران واجد شرایط به روش تسهیم به نسبت تخصیص داده خواهد شد. پس از تخصیص کالا به کارگزاران، کارگزاران کالا را مطابق قیمت‌های اعلامی خریداران و با اولویت زمان واریز پیش پرداخت و ارسال دستور خرید، کالا را به خریداران زیرمجموعه خود تخصیص خواهند داد.

بخش‌هایی از "دستورالعمل معاملات کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران" در مورد اطلاعیه عرضه

ماده ۱۸: مراحل انجام معاملات کالا به روش حراج حضوری به شرح زیر می‌باشد:

۱- پیش‌گشایش: در این مرحله امکان ورود، تغییر یا حذف سفارش برای کارگزار خریدار وجود دارد و کارگزار فروشنده فقط باید عرضه خود را با قیمت پایه و حجم مندرج در اطلاعیه عرضه وارد نماید، لیکن در این مرحله معامله‌ای انجام نمی‌شود.

۲- مظنه‌یابی: کلیه سفارش‌های فعال در پایان مرحله پیش‌گشایش به این مرحله منتقل می‌شود. شرایط این مرحله به شرح زیر می‌باشد: ۱-۲- امکان ورود و حذف سفارش‌ها وجود ندارد. ۲-۲- امکان افزایش حجم تقاضای خریداران و کاهش حجم عرضه فروشنده‌گان وجود ندارد. ۳-۲- فروشنده‌گان صرفاً در زمان یک سوم ابتدایی دوره، امکان افزایش میزان عرضه را دارند. ۴-۲- فروشنده‌گان می‌توانند قیمت خود را حداکثر تا سطح قیمت بهترین سفارش خرید ثبت شده کاهش دهند. ۵-۲- خریداران می‌توانند قیمت خود را حداکثر تا سطح قیمت بهترین سفارش فروش ثبت شده افزایش دهند. ۶-۲- کاهش حجم هر سفارش خرید صرفاً قبل از برابری قیمت آن با قیمت بهترین سفارش فروش ثبت شده امکان‌پذیر است. ۷-۲- چنانچه حجم عرضه بیشتر از مجموع تقاضاهایی باشد که قیمت فروشنده را پذیرفته‌اند، معاملات با قیمت فروشنده و به میزان مجموع تقاضاهای خریدارانی که قیمت فروشنده را پذیرفته‌اند، انجام می‌شود.

۸-۲- چنانچه در پایان این مرحله هیچ خریداری قیمت فروشنده را نپذیرد امکان تجدید مرحله مظنه‌یابی صرفاً برای یکبار دیگر توسط ناظر معاملات وجود دارد.

۳- رقابت: در صورتی که در پایان زمان مظنه‌یابی مجموع تقاضاهای خریدارانی که قیمت فروشنده را پذیرفته‌اند بیش از کل میزان عرضه باشد، سفارش خریداران مذکور وارد مرحله رقابت می‌گردد. شرایط این مرحله به شرح زیر می‌باشد:

۱-۳- سفارش‌های فروشنده‌گان قابل تغییر نمی‌باشد. ۲-۳- خریداران حق تغییر حجم تقاضای وارده را ندارند. ۳-۳- خریداران صرفاً می‌توانند قیمت تقاضای خود را افزایش دهند. ۴-۳- در پایان مرحله رقابت، معاملات براساس اولویت‌های موضوع ماده ۵ این دستورالعمل انجام خواهد شد. ۵-۳- در صورتی که به دلیل وجود محدودیت نوسان

قیمت مجاز، حجم تقاضاهایی که سقف قیمت مجاز را پذیرفته‌اند بیش از کل حجم عرضه باشد، عرضه به روش تسهیم به نسبت انجام خواهد شد. پس از تسهیم به نسبت، مقادیر تخصیص یافته به هر یک از کارگزاران نسبت به واحد پایه تخصیص، گرد می‌شوند.

۴- نظارت: این مرحله پس از پایان زمان معاملات، جهت انجام اقدامات ناظر بازار از جمله تأیید معاملات می‌باشد.

۵- عرضه مازاد: در صورتی که حجم عرضه در پایان مرحله مظنه‌یابی از تقاضاهایی که قیمت عرضه‌کننده را پذیرفته‌اند بیشتر باشد، مازاد عرضه در این مرحله قابل معامله می‌باشد. خریداران می‌توانند با ارائه تقاضای خرید با قیمت معاملات انجام شده در پایان مرحله مظنه‌یابی، اقدام به خرید عرضه‌های مازاد نمایند. مرحله عرضه مازاد از پایان مرحله نظارت آغاز و حداکثر تا پایان زمانی از روز جاری معاملاتی که هیئت مدیره بورس تعیین می‌کند ادامه می‌یابد.

شرایط معاملات عرضه مازاد به شرح ذیل می‌باشد:

۱-۵- در صورتی که قسمتی از حجم عرضه اعلامی طبق اطلاعیه عرضه یا عرضه افزایش یافته در مرحله مظنه‌یابی معامله نگردد، این مازاد در سامانه معاملاتی باقیمانده و تا پایان مرحله عرضه مازاد قابل معامله می‌باشد. ۲-۵- عرضه مازاد با پیشنهاد عرضه‌کننده و موافقت بورس می‌تواند تا پایان روز کاری قبل از روز عرضه بعدی نماد معاملاتی یا یک هفته پس از روز عرضه، هر کدام که کمتر باشد، معامله شود. ۳-۵- در صورت منتقل شدن عرضه مازاد به روزهای کاری بعد کارگزار عرضه‌کننده صرفاً تا ۹ صبح روز کاری بعد می‌تواند عرضه مازاد را از سامانه معاملاتی حذف نماید. در غیر این صورت عرضه مازاد تا پایان مرحله عرضه مازاد آن روز معاملاتی قابل معامله خواهد بود. ۴-۵- در صورتی که در پایان مرحله نظارت کارگزار عرضه‌کننده درخواست افزایش مازاد عرضه را بدهد، افزایش مازاد با تأیید بورس امکان‌پذیر است.

تبصره: طول مدت هر یک از مراحل فوق توسط هیئت مدیره بورس تعیین و حداقل ۳ روز کاری قبل از اعمال اطلاع‌رسانی می‌گردد. تغییر طول مدت مراحل فوق حین جلسه معاملاتی مجاز نمی‌باشد.

۲-۳ بازار فرعی کالاهای فیزیکی

ایده‌ی راه‌اندازی بازار فرعی بورس کالای ایران به منظور ایجاد فضایی سهل‌تر و با استانداردهای متفاوت برای انجام مبادلات و نیز در راستای استفاده‌ی بهینه از اختیارات بورس کالای ایران مندرج در تبصره‌ی ماده‌ی ۴ دستورالعمل پذیرش کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران شکل گرفته است. با توجه به تبصره‌ی ماده‌ی ۴ دستورالعمل پذیرش کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در این بورس «ایجاد بازارها و تابلوهای جدید با پیشنهاد بورس و تصویب سازمان امکان‌پذیر است.» در این راستا بورس کالای ایران پیشنهاد تشکیل بازاری جدید به نام «بازار فرعی» را به سازمان بورس و اوراق بهادار ارائه کرده و متعاقباً دستورالعمل بازار فرعی بورس کالای ایران در تاریخ ۲۳ بهمن ۱۳۹۱ به تصویب هیئت‌مدیره‌ی سازمان بورس و اوراق بهادار رسید.

۱-۲-۳ انواع کالاهای قابل معامله در بازار فرعی

در بازار فرعی بورس کالای ایران کالاهایی مورد معامله قرار می‌گیرند که به دلیل عدم دارا بودن ویژگی تداوم عرضه یا استانداردپذیری، امکان پذیرش و معامله در بازار اصلی معاملات کالاهای فیزیکی بورس کالای ایران را دارا نیستند. براساس ماده‌ی ۳ دستورالعمل بازار فرعی بورس کالای ایران، اموال غیرمنقول و کالاهایی که طبق مقررات، شرایط پذیرش در بازار معاملات کالای فیزیکی را از دست می‌دهند، از جمله کالاهایی هستند که امکان معامله در بازار فرعی این بورس را دارند.

۱. اموال غیرمنقول: اموال غیرمنقول عبارت است از، املاک و مستغلات با کاربری‌های گوناگون اعم از اداری، تجاری، مسکونی و اراضی زراعی. شرایط اموال غیرمنقول قابل معامله در بورس به تصویب هیئت پذیرش می‌رسد.

۲. اموال منقول: که خود به دو دسته تقسیم می‌شوند:

الف: کالاهایی که طبق مقررات شرایط پذیرش در بازار معاملات کالای فیزیکی را از دست می‌دهند.

ب: کالاهای فاقد شرایط پذیرش در بازار معاملات کالای فیزیکی پس از تأیید هیئت پذیرش.

۲-۲-۳ مزایای شکل‌گیری بازار فرعی

از مهم‌ترین مزایای راه‌اندازی بازار فرعی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. کشف قیمت شفاف: بازارهای بورس کالای ایران بستری امن برای کشف نرخ رقابتی و

شفاف کالاها و محصولات عرضه شده هستند.

۲. کاهش هزینه‌های معاملاتی: به سبب رویارویی عرضه‌کنندگان و متقاضیان در این بازار و نیز حذف واسطه‌های غیرضروری، هزینه‌های مبادلاتی آن‌ها کاهش خواهد یافت.

۳. کوتاه بودن زمان پذیرش محصولات: اگر عرضه‌کننده و یا تولیدکننده متقاضی پذیرش در بازار فرعی، مدارک و مستندات مورد نیاز پذیرش را به صورت کامل از طریق مشاور پذیرش به بورس کالای ایران تحویل دهد، فرآیند پذیرش آن به شرط کامل بودن مدارک پذیرش و تأیید سازمان بورس و اوراق بهادار از ۸ روز کاری فراتر نخواهد رفت.

۴. معافیت از برگزاری تشریفات مزایده و مناقصه: بر اساس ماده (۱۷) قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید در راستای تسهیل اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، خرید و فروش کالاهای پذیرفته‌شده در بورس‌های کالایی که با رعایت مقررات حاکم بر آن بورس‌ها مورد دادوستد قرار می‌گیرند توسط وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های دولتی و عمومی و دستگاه‌های اجرایی نیاز به برگزاری مناقصه یا مزایده و تشریفات مربوط به آن‌ها ندارد. به این ترتیب در صورت عرضه و فروش کالاها در بازارهای بورس کالای ایران، نیازی به برگزاری تشریفات مزایده و مناقصه نخواهد بود.

۵. معافیت ۱۰ درصدی مالیات: طبق ماده (۶) قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید در راستای تسهیل اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، معادل ده درصد (۱۰ درصد) از مالیات بر درآمد حاصل از فروش کالاهایی که در بورس‌های کالایی پذیرفته شده و به فروش می‌رسد، از سال پذیرش تا سالی که از فهرست شرکت‌های پذیرفته شده در این بورس‌ها حذف نشده‌اند با تأیید سازمان بورس و اوراق بهادار بخشوده می‌شود.

۶. استفاده از شبکه بازاریابی کارگزاران: حضور بیش از ۷۰ شرکت کارگزاری در بورس کالای ایران، شبکه بازاریابی گسترده‌ای را برای انواع محصولات عرضه شده فراهم کرده است. عرضه‌کنندگان با عرضه در بورس کالای ایران علاوه بر اطلاع‌رسانی گسترده در مورد عرضه محصولات خود، از این شبکه بازاریابی استفاده خواهند کرد.

۷. تسهیل امکان ورود کالاهای جدید به بورس کالای ایران: بازار فرعی ظرفیتی برای ورود معاملات اموال غیرمنقول (البته با احراز شرایطی خاص) و نیز سایر کالاهایی که شرایط پذیرش در تابلو معاملات فیزیکی را ندارند، می‌باشد. به این ترتیب امکان پذیرش کالاهای جدید به واسطه این بازار تسهیل شده است.

۸. خروج کالاها از نظام قیمت‌گذاری دولتی در صورت پذیرش در بورس: بر اساس ماده

(۱۸) قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید در راستای تسهیل اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، دولت موظف است کالاهای پذیرش شده در بورس کالا را از نظام قیمت‌گذاری خارج نماید.

۳-۲-۳ ضوابط پذیرش کالای تعلیق شده از بازار اصلی در بازار فرعی

در خصوص کالاهایی که قبلاً در بازار فیزیکی پذیرفته شده و طبق مقررات تعلیق می‌شوند، فرآیند پذیرش در بازار فرعی به شرح زیر می‌باشد:

(۱) در صورت تعلیق کالای یک عرضه‌کننده در بازار فیزیکی، بورس گزارش کارشناسی پذیرش کالا در بازار فرعی را به کمیته عرضه ارائه می‌کند و در خصوص پذیرش کالای مذکور در بازار فرعی تصمیم‌گیری می‌شود.

(۲) در صورت پذیرش کالا در بازار فرعی، حداکثر زمان معامله کالا در این بازار ۳ ماه از تاریخ تعلیق خواهد بود. طی این مدت ضرورتی به طی فرآیند پذیرش برای هر نوبت عرضه نخواهد بود.

(۳) طی دوره سه ماهه هر زمان که کالا رفع تعلیق شد، معاملات کالا در بازار فرعی متوقف و در بازار معاملات کالای فیزیکی از سر گرفته خواهد شد.

(۴) در صورت تداوم تعلیق تا پایان دوره سه ماهه بورس باید گزارشی مبنی بر تصمیم‌گیری در خصوص تداوم تعلیق در بازار معاملات کالای فیزیکی به هیئت پذیرش ارائه نماید.

(۵) در صورتی که هیئت پذیرش تداوم تعلیق را تصویب نماید، کالا کماکان در بازار فرعی معامله خواهد شد، لیکن ضروری است به ازای هر نوبت عرضه فرآیند پذیرش کالا در بازار فرعی انجام شود.

(۶) حداکثر زمان تداوم پذیرش و معامله کالاهای موضوع این ماده در بازار فرعی ۶ ماه از زمان تعلیق کالا در بازار معاملات کالای فیزیکی خواهد بود و پس از پایان مدت مذکور پذیرش کالا به صورت خودکار در بازار فرعی لغو می‌گردد.

۳-۲-۴ پذیرش سایر کالاها در بازار فرعی

مطابق ماده‌ی ۲ دستورالعمل بازار فرعی بورس کالای ایران، جهت پذیرش سایر کالاها در بازار فرعی، کالاها باید دارای شرایط زیر باشند:

- (۱) ممنوعیت یا محدودیت قانونی برای معامله کالا وجود نداشته باشد.
- (۲) کالا دارای مشخصات، شرایط و کیفیت قابل احراز بوده و امکان تطبیق کیفیت آن با شرایط

اعلامی در اطلاعیه عرضه برای بورس و خریداران وجود داشته باشد.

۳) عرضه‌کننده کالا توانایی تودیع وثایق لازم را جهت تضمین تحویل کالا نزد اتاق پایاپای داشته باشد و محدودیت قانونی جهت انجام معامله وی وجود نداشته باشد.

۴) کالایی که توسط یک عرضه‌کننده در سایر بازارهای بورس پذیرفته شده باشد، قابلیت پذیرش توسط همان عرضه‌کننده در بازار فرعی را ندارد.

جهت پذیرش کالاها در بازار فرعی بورس کالای ایران، عرضه‌کننده یا تولیدکننده کالا می‌بایست از طریق یکی از کارگزاری‌های دارای مجوز مشاور پذیرش اقدام نماید. به این منظور وی درخواست پذیرش کالا را به همراه مدارک ذیل به مشاور پذیرش ارائه می‌دهد:

۱. پرسشنامه پذیرش،

۲. فرم سفارش فروش،

۳. رسید پرداخت حق پذیرش،

۴. مستندات لازم جهت احراز مالکیت عرضه‌کننده بر کالای مورد پذیرش،

۵. تعهد عرضه‌کننده مبنی بر فراهم بودن شرایط بازدید متقاضیان از کالای مورد پذیرش،

۶. اصل یا کپی برابر اصل مستندات کالاهای وارداتی،

۷. تأییدیه مراجع ذی‌صلاح در مورد کالاهایی که عرضه آن‌ها به عموم مشمول رعایت ضوابط خاص یا اخذ مجوزهای قانونی می‌باشد،

۸. قرارداد مشاور پذیرش،

۹. سایر اطلاعات و اسناد به تشخیص متقاضی و یا درخواست کمیته عرضه.

لازم به ذکر است که فرمت برخی مستندات شامل پرسشنامه پذیرش، درخواست پذیرش

و ... در سایت رسمی بورس کالای ایران موجود است.

زمانی که عرضه‌کننده مدارک و مستندات فوق را به طور کامل از طریق مشاور پذیرش در اختیار بورس کالای قرارداد، کمیته عرضه تشکیل و حداکثر ۵ روز کاری پس از دریافت مستندات، نظر خود مبنی بر موافقت یا عدم موافقت با پذیرش کالا در بازار فرعی بورس را اعلام می‌نماید. در صورت موافقت بورس، این مدارک برای سازمان بورس و اوراق بهادار ارسال می‌شود و سازمان نیز ظرف ۲ روز کاری نظر خود را مبنی بر موافقت با عرضه یا عدم عرضه بورس اعلام می‌کند. به این ترتیب پذیرش کالا در بازار فرعی بورس کالای ایران انجام می‌شود. در صورت موافقت کمیته عرضه با پذیرش کالا در بازار فرعی، بورس کالای ایران موظف است امیدنامه کالای پذیرش شده و سایر مستندات مربوطه را به سازمان بورس و

اوراق بهادار ارسال کند. در صورتی که سازمان بورس و اوراق بهادار ظرف ۲ روز کاری نظر خود را مبنی بر عدم عرضه به بورس کالای ایران اعلام نکند، بورس می‌تواند نسبت به انتشار عمومی امیدنامه اقدام کند. حداقل ۲ روز قبل از عرضه، امیدنامه محصول جهت اطلاع عمومی از طریق سایت رسمی بورس کالا منتشر می‌شود.

عرضه‌ی یک کالا در بازار فرعی دلیلی بر امکان تداوم عرضه‌ی آن نمی‌باشد و جهت هر نوبت عرضه در بازار فرعی باید درخواستی مجزا به بورس کالای ایران ارائه شده و موافقت کمیته عرضه اخذ شود.

شرایط پذیرش اموال غیرمنقول قابل معامله (موضوع بند ۱ ماده ۱ دستورالعمل بازار فرعی) مصوب هیئت پذیرش:

- ارزش ریالی حداقل ۲/۵ میلیارد ریال (قیمت کارشناسی رسمی دادگستری)
  - مال مشاع نباشد. (سند رسمی یا تک برگ مالکیت)
  - مال به موجب سند رسمی در ملکیت مطلق عرضه‌کننده یا عرضه‌کنندگان باشد (وقفی نباشد) (ارائه سند رسمی یا پایان کار)
  - مال مورد عرضه متنازع فیه (محل دعوی) نباشد. (تعهد و اقرار عرضه‌کننده)
  - در صورت پذیرش اموالی که صرفاً در قالب عقد اجاره در اختیار دیگری است اجاره‌نامه رسمی ارائه و افشاء گردد. (اقرار عرضه‌کننده و افشاء مفاد اجاره‌نامه)
  - اشخاص حقیقی و حقوقی ثالث اعم از دولتی و غیردولتی حقی در مورد ملک نداشته باشند یا مورد ادعای آن‌ها نباشد. (اقرار عرضه‌کننده)
  - اطلاعات خاص اموال غیرمنقول (املاک و مستغلات با کاربری‌های گوناگون اعم از اداری، تجاری، مسکونی و اراضی زراعی) که باید در قالب اطلاعیه عرضه منتشر گردد، شامل موارد زیر است:
۱. نشانی مال غیرمنقول ۲. پلاک ثبتی ۳. نوع کاربری ملک ۴. مساحت عرصه و اعیان
  - به تفکیک ۵. مشخصات مستحدثات، ابنیه و تأسیسات ۶. قیمت کارشناسی ۷. مهلت و نحوه بازدید ۸. فرم میابعه‌نامه.

لازم به ذکر است، قیمت کارشناسی اموال غیرمنقول توسط کارشناس یا کارشناسان رسمی دادگستری تعیین و گزارش کارشناسی مربوطه به پیوست اطلاعیه عرضه منتشر می‌شود. پس از انتشار اطلاعیه عرضه و طبق مهلت بازدید تعیین شده در آن، مشتریان می‌توانند با اخذ معرفی‌نامه از کارگزار خود که دارای مجوز معامله در بازار فرعی می‌باشد، اقدام به بازدید از اموال غیرمنقول عرضه شده نمایند. کمیته عرضه برای پذیرش مال

غیرمنقول، مفاد گزارش کارشناس یا کارشناسان رسمی دادگستری و شرایط مندرج در آن را ملاک عمل قرار می‌دهد و مسئولیت اصالت اسناد و صحت ارزیابی‌های ارائه شده بر عهده عرضه‌کننده و کارشناس یا کارشناسان رسمی دادگستری خواهد بود. مهلت بازدید و بررسی اموال غیرمنقول توسط کمیته عرضه و با توجه به شرایط خاص مورد معامله و ماهیت دارایی تعیین می‌شود. این مهلت حداقل ۱۰ روز کاری و حداکثر ۳۰ روز کاری باشد. بورس حسب مورد از عرضه یا تداوم عرضه اموال غیرمنقولی که دارای ممنوعیت یا محدودیت قانونی در نقل و انتقال بوده و املاکی که هرگونه پرونده قضایی و شبه قضایی در مورد آن‌ها طرح و در حال رسیدگی است و اسناد رهنی و نیز املاکی که در رابطه با آن‌ها حکم لازم‌الاجرا از مراجع ذیصلاح صادر شده و به بورس ارائه شده است خودداری می‌نماید. مسئولیت اطلاع دادن موضوع مذکور بر عهده عرضه‌کننده می‌باشد. همچنین در معاملات اموال غیرمنقول، مبیعه‌نامه امضاشده طبق فرمتی که در اطلاعیه عرضه ارائه شده است، جزء لاینفک سند تسویه خارج از پایاپای می‌باشد. این مبیعه‌نامه در مرجعی که هیئت‌مدیره بورس تعیین می‌کند و طبق ترتیبات اجرایی مصوب آن هیئت‌مدیره، تنظیم می‌گردد.

۳-۲-۵ فرآیند پیش از عرضه و معامله

عرضه‌کننده و خریدار می‌بایست پیش از هر کاری، از طریق کارگزاران به کمیته پذیرش مشتریان معرفی و اقدام به پذیرش در بورس کالای ایران نمایند. کارگزاران موظفند فرم تقاضای شناسایی مشتری جهت درخواست کد معاملاتی را همراه با مدارک شناسایی مشتری به کمیته پذیرش مشتری ارائه دهند.

مشتریان حقیقی می‌بایست مدارکی شامل فرم تکمیل‌شده درخواست مشتری که به تأیید کارگزار رسیده باشد، تصویر شناسنامه و کارت ملی که توسط کارگزار برابر اصل شده باشد، نشانی کامل اقامت مشتری شامل کد پستی و شماره تلفن، نشانی کامل محل کار مشتری، تصویر مجوزهای فعالیت به همراه اسناد مربوط به فعالیت و سایر موارد به تشخیص کمیته را به کارگزار جهت ارائه به کمیته پذیرش مشتری ارائه دهند.

مشتریان حقوقی نیز می‌بایست مدارکی شامل فرم تکمیل‌شده درخواست کد مشتری که به تأیید کارگزار رسیده باشد، مدارک ثبت شرکت، روزنامه رسمی آخرین تغییرات شرکت، معرفی دارندگان امضاء مجاز، تصویر شناسنامه و کارت ملی صاحبان امضای مجاز و کلیه اعضاء هیئت‌مدیره و مدیرعامل، صورت‌های مالی آخرین دوره مالی شرکت به همراه گزارش

حسابرس رسمی و بازرس قانونی، مجوزهای دریافتی جهت فعالیت شرکت، کد اقتصادی و اظهارنامه مالیاتی و سایر موارد به تشخیص کمیته را جهت ارائه به کمیته پذیرش مشتری به کارگزار ارائه دهند.

۳-۲-۶ انواع عرضه کالا در بازار فرعی

در بازار فرعی دو نوع عرضه صورت می‌گیرد که روش عرضه توسط کمیته عرضه و براساس نوع کالا و درخواست عرضه‌کننده تعیین می‌شود:

۱. عرضه به روش حراج حضوری

در عرضه به روش حراج حضوری، ثبت سفارش، معاملات، تسویه، پایاپای و تحویل کالا مطابق مقررات بازار معاملات کالاهای فیزیکی بورس کالای ایران خواهد بود. به این ترتیب عرضه‌کننده می‌بایست برای عرضه محصول خود، تضامینی معادل ۱۰۰ درصد ارزش آن را نزد اتاق پایاپای بورس تودیع نماید. این تضامین می‌تواند به شکل اوراق مشارکت و یا ضمانت‌نامه بانکی بدون قید و شرط باشد. عرضه‌کننده می‌تواند کالای خود را به شرط نگهداری وجه نیز عرضه کند که در این صورت نیازی به تودیع تضامین نخواهد بود. به عبارتی عرضه‌کننده اقدام به عرضه کالای خود می‌نماید و وجه آن را زمانی دریافت می‌کند که خریدار اعلامیه دریافت کالا را به بورس ارائه دهد. به این ترتیب وجه معامله که خریدار پرداخت کرده است به حساب فروشنده واریز خواهد شد. علاوه بر این، اطلاعیه عرضه کالا نیز باید روز پیش از عرضه به اتاق پایاپای ارائه شود. به این ترتیب عرضه کالا از طریق حراج حضوری در بازار فرعی انجام خواهد شد.

در صورت عدم معامله کالا به میزان حداقل خرید جهت کشف نرخ، عرضه‌کننده می‌تواند تا ۵ روز کاری پس از اولین عرضه اقدام به عرضه مجدد کالای خود کند. در صورت عدم فروش کالا در دومین عرضه، عرضه کالا در بورس منوط به ارائه درخواست به بورس و طی مجدد فرآیند پذیرش و عرضه خواهد بود.

۲. عرضه‌ی یکجا

در عرضه یکجا در بازار فرعی، کارگزار فروشنده در صورتی مجاز به عرضه خواهد بود که معادل ۳ درصد ارزش کالای موضوع معامله براساس قیمت پایه را به صورت نقد یا ضمانت‌نامه بانکی بدون قید و شرط از فروشنده دریافت و حسب مورد به حساب اتاق پایاپای واریز یا به این اتاق تحویل دهد و تأییدیه اتاق پایاپای را مبنی بر سپردن تضامین مربوطه به بورس ارائه کند.

البته عرضه‌کنندگان دولتی از شمول این ماده مستثنی هستند. در خصوص سایر دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری که نسبت به عرضه یکجای کالا اقدام می‌کنند، اخذ وجوه یا تضامین دیگر جهت عرضه کالا بر اساس مصوبه هیئت‌مدیره شرکت موضوع بند ۱۹ ماده‌ی ۱ دستورالعمل تسویه و پایاپای معاملات بورس کالای ایران، خواهد بود. پس از تودیع وثایق توسط کارگزار عرضه‌کننده، اطلاعیه‌ی عرضه‌ی یکجا منتشر می‌شود. این اطلاعیه باید حداقل ۵ روز کاری قبل از عرضه توسط بورس منتشر شود.

در روز عرضه، سفارش خرید کارگزاری که وثایق لازم را از متقاضی خرید دریافت و نزد اتاق پایاپای تودیع نموده است، باید برابر کل کالای عرضه شده باشد. قیمت تعیین شده در سفارش‌های خرید نباید کمتر از قیمت بالاترین سفارش خرید ثبت شده در سامانه‌ی معاملاتی یا کمتر از قیمت پایه‌ای باشد که در اطلاعیه عرضه اعلام شده است. همچنین حذف سفارش خرید فقط در صورت ثبت سفارش خرید با قیمت بالاتر در سامانه‌ی معاملاتی مجاز است. از سوی دیگر، فروش توسط کارگزار فروشنده تنها در صورتی مجاز است که از زمان ثبت بهترین سفارش خرید در سامانه معاملاتی حداقل سه دقیقه گذشته باشد. در صورتی که از زمان ثبت بهترین سفارش خرید، ۱۵ دقیقه گذشته باشد و سفارش خریدی با قیمت بالاتر طی این مدت ثبت نشده باشد، و قیمت این سفارش مساوی یا بیشتر از قیمت پایه باشد، عرضه به بهترین سفارش خرید، از طریق کارگزار فروشنده یا به صورت خودکار در سامانه معاملاتی انجام خواهد شد.

در صورتی که در پایان جلسه معاملاتی، زمان ثبت بهترین سفارش خرید ثبت شده قبل از ۱۰ دقیقه پایانی بوده، فروش به بهترین سفارش خرید، از طریق کارگزار فروشنده یا به صورت خودکار در سامانه معاملاتی انجام خواهد شد. در صورت ثبت سفارش خرید در ۱۰ دقیقه پایانی بازار، ادامه رقابت به جلسه معاملاتی بعد موقوف شده و کارگزار دارای بهترین سفارش خرید موظف است سفارش خود را با بهترین قیمت روز قبل، در ابتدای جلسه معاملاتی بعد وارد سامانه کند.

نکته‌ی قابل ذکر آن که در معاملات عرضه‌ی یکجا، هر کارگزار خریدار می‌تواند در قالب یک سفارش خرید رقابت نماید و امکان شرکت در رقابت توسط یک کارگزار با سفارش‌های مختلف برای چند شخص یا گروه وجود ندارد. همچنین یک کارگزار در عرضه‌ی یکجا نمی‌تواند همزمان در دو سمت عرضه و تقاضا فعالیت کند.

۳-۲-۷ تسویه، پایاپای و تحویل کالا در بازار فرعی

۱. در عرضه به روش حراج حضوری، فرآیندهای تسویه، پایاپای و تحویل کالا مطابق مقررات بازار معاملات کالاهای فیزیکی بورس کالای ایران خواهد بود.

۲. در عرضه به روش یکجا، تسویه براساس شرایط مندرج در اطلاعیه‌ی عرضه خواهد بود. در صورتی که خریدار شرایط تحقق معامله مندرج در اطلاعیه عرضه شامل واریز وجه بخش نقدی و تأمین شرایط لازم برای پرداخت بخش غیرنقدی معامله را فراهم کند، فروشنده مکلف به امضای سند تسویه خارج از پایاپای و تسلیم آن به کارگزار خود است. از سوی دیگر، در صورت عدم واریز بخش نقدی معامله طبق شرایط اطلاعیه عرضه به حساب اتاق پایاپای در موعد مقرر یا عدم ایفای سایر تعهدات ناشی از معامله از سوی خریدار، مشروط بر این که این امر توسط هیئت داوری یا بنا به اقرار طرفین برای اتاق پایاپای محرز شده باشد، اتاق پایاپای کلیه کارمزدها و سایر کسورات مصوب را از محل تضامین کسر و مابقی آن را به عنوان خسارت ناشی از عدم انجام تعهدات خریدار، به حساب کارگزار فروشنده جهت پرداخت آن به فروشنده واریز می‌کند.

اگر فروشنده علی‌رغم ایفای تعهدات از سوی خریدار، از امضای سند تسویه خارج از پایاپای خودداری نماید (مشروط بر این که این امر توسط هیئت داوری یا بنا به اقرار طرفین برای اتاق پایاپای محرز شده باشد) کلیه کارمزدهای مربوط به معامله از محل تضامین کسر و مابقی به عنوان خسارت به خریدار پرداخت می‌شود. البته دستگاه‌ها و شرکت‌های دولتی و سایر دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده ۵ قانون مدیریت خدمات کشوری از این مسأله مستثنی هستند. همچنین در صورت عدم تسلیم سند تسویه خارج از پایاپای از سوی کارگزار فروشنده به اتاق پایاپای، معامله محقق نشده و به اختلاف طرفین براساس ترتیبات مقرر در ماده ۳۶ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران رسیدگی خواهد شد. ارائه‌ی سند تسویه خارج از پایاپای به بورس کالای ایران و تأیید معامله توسط بورس، به منزله تحقق قطعی و پایان فرآیند معامله و تسویه‌ی آن است. بورس کالای ایران در خصوص ایفای تعهدات ناشی از معامله از سوی طرفین، از جمله تحویل کالا و تسویه بخش غیرنقدی معامله هیچ‌گونه مسئولیتی نخواهد داشت.

در پایان و در خصوص انتشار اطلاعات معاملات در بازار فرعی بورس کالای ایران باید گفت اطلاعات مربوط به قیمت معامله اعم از قیمت کمترین، بیشترین، میانگین موزون و پایانی معاملات و تغییرات آن، قابل انتشار نیست. موارد پیش‌بینی‌نشده در دستورالعمل بازار فرعی، تابع سایر رویه‌ها و قواعد معاملاتی مصوب بورس است.

۲-۸ کارمزدهای پذیرش و معاملات اموال غیرمنقول در بازار فرعی

۱. کارمزد معاملات اموال غیرمنقول:

جدول ۳-۱ کارمزد معاملات اموال غیرمنقول در بازار فرعی بورس کالای ایران

شرح کارمزد	خرید*	فروش*	جمع %	حداکثر کارمزد خرید (میلیون ریال)	حداکثر مبلغ کارمزد فروش (میلیون ریال)	جمع / سقف کارمزدها (میلیون ریال)
کارمزد کارگزاران	۰/۰۰۱۸	۰/۰۰۱۸	۰/۰۰۳۶	۱۰۰	۱۰۰	۲۰۰
کارمزد بورس کالای ایران	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۱	۱۰۰	۱۰۰	۲۰۰

* نرخ کارمزدها نسبت به ارزش معامله است.

۲. کارمزد معاملات به روش حراج حضوری:

کارمزد معاملات صورت گرفته در بازار فرعی به روش حراج حضوری، همانند کارمزدهای بازار اصلی کالاهای فیزیکی بورس کالای ایران می باشد.

۳. کارمزد پذیرش اموال غیرمنقول:

سقف کارمزد پذیرش اموال غیرمنقول که توسط بورس کالای ایران اخذ می شود معادل یک دهم (۱/۰) درصد ارزش کالای مورد عرضه بر اساس قیمت پایه تا سقف ۵۰۰ میلیون ریال است.

۴. کارمزد پذیرش سایر کالاها:

کارمزدهای حق پذیرش و درج سایر کالاها در بازار فرعی به شرح جدول ۳-۲ می باشد.

جدول ۳-۲ کارمزد حق پذیرش و درج سایر کالاها در بازار فرعی بورس کالای ایران

کارمزدهای حق پذیرش و درج	محصولات صنعتی و معدنی	فرآورده های نفتی و پتروشیمی	محصولات کشاورزی
کارمزد پذیرش کالا	۰/۰۷ در هزار ارزش برآوردی معاملات سالانه تا سقف ۵۰۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال فقط برای یکبار و هنگام پذیرش کالا از عرضه کننده دریافت می گردد	۰/۰۷ در هزار ارزش برآوردی معاملات سالانه تا سقف ۵۰۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال فقط برای یکبار و هنگام پذیرش کالا از عرضه کننده دریافت می گردد	معاف
کارمزد درج کالا	۰/۲ در هزار ارزش برآوردی معاملات سالانه تا سقف ۱۵۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال از عرضه کننده کالا دریافت می گردد	۰/۲ در هزار ارزش برآوردی معاملات سالانه تا سقف ۱۵۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال از عرضه کننده کالا دریافت می گردد	معاف

۳-۲-۹ کارگزاران مجاز به فعالیت در بازار فرعی

طبق اعلام سازمان بورس و اوراق بهادار، کلیه کارگزاریانی که در بورس کالای ایران فعال می‌باشند، می‌توانند در بازار فرعی این بورس نیز فعالیت کنند. در خصوص محصولاتی (صنعتی، معدنی، پتروشیمی، فرآورده‌های نفتی و کشاورزی) که به صورت موقت از تابلوی اصلی بورس کالای ایران به تابلوی فرعی منتقل می‌شوند، صرفاً کارگزاریانی که در تابلوی اصلی این بورس مجاز به معامله آن محصول بوده‌اند، می‌توانند در تابلوی فرعی بورس آن را معامله کنند.

۳-۲-۱۰ روز و ساعت‌های فعالیت تالار معاملات بازار فرعی

جدول ۳-۳ روز و ساعت‌های فعالیت تالار معاملات بازار فرعی

عنوان	ساعت	روزهای کاری
روش حراج حضوری	۱۲:۳۰	شنبه تا چهارشنبه
روش حراج یکجا	۸:۳۰ الی ۱۰:۳۰	یکشنبه و سه‌شنبه*

* اگر معامله‌ای در یک روز انجام نشد، به روز کاری بعد موکول می‌شود.

۳-۳ رینگ صادراتی کالاهای فیزیکی

معاملات رینگ صادراتی در اکثر موارد، مشابه رینگ داخلی است. اهم تفاوت‌های این

دو رینگ به شرح زیر است:

- (۱) کالاهایی که در رینگ صادراتی عرضه می‌گردند صرفاً جهت ارسال به مبادی خارج از مرزهای جمهوری اسلامی ایران است و امکان مصرف و انتقال آن در داخل کشور مقدور نیست.
- (۲) پیش‌پرداخت خرید در رینگ صادراتی حداقل ۵ درصد است.
- (۳) مهلت تسویه در رینگ صادراتی ۵ روز کاری از روز انجام معامله است.
- (۴) مهلت تسویه تأخیر در رینگ صادراتی ۱۰ روز کاری از پایان مهلت تسویه بدون تأخیر است.

(۵) مهلت تحویل کالا در رینگ صادراتی و صدور حواله خرید کالا ۳ روز کاری پس از

مهلت تحویل است.

- ۶) مهلت تحویل با تأخیر ۱۰ روز کاری پس از پایان مهلت تحویل است.
- ۷) جریمه تأخیر در تسویه روزانه ۰/۲۵ درصد ارزش معامله تا پایان مهلت تسویه با تأخیر است.
- ۸) جریمه تأخیر با تحویل روزانه ۰/۲۵ درصد ارزش معامله تا پایان مهلت تحویل است.
- ۹) فروشنده و خریدار می‌توانند توافق کنند که کالای موضوع قرارداد با تأخیر بیش از ۱۰ روز تحویل گردد و در این صورت تعهدات طرفین از نظر بورس ایفا شده تلقی می‌گردد.
- ۱۰) اگر در برگه عرضه قید شود فروشنده کالا را با نام خود نزد گمرک اظهار خواهد کرد، فروشنده مکلف است حداکثر ۲ هفته پس از مهلت تسویه نسبت به اظهار کالا نزد گمرک اقدام نماید در این حالت ضمانت‌نامه‌های لازم نیز باید توسط فروشنده تودیع شود در صورت تأخیر فروشنده از تعهدات موضوع این بند روزانه ۰/۲۵ درصد ارزش قرارداد به عنوان خسارت به خریدار پرداخت می‌گردد.
- ۱۱) مشتریان رینگ صادراتی علاوه بر اخذ کد می‌بایست در لیست مشتریان رینگ صادراتی بورس کالا ثبت گردند.
- ۱۲) بورس نرخ‌های معادل ریال ارزهای خارجی را که توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران یا یکی از بانک‌های عامل بانک مرکزی تعیین می‌شود، قبل از شروع هر رینگ اعلام می‌کند.
- ۱۳) کلیه هزینه‌ها و خسارات بر اساس ریال و با توجه به نرخ برابری آن به ریال محاسبه می‌شود.
- ۱۴) تسویه اصل مبلغ کالا براساس ارزی غیر از ارز مبنا که معامله با آن صورت گرفته در صورت توافق خریدار و فروشنده بلامانع است.
- ۱۵) اطلاعیه عرضه ۲ روز کاری قبل از عرضه در بورس اطلاع‌رسانی می‌گردد.
- ۱۶) در صورتی که حسب اطلاعیه عرضه، پرداخت تمام یا بخشی از وجه معامله از طریق اعتبار اسنادی یا ضمانت‌نامه بانکی مورد قبول فروشنده باشد، خریدار مکلف است حداکثر ظرف مدت ۵ روز کاری پس از تاریخ معامله، اعلامیه پیش‌گشایش و حداکثر ظرف مدت ۱۰ روز کاری پس از تاریخ معامله، اعتبار اسنادی (براساس شرایط اعلامی از طرف فروشنده در اطلاعیه عرضه) یا ضمانت‌نامه بانکی را ارائه نماید و هم‌زمان به فروشنده، کارگزار فروشنده و بورس اطلاع دهد.
- ۱۷) در رینگ صادراتی امکان تبدیل تسویه اعتباری به نقدی و تسویه نقدی به اعتباری امکان‌پذیر است اما در رینگ داخلی تنها تبدیل روش تسویه اعتباری به نقدی ممکن است.

۳-۴ رویکرد مناقصه در معاملات بازار کالاهای فیزیکی

معاملات در بازار کالاهای فیزیکی از ابتدای تأسیس با رویکرد مزایده‌ای یا به عبارت دیگر به شکل عرضه‌محور انجام می‌پذیرفته است. بدین صورت که عرضه‌کننده کالای خود را در معرض رقابت خریداران کالا قرار می‌دهد. در این رویکرد تنها زمانی امکان درخواست تقاضای کالا برای خریداران فراهم است که عرضه کالا توسط عرضه‌کننده انجام پذیرفته باشد. این رویکرد موجب بروز نوعی انحصار در سمت عرضه کالا و همچنین بروز محدودیت‌های در سمت تقاضای کالا می‌شود. از طرف دیگر رویکرد عرضه‌محور به تنهایی توانایی پوشش کامل بازار برخی کالاها را ندارد. در این راستا جهت تکامل و توسعه بازار مبادلات کالایی در بورس کالای ایران، رویکرد مناقصه پیشنهاد گردید و دستورالعمل اجرایی نحوه انجام معاملات مناقصه در بورس کالای ایران در تاریخ ۱۳۹۶/۰۵/۳۱ به تصویب هیئت‌مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار رسید. عمده فرآیند معاملات در معاملات مناقصه یا تقاضامحور مشابه با معاملات سابق بورس کالا به شکل مزایده یا عرضه‌محور می‌باشد. در معاملات مناقصه، متقاضی مشخصات تقاضای خود را در قالب اطلاعیه مناقصه به بورس تحویل نموده و این اطلاعیه در صورت پذیرش بورس منتشر می‌شود. لازم به ذکر است که برگزاری مناقصه صرفاً برای کالاهای پذیرش شده در بورس امکان‌پذیر می‌باشد.

بخش‌هایی از دستورالعمل اجرایی نحوه انجام معاملات مناقصه در بورس کالای ایران

ماده ۴: جهت برگزاری مناقصه، متقاضی باید تضامین مورد نیاز را که به تصویب هیئت‌مدیره شرکت می‌رسد، تودیع نماید.

ماده ۵: کارگزار متقاضی، جهت ثبت تقاضای خرید کالاها در سامانه معاملات بورس، باید درخواست خود را مطابق فرم اطلاعیه مناقصه شامل اطلاعات ذیل تکمیل و حداکثر تا ساعت ۱۲ ظهر ۳ روز کاری قبل از روز برگزاری مناقصه به بورس ارائه نماید:

الف- مشخصات کالا ب- حجم تقاضا ج- حداکثر افزایش تقاضا توسط متقاضی
د- نوع معامله، در معامله سلف ذکر سررسید تحویل کالا و در معامله نسیه ذکر شرایط پرداخت ه- قیمت پایه تقاضا (بر اساس پیشنهاد متقاضی) و- تاریخ پیشنهادی برگزاری مناقصه ز- نام متقاضی ح- نوع تسویه شامل نقدی یا اعتباری و در صورت تسویه اعتباری تعیین میزان دقیق بخش نقدی و اعتباری و همچنین ذکر اسناد قابل ارائه توسط متقاضی جهت تسویه ط- امکان تسویه چند مرحله‌ای و مواعد پرداخت وجه و زمان بندی تحویل کالا ی- زمان بندی و مکان تحویل ک- نوع بسته بندی ل- محدوده مجاز تغییر کیفیت، بسته بندی و یا محل تحویل و ... و نحوه تعیین صرف / کسر قیمت م- سایر اطلاعات به درخواست بورس

تبصره: متقاضی باید در پیشنهاد قیمت پایه صرفه و صلاح خود را رعایت نموده و بورس کالا در خصوص عدم رعایت صرفه و صلاح و یا هرگونه تبانی با فروشنده مسئولیتی ندارد.

ماده ۶: در صورتی که مستندات و مدارک موضوع ماده ۵ طی مهلت مقرر و به صورت کامل به بورس ارائه گردد، بورس موظف است پس از حصول اطمینان از رعایت مقررات، حداکثر تا ساعت ۱۴ همان روز کاری، اطلاعیه مناقصه را تأیید و به اتاق پایاپای ارائه نماید. این اطلاعیه، در صورت اعلام اتاق پایاپای مبنی بر اخذ تضامین لازم، حداکثر تا ساعت ۱۶ سه روز کاری قبل از برگزاری مناقصه توسط بورس منتشر می‌شود.

تبصره: در صورت عدم تأیید اطلاعیه مناقصه، بورس مراتب رد را حداکثر تا ساعت ۱۵ همان روز کاری به کارگزار متقاضی اعلام می‌کند.

ماده ۷: اطلاعیه مناقصه منتشره توسط بورس باید حاوی اطلاعات زیر باشد:

الف- بندهای (الف) تا (م) ماده ۵ این دستورالعمل که به تأیید بورس رسیده است. ب- محدوده نوسان قیمت مجاز در صورت وجود ج- واحد پایه تخصیص د- حداقل فروش ه- حداقل تغییر قیمت سفارش و- حداکثر فروش در صورت وجود ز- سایر اطلاعات لازم به تشخیص بورس

تبصره: بندهای (ب) تا (و) این ماده توسط بورس تعیین می‌گردد.

ماده ۸: پس از انتشار اطلاعیه مناقصه، عرضه‌کننده پس از تودیع تضامین نزد اتاق پایاپای و تأیید آن مرجع، می‌تواند اقدام به ثبت سفارش فروش از طریق کارگزار خود طبق اطلاعیه مناقصه در تابلوی معاملات مناقصه نماید.

تبصره: در صورت پذیرش متقاضی مبنی بر عدم تودیع تضامین توسط عرضه‌کننده، موضوع طبق فرم شرکت به اتاق پایاپای اعلام می‌شود و پس از تأیید آن مرجع، ثبت سفارش فروش بدون تودیع تضامین بلامانع است.

ماده ۹: در معاملات مناقصه، دو نوع حراج به شرح ذیل انجام می‌شود. روش مناقصه توسط بورس و براساس درخواست متقاضی تعیین می‌شود:

الف- مناقصه با امکان خرید از چند عرضه‌کننده

ب- مناقصه یکجا

ماده ۱۰: متقاضی می‌تواند حداکثر تا ساعت ۱۴ روز کاری قبل از برگزاری مناقصه، درخواست تغییر قیمت پایه تقاضا را در محدوده نوسان قیمت مجاز، به همراه دلایل و مستندات لازم به بورس ارائه دهد. بورس در صورت تأیید، قیمت پایه تقاضای جدید را حداکثر تا ساعت ۱۶ همان روز منتشر می‌نماید.

ماده ۱۱: نحوه و مراحل انجام معاملات کالا به روش مناقصه با امکان خرید از چند عرضه‌کننده به شرح زیر می‌باشد:

الف- پیش‌گشایش: در این مرحله امکان ورود، تغییر یا حذف سفارش برای کارگزار عرضه‌کننده وجود دارد و کارگزار متقاضی فقط باید تقاضای خود را با قیمت پایه تقاضا و حجم مندرج در اطلاعیه مناقصه وارد نماید، لیکن در این مرحله معامله‌ای انجام نمی‌شود.

ب- مظنه‌یابی: کلیه سفارش‌های فعال در پایان مرحله پیش‌گشایش به این مرحله منتقل می‌شود. شرایط این مرحله به شرح زیر می‌باشد:

۱- امکان ورود و حذف سفارش‌ها وجود ندارد.

- ۲- امکان کاهش حجم تقاضا توسط متقاضی و کاهش حجم عرضه توسط عرضه کنندگان وجود ندارد.
- ۳- متقاضی صرفاً در زمان یک سوم ابتدایی دوره، امکان افزایش میزان تقاضا را دارد.
- ۴- عرضه کنندگان می‌توانند قیمت خود را حداکثر تا سطح قیمت بهترین سفارش خرید ثبت شده کاهش دهند.
- ۵- چنانچه حجم تقاضا بیشتر از مجموع عرضه‌هایی باشد که قیمت پایه تقاضا را پذیرفته‌اند، معاملات با قیمت پایه تقاضا و به میزان مجموع عرضه‌های عرضه کنندگانی که قیمت پایه تقاضا را پذیرفته‌اند، انجام می‌شود.
- ۶- چنانچه در پایان این مرحله هیچ عرضه کننده‌ای قیمت پایه تقاضا را نپذیرد، امکان تجدید مرحله مظنه‌یابی صرفاً برای یکبار دیگر توسط ناظر معاملات وجود دارد.
- ج- رقابت: در صورتی که در پایان زمان مظنه‌یابی مجموع عرضه عرضه کنندگانی که قیمت پایه تقاضا را پذیرفته‌اند بیش از کل میزان تقاضا باشد، سفارش عرضه کنندگان مذکور وارد مرحله رقابت می‌گردد. شرایط این مرحله به شرح زیر می‌باشد:
  - ۱- سفارش متقاضی قابل تغییر نمی‌باشد.
  - ۲- عرضه کنندگان حق تغییر حجم عرضه وارده را ندارند.
  - ۳- عرضه کنندگان صرفاً می‌توانند قیمت عرضه خود را کاهش دهند.
  - ۴- در پایان مرحله رقابت، معاملات براساس اولویت‌های قیمت و زمان انجام خواهد شد.
  - ۵- در صورتی که به دلیل وجود محدودیت نوسان قیمت مجاز، حجم عرضه‌هایی که کف قیمت مجاز را پذیرفته‌اند بیش از کل حجم تقاضا باشد، عرضه به روش تسهیم به نسبت انجام خواهد شد. پس از تسهیم به نسبت، مقادیر تخصیص یافته به هر یک از کارگزاران نسبت به واحد پایه تخصیص، گرد می‌شوند.

در معاملات مناقصه به منظور روان شدن جریان معاملات نوعی امکان انعطاف در مبادلات کالا پیش‌بینی شده و بدین منظور موضوعی به عنوان صرف و کسر قیمت تعریف شده است که به مابه‌التفاوت قیمتی اعلام شده در اطلاعیه مناقصه ناشی از تغییر در کیفیت، بسته‌بندی و یا محل تحویل اشاره دارد که می‌بایست در زمان تحویل کالا توسط خریدار یا فروشنده به طرف مقابل پرداخت گردد و یا در حساب‌های فی‌مابین آن‌ها لحاظ شود. از طرف دیگر در این معاملات امکان انجام مبادلات با تسویه چندمرحله‌ای فراهم گردیده است بدین صورت که طرفین نحوه و مراحل چندگانه پرداخت وجه متناسب با میزان تحویل کالا براساس شرایط مندرج در اطلاعیه مناقصه را با یکدیگر صلح می‌کنند.

۳-۵ بازار مشتقه

۳-۵-۱ قرارداد آتی سکه طلا

■ برای ورود به بازار قراردادهای آتی سکه، اشخاص حقیقی و حقوقی ملزم به اخذ کد معاملاتی بازار مشتقه بورس کالای ایران و همچنین افتتاح حساب در اختیار بورس به نام خود در یکی از بانک‌های ملت یا سامان می‌باشند.

■ با واریز وجه تضمین به حساب در اختیار، افراد می‌توانند معاملات خود در این بازار را آغاز نمایند.

■ معاملات قرارداد سکه طلا در روزهای شنبه تا چهارشنبه از ساعت ۱۰ الی ۱۹ و پنج‌شنبه ۱۰ الی ۱۶ انجام می‌شود.

■ نیم ساعت ابتدایی جلسات معاملاتی یعنی از ساعت ۱۰:۰۰ الی ۱۰:۳۰ زمان پیش‌کشایش است و اشخاص با وارد نمودن سفارش در فرآیند کشف قیمت به رقابت می‌پردازند. لازم به ذکر است که در زمان پیش‌کشایش حتی در صورت عبور قیمت‌ها از هم، معامله‌ای انجام نمی‌شود. سفارشات در زمان پیش‌کشایش قابلیت حذف یا ویرایش حجمی و یا ویرایش قیمتی دارند.

■ در انتهای زمان پیش‌کشایش یعنی در مقطع زمانی ۱۰:۳۰ بر اساس سفارشات که در دوره پیش‌کشایش وارد شده‌اند حراج تک قیمتی انجام شده و پس از آن حراج پیوسته آغاز شده و تا انتهای بازار اشخاص به معامله می‌پردازند.

■ پنج دقیقه‌ی انتهایی بازار دوره‌ی پایانی نامی‌ده شده و در این دوره امکان حذف

سفارشات و ثبت سفارش جدید وجود ندارد.

■ در بازار قراردادهای آتی سکه به طور متوسط پنج نماد معاملاتی فعال برای سررسیدهای ماه‌های زوج آتی وجود دارد به عنوان مثال در مقطع زمانی خردادماه، حداقل پنج نماد معاملاتی با سررسیدهای تیر، شهریور، آبان، دی و اسفند فعال خواهند بود. ■ اشخاص با استراتژی‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت امکان معامله در بازار قراردادهای آتی را خواهند داشت.

■ عمده کارگزاران فعال در بازار قراردادهای آتی سکه خدمات معاملات برخط (آنلاین) را به صورت رایگان در اختیار مشتریان خود قرار می‌دهند.

■ اشخاص پس از اخذ کد معاملاتی و واریز وجه تضمین به حساب در اختیار، می‌توانند معاملات خود را با ثبت سفارش فروش یا سفارش خرید در بازار آغاز نمایند.

■ در صورتی که سفارش خرید به معامله منجر شود متناسب با حجم معامله شده برای شخص، موقعیت باز خرید در بازار ایجاد خواهد شد.

■ در صورتی که سفارش فروش به معامله منجر شود متناسب با حجم معامله شده برای شخص، موقعیت باز فروش در بازار ایجاد خواهد شد.

■ مشتری امکان ویرایش سفارش را از نظر حجم (بین ۱ تا ۲۵ قرارداد) و از نظر قیمت (در حدود دامنه مجاز قیمت) خواهد داشت.

■ جهت ثبت سفارش باید به میزان متناسب با حجم هر سفارش وجه تضمین در حساب موجود باشد. (مگر اینکه سفارش معکوس جهت بستن موقعیت ثبت گردد).

■ برای بستن موقعیت باز شخص می‌بایست سفارشی به صورت معکوس وارد بازار نماید. به عنوان مثال اگر شخص در یک نماد معاملاتی دارای ۳ موقعیت باز خرید باشد برای بستن

۲ موقعیت از ۳ موقعیت خود باید سفارش فروشی با حجم ۲ در بازار ثبت نماید.

■ انجام معامله با ثبت سفارش بستگی به قیمت سفارش دارد. در شرایطی که سفارش از نوع خرید باشد در صورتی که سفارش یا سفارش‌های فروشی به قیمت سفارش مذکور

و یا پایین‌تر از آن در بازار موجود باشد، معامله انجام خواهد شد. بالعکس در شرایطی که سفارش از نوع فروش باشد در صورتی که سفارش یا سفارش‌های خریدی به قیمت سفارش

مذکور و یا بالاتر از آن در بازار موجود باشد، معامله انجام خواهد شد. حجم معامله انجام شده نیز بستگی به حجم سفارش یا سفارش‌هایی دارد که قیمت آن‌ها متناسب با سفارش

وارد شده است.

■ مجموعه‌ی سفارش‌هایی که منجر به معامله نشده‌اند، تشکیل صف سفارشات را در هر سمت می‌دهند و به مجموعه صف‌های سفارشات در سمت خرید و فروش دفتر سفارشات گفته می‌شود. اولویت سفارشات در صف سفارش بر حسب قیمت و پس از آن بر حسب زمان ثبت سفارش است.

■ سود و زیان معاملات روزانه و مابه‌التفاوت تسویه موقعیت‌های باز مشتریان در هر روز معاملاتی در حساب معاملاتی آنان منعکس می‌شود.

■ مشتریان در صورت داشتن موقعیت باز در یک سررسید در صورت کفایت وجه تضمین می‌توانند از تخفیف در سررسید استفاده نموده و در یک سررسید دیگر موقعیت با جهت معکوس اتخاذ نمایند. به عنوان مثال وجه تضمین لازم برای اتخاذ موقعیت خرید (یا فروش) در یک سررسید معادل وجه تضمین لازم برای اخذ هم‌زمان یک موقعیت خرید و یک موقعیت فروش در دو سررسید متفاوت است. بنابراین وجه تضمین بر اساس بیشترین موقعیت‌های باز در جهت خرید یا در جهت فروش (کل وجه تضمین برابر است با وجه تضمین لازم برای یک قرارداد ضرب‌در ماکزیمم کل موقعیت‌های خرید و کل موقعیت‌های فروش) مدنظر قرار می‌گیرد.

■ چنانچه موجودی حساب مشتری کمتر از ۷۰ درصد وجه تضمین اولیه ضرب‌در تعداد موقعیت‌های باز شود، اخطار به افزایش وجه تضمین برای شخص ارسال شده و بر اساس آن او ملزم به افزایش موجودی تا وجه تضمین اولیه به ازای هر موقعیت و یا کاهش تعداد موقعیت‌های باز تا کفایت موجودی خواهد بود. در صورتی که امکان بستن قراردادها وجود نداشته باشد (صف عرضه یا تقاضا خالی باشد) و شخص از افزایش موجودی حساب استنکاف نماید، موقعیت‌های اضافی وی در بازار جبرانی به حراج گذاشته خواهد شد.

■ اشخاص با مراجعه به سایت شرکت بورس کالای ایران و یا درج آدرس <http://cdn.ime.co.ir> در مرورگر خود می‌توانند تابلو معاملات قراردادهای آتی سکه را مشاهده نمایند.

■ جهت دریافت آخرین تغییرات مشخصات قراردادهای آتی و کسب اطلاعات بیشتر به سایت شرکت بورس کالای ایران مراجعه نمایید.

شکل ۳-۲: تابلو معاملات قراردادهای آتی سکه (نماد اسفندماه ۱۳۹۶)

قیمت های معامله شده				عرضه		تقاضا		کد قرارداد
آخرین	پایین ترین	بالاترین	اولین	حجم	قیمت-ریال	قیمت-ریال	حجم	
۱۳,۲۵۰,۰۰۰	۱۳,۲۲۰,۰۰۰	۱۳,۲۸۰,۰۰۰	۱۳,۲۷۵,۰۰۰	۴	۱۳,۲۶۰,۰۰۰	۱۳,۲۴۵,۰۰۰	۲	GCAB۹۶
-۱۲۴,۲۱۳	-۱۵۴,۲۱۳	-۹۴,۲۱۳	-۹۹,۲۱۳	۱	۱۳,۲۶۵,۰۰۰	۱۳,۲۴۰,۰۰۰	۸	
-۰.۹۳%	-۱.۱۵%	-۰.۷%	-۰.۷۴%	۱۰	۱۳,۲۷۰,۰۰۰	۱۳,۲۳۰,۰۰۰	۶	
ریال				-	حجم کل		-	
شبه ۲۲ مهر ۱۳۹۶ ۱۱:۵۹:۲۵				شبه ۲۲ مهر ۱۳۹۶ ۱۰:۲۰:۰۰		شبه ۲۲ مهر ۱۳۹۶ ۱۲:۰۰:۳۸		سه شنبه ۲۳ آبان ۱۳۹۶
موقعیتهای باز		ارزش	حجم	قیمت تسویه روزانه		اندازه قرارداد		
۲,۳۷۳		۲۵,۰۴۹,۱۵۰	۱۸۹	۱۳,۳۷۴,۴۱۳		۱۰		
-۶۸		هزار ریال		پنج شبه ۲۰ مهر ۱۳۹۶		سکه تمام		

- شکل ۳-۲: تابلو معاملات قراردادهای آتی سکه طلا برای سررسید اسفندماه ۱۳۹۶ نمایش داده شده است. در این شکل:
  - اولین قیمت معامله روز معاملاتی حاضر، بالاترین، پایین ترین و آخرین قیمت معامله تا آن لحظه و اختلاف ریالی و درصدی آن‌ها نسبت به قیمت تسویه روز قبل نمایش نشان داده شده است.
  - کل صف سفارشات در تابلو معاملاتی نمایش داده نمی‌شود ولی سه مظنه برتر عرضه و تقاضا در هر لحظه مشخص می‌گردد.
  - قیمت تسویه روزانه، قیمت تسویه روز معاملاتی قبل را نمایش می‌دهد که قیمت سفارشات ثبت شده در بازار باید در دامنه پنج درصد پایین تر و پنج درصد بالاتر از این قیمت قرار گیرند.
  - هر قرارداد آتی سکه شامل ۱۰ سکه طلای بهار آزادی است. یعنی به موجب یک قرارداد باز در بازار دارنده موقعیت باز خرید متعهد به پرداخت ارزش ۱۰ سکه و دارنده موقعیت باز فروش متعهد به تحویل ۱۰ سکه هستند.
  - اطلاعات حجم و ارزش معاملات روز جاری تا لحظه نمایش نیز در تابلو معاملاتی گنجانده شده است.
  - در این تابلو موقعیت باز نماد معاملاتی در لحظه نمایش و تغییر آن نسبت به آخرین تعداد موقعیت باز در روز معاملاتی گذشته نیز نمایش داده می‌شود.

۳-۵-۲ اختیار معامله سکه طلا

■ جهت فعالیت در بازار اختیار معامله سکه دریافت کد معاملاتی بازار مشتقه بورس کالای ایران و افتتاح حساب در اختیار بورس به نام شخص ضروری است. اشخاصی که سابقاً این رویه را برای فعالیت در بازار قرارداد آتی سکه طی نموده‌اند با همان کد و حساب معاملاتی سابق امکان فعالیت در بازار اختیار معامله سکه را دارند.

■ ساعات معاملاتی اختیار معامله سکه طلا مشابه معاملات قراردادهای آتی سکه است.

■ اختیار معاملات سکه هم برای اختیار خرید و هم برای اختیار فروش و به ازای تمامی قیمت‌های اعمال تعریف شده است.

■ در زمان انجام معامله، خریدار اختیار خرید یا اختیار فروش در یک سررسید مشخص ملزم به پرداخت مبلغ انعقاد قرارداد به فروشنده جهت اتخاذ موقعیت خرید در اختیار معامله است.

■ خریدار اختیار خرید یا فروش از آنجا که دارای اختیار اعمال قرارداد است نیازی به تودیع وجه تضمین ندارد ولی فروشنده اختیار خرید یا اختیار فروش به دلیل تعهد موجود در قرارداد برای وی ملزم به تودیع وجه تضمین و تعدیل آن در صورت لزوم است.

■ با خرید اختیار خرید سکه می‌توان در سررسید با اعمال اختیار و پرداخت ارزش اعمال صاحب سکه شد و با خرید اختیار فروش می‌توان در سررسید با اعمال اختیار سکه‌های خود را با قیمت اعمال فروخت. مبلغی که در زمان انعقاد قرارداد در سررسید به فروشنده اختیار پرداخت می‌گردد، هزینه در اختیار گرفتن اختیار ذکر شده است.

■ نمونه‌ای از موقعیت‌های پوششی برای پوشش ریسک معاملات قراردادهای آتی سکه:

● از خرید اختیار فروش سکه می‌توان برای پوشش موقعیت خرید قراردادهای آتی سکه استفاده نمود.

● از خرید اختیار خرید سکه می‌توان برای پوشش موقعیت فروش قراردادهای آتی سکه استفاده نمود.

■ برای پوشش ریسک خرید سکه در قالب معاملات گواهی سپرده سکه کالایی نیز می‌توان از خرید اختیار فروش سکه استفاده نمود.

■ علاوه بر این می‌توان از استراتژی‌های معاملاتی که برای اختیار معامله به صورت علمی

تعریف شده نیز به منظور کسب سود استفاده نمود.

■ اشخاص با مراجعه به سایت شرکت بورس کالای ایران و یا درج آدرس <http://option>

ime.co.ir در مرورگر خود می‌توانند تابلو معاملات قراردادهای اختیار معامله را مشاهده نمایند. ■ جهت دریافت آخرین تغییرات مشخصات قراردادهای اختیار معامله و کسب اطلاعات بیشتر به سایت شرکت بورس کالای ایران مراجعه نمایید.

در شکل ۳-۳ تابلو معاملات اختیار معاملات سکه طلا برای سررسید تیرماه ۱۳۹۶ نمایش داده شده است. مطابق این شکل:

● برای سررسید تیرماه ۱۳۹۶ چهار نماد با چهار قیمت اعمال متفاوت ایجاد شده است. (با تغییر قیمت سکه در بازار آزاد و چنانچه قیمت سکه بالاتر از همه قیمت‌های اعمال و یا پایین‌تر از همه قیمت‌های اعمال شود، نماد جدیدی با حداقل فاصله قیمتی ۲۵۰,۰۰۰ ریال بازگشایی خواهد گردید)

● برای هر قیمت اعمال هر دو نوع اختیار معامله خرید و اختیار معامله فروش تعریف گردیده است.

● حجم هر قرارداد اختیار معامله برابر با یک سکه بهار آزادی است.

● صف‌های عرضه و تقاضا و دیگر اطلاعات نیز همانند تابلو معاملات قراردادهای آتی تعبیر می‌گردد.

● کل صف سفارشات در تابلو معاملاتی نمایش داده نمی‌شود ولی سه مظنه برتر عرضه و تقاضا در هر لحظه مشخص می‌گردد.

شکل ۳-۳: تابلو معاملات اختیار معامله سکه

سررسید: TR۹۶											
قرارداد اختیار معامله با قیمت اعمال ۱۱,۷۵۰,۰۰۰											
اختیار خرید						کد قرارداد: GCTR۹6C1175					
تاریخ سررسید:		تاریخ آخرین قیمت پابندی:		آخرین قیمت پابندی:							
1396/04/25		1396/02/21		808,864							
قیمت اعمال											
11,750,000											
K(-1)											
1396/02/23 - 13:57:16											
قرارداد اختیار معامله با قیمت اعمال ۱۲,۰۰۰,۰۰۰											
اختیار فروش						کد قرارداد: GCTR۹6F1175					
تاریخ سررسید:		تاریخ آخرین قیمت پابندی:		آخرین قیمت پابندی:							
1396/04/25		1396/02/21		20,100							
قیمت اعمال											
11,750,000											
K(-1)											
1396/02/23 - 11:07:32											
قرارداد اختیار معامله با قیمت اعمال ۱۲,۰۰۰,۰۰۰											
قرارداد اختیار معامله با قیمت اعمال ۱۲,۰۰۰,۰۰۰											

۳-۵-۳ بازار مجازی معاملات مشتقه شرکت بورس کالای ایران

■ سامانه بازار مجازی معاملات مشتقه شرکت بورس کالای ایران، با فراهم آوردن بستری کاملاً مشابه بازار مشتقه، امکانی را فراهم می‌کند تا سرمایه‌گذاران و فعالان جدید بازار بدون نیاز به پرداخت هزینه، مفاهیم و اصول معامله را فراگیرند. ساعت معاملاتی، آمار، قیمت‌های معامله‌شده، قیمت‌های تسویه، قیمت‌های لحظه‌ای حد نوسان قیمت روزانه و سایر اطلاعات در بازار مجازی کاملاً واقعی و منطبق بر شرایط واقعی بازار مشتقه است، گویی کاربر واقعاً در حال سرمایه‌گذاری و معامله در بازار مشتقه شرکت بورس کالای ایران است. از دیگر امکانات این سامانه، امکان مشاهده لحظه‌ای بازدهی سرمایه‌گذاری و میزان سود کسب‌شده یا ضرر متحمل‌شده است.

■ عضویت فقط از طریق سایت رسمی شرکت بورس کالای ایران امکان‌پذیر می‌باشد، پس از تکمیل اطلاعات مربوطه از طریق لینک vdex.ir و vdex.ime.co.ir، کد فعال‌سازی به شماره تلفن همراه اعلام‌شده پیامک و حساب کاربری فعال خواهد شد.

شکل ۳-۴ صفحه عضویت در بازار مجازی معاملات مشتقه بورس کالای ایران

نام

نام خانوادگی

نام پدر

مرد زن

کد ملی

تاریخ تولد

روز ▼ ماه ▼ سال ▼

دارایی اولیه *

50.000.000 ریال

100.000.000 ریال

200.000.000 ریال

500.000.000 ریال

وایب مربوط به این بازار و اطلاع کامل از معاملات انجام شده در این بازار تاثیری بر اقرار می‌دارم که استفاده از بستر

- در زمان عضویت در بازار مجازی معاملات مشتقه شرکت بورس کالای ایران، کاربر می‌تواند مبلغ سرمایه خود را یکی از مبالغ ۵، ۱۰، ۲۰ و یا ۵۰ میلیون تومان انتخاب نماید. بدیهی است مبلغ انتخابی، مبلغی فرضی است و نیاز به پرداخت هیچ وجهی نیست.
- سامانه بازار مجازی معاملات مشتقه شرکت بورس کالای ایران، منطبق بر بازار واقعی معاملات مشتقه در شرکت بورس کالای ایران است. ساعات معاملاتی، مقادیر وجوه تضمین، نحوه کشف قیمت تسویه، نحوه انجام سفارشات و... مشابه بازار واقعی است.
- کاربر پس از عضویت و ورود به سامانه، وارد صفحه اصلی خواهد شد.

قسمت اطلاعات بازار؛ کاربر اطلاعات بازار را به شرح زیر مشاهده می‌کند:

- قرارداد: نام قراردادهای فعال و قابل معامله در این بخش نشان داده شده است.
- خرید: بهترین سفارش خرید موجود در نماد معاملاتی می‌باشد. (اصطلاحاً سرخط خرید)
- فروش: بهترین سفارش فروش موجود در نماد معاملاتی می‌باشد. (اصطلاحاً سرخط فروش)
- آخرین قیمت معامله شده: آخرین معامله‌ای است که در نماد مذکور انجام شده است.
- آخرین قیمت تسویه: قیمت تسویه روز کاری قبل می‌باشد.
- بالاترین و پایین‌ترین قیمت: بیشترین و کمترین قیمتی است که در نمادهای معاملاتی مذکور انجام شده است.

شکل ۳-۶ قسمت اطلاعات بازار در سامانه بازار مجازی معاملات مشتقه بورس کالای ایران

Future Market Watch							
	پایین ترین قیمت	بالترین قیمت	آخرین قیمت تسویه شده	آخرین قیمت معامله شده	فروش	خرید	قرارداد
+	15,560,000	15,670,000	15,527,234	15,645,000	15,650,000	15,645,000	GCES96
+	15,740,000	15,860,000	15,719,315	15,845,000	15,850,000	15,835,000	GCOR97
+	16,000,000	16,095,000	15,977,409	16,065,000	16,075,000	16,060,000	GCTR97
+	16,340,000	16,435,000	16,301,691	16,400,000	16,400,000	16,390,000	GCSH97
+	16,715,000	16,830,000	16,694,908	16,775,000	16,775,000	16,770,000	GCAB97
+	44,230	47,640	46,862	46,862	46,870	46,855	USDES96
+	1,453,398	1,496,470	1,475,722	1,475,722	1,475,958	1,475,487	G18ES96
+	53,647	54,641	53,888	53,888	53,897	53,880	SAFES96
+	346,174	352,578	347,721	347,721	347,777	347,666	PESES96

- با کلیک کردن روی علامت **i** اطلاعات نماد معاملاتی قابل مشاهده است.

شکل ۳-۷ اطلاعات نماد معاملاتی در سامانه بازار مجازی معاملات مشتقه بورس کالای ایران

اطلاعات نماد قرارداد آتی سکه طلا تحویل اسفند ماه 1396

- قرارداد آتی سکه طلا تحویل اسفند ماه 1396
- آخرین قیمت بازار نقدی 15750000 ریال
- وجه تضمین طبق قرارداد
- حداقل وجه تضمین 70٪ وجه تضمین اولیه
- اندازه قرار داد 10 سکه طلا بهار آزادی طرح امام
- دامنه نوسان قیمت 5 درصد
- اندازه تغییر سفارش 5000
- کارمزد 30000 ریال از بابت معامله هر قرارداد
- ساعت معاملاتی 10 - 19
- سررسید طبق قرارداد

● با کلیک کردن روی علامت $\oplus$ نمای مثبت سفارش در نماد مربوطه باز شده که امکان ثبت سفارش خرید و فروش در دامنه مجاز قیمتی را برای کاربر در طی ساعات معاملاتی فراهم می‌کند. کاربر بهترین سفارش خرید (سرخط خرید) را در سمت راست به رنگ آبی و بهترین سفارش فروش (سرخط فروش) را در سمت چپ به رنگ قرمز مشاهده خواهد کرد. برای ارسال سفارش، کاربر می‌تواند با وارد کردن مبلغ مدنظر (با رعایت حد نوسان قیمت روزانه) در قسمت Price و تعداد قرارداد مدنظر در قسمت Volume و انتخاب گزینه خرید، سفارش خرید خود را ثبت نمایند. بدیهی است در صورت انتخاب گزینه فروش، سفارش فروش وی در سامانه ثبت خواهد شد. شایان ذکر است سفارشات وارده تأثیری در معاملات واقعی بازار نخواهد داشت.

شکل ۳-۸ نمای مثبت سفارش در سامانه بازار مجازی معاملات مشتقه بورس کالای ایران

Ask	GCES96	Bid
15650000		15645000
	Volume	
	1	
	Price	
	Take Profit	
	Stop Loss	
خرید		فروش

قسمت حساب عملیاتی؛ در این بخش کاربر می‌تواند وضعیت حساب عملیاتی خود را مشاهده کند.

- Balance: مقدار پولی در حساب عملیاتی کاربر موجود می‌باشد.
- PL-Live: مجموع میزان سود یا زیان تخمینی موقعیت‌های باز کاربر به صورت لحظه‌ای با توجه به قیمت سرخط است.
- PL-Closed: میزان سود و زیان موقعیت‌های بسته‌شده کاربر را نشان می‌دهد.
- Equity: موجودی حساب عملیاتی وی را پس از اعمال مجموع خالص سود و زیانی که کاربر امروز به دست آورده را نشان می‌دهد.

● **RequiredMargin**: مقدار وجه تضمین مسدودی برای اخذ موقعیت‌های کاربر را نشان می‌دهد.

● **FreeMargin**: مابه‌التفاوت موجودی حساب عملیاتی کاربر پس از تعدیل سود و زیان روزانه (Equity) با وجوه تضمین مسدودی را نشان می‌دهد.

شکل ۳-۹ قسمت حساب عملیاتی در سامانه بازار مجازی معاملات مشتقه بورس کالای ایران

قرارداد	نوع	تعداد موقعیت	قیمت تمام شده	قیمت سرخط	میزان سود و زیان	تعداد سفارش خرید	تعداد سفارش فروش
PL-Live: 0		Balanace: 200,000,000					
Equity: 220,230,000		PL-Closed: 20,230,000					
FreeMargin: 220,230,000		RequiredMargin: 0					

قسمت نمودار قیمت؛ کاربر به صورت لحظه‌ای تغییرات قیمت را مشاهده می‌کند. علاوه بر آن در این قسمت امکان استفاده از ابزارهای تکنیکال جهت تحلیل نموداری در اختیار کاربر قرار گرفته است.

شکل ۳-۱۰ نمودار قیمت در سامانه بازار مجازی معاملات مشتقه بورس کالای ایران

شکل ۳-۱۱ قسمت سفارشات، موقعیت‌ها و معاملات
در سامانه بازار مجازی معاملات مشتقه بورس کالای ایران

سفرشات باز	موقعیت باز	موقعیت بسته	تاریخچه کامل معاملات
------------	------------	-------------	----------------------

■ **قسمت سفارشات باز:** در این قسمت اطلاعات مربوط به سفارشات موجود در دفتر سفارش نمایش داده خواهد شد. در این بخش منظور از "قیمت"، قیمت سفارش کاربر و منظور از "قیمت بازار"، قیمت سرخط می‌باشد. کاربر پیش از آنکه قیمت بازار به سفارش ثبت شده برسد امکان حذف و یا ویرایش قیمتی و ویرایش حجمی سفارش خود را دارد.

■ **قسمت موقعیت باز:** در این قسمت اطلاعات مربوط به تمامی موقعیت‌های باز فعلی کاربر و سود و زیان حاصل از این موقعیت‌ها بر اساس آخرین قیمت‌های بازار نمایش داده خواهد شد.

■ **قسمت موقعیت بسته:** در این قسمت اطلاعات نوسان‌گیری انجام شده توسط کاربر و سود و زیان نهایی حاصل از آن در بازار مشتقه نمایش داده خواهد شد.

■ **قسمت تاریخچه کامل:** در این قسمت اطلاعات کامل معاملات انجام شده (سفارشات منجر به معامله) توسط کاربر نمایش داده خواهد شد.

اشخاص می‌توانند مفاهیم بازار مشتقه را در بازار مجازی تمرین نموده و پس از آن در بازار واقعی فعالیت نمایند.

۳-۶ بازار مالی

۳-۶-۱ گواهی سپرده کالایی

■ معاملات گواهی سپرده (اعم از گواهی سپرده سکه، گواهی سپرده پسته و گواهی سپرده زعفران) با استفاده از کد بورسی اوراق بهادار که توسط شرکت سپرده‌گذاری مرکزی صادر می‌گردد امکان پذیر است. اشخاص با مراجعه به کارگزار و تحویل مدارک می‌توانند درخواست صدور کد بورسی نمایند.

■ در معاملات گواهی سپرده برای هر انبار یک نماد تعریف می‌گردد.

جدول ۳-۴ مشخصات نماد معاملاتی گواهی سپرده کالایی سکه طلا

نام انبار		آدرس	
خزانه پردیس بانک رفاه		تهران - میدان ونک - خیابان ملاصدرا - خیابان شیراز شمالی - شماره ۱۸۶ - کد پستی: ۹۹۱۷۵۶۷۸۳	
ظرفیت (قطعه)	نام کامل نماد	نام کوتاه نماد	تاریخ سررسید
۱۰۰,۰۰۰	سکه تمام بهار آزادی طرح امام (ره) تحویل ۹۷۱۲ خزانة پردیس بانک رفاه	سکه ۹۷۱۲-۰۱	۲۹/۱۲/۱۳۹۷

- اشخاص می‌توانند با تحویل کالا به انبار پذیرش شده نسبت به تبدیل آن به گواهی سپرده کالایی و فروش آن از طریق معاملات گواهی سپرده کالایی اقدام نمایند.
- کلیه اطلاعات مربوط به کالاها، انبارها، معاملات، هزینه‌ها (انبار و کارمزد معاملات) و کارگزاران معاملات گواهی سپرده از طریق سایت شرکت بورس کالای ایران به آدرس اینترنتی <http://www.ime.co.ir> اعلام می‌گردد.
- برای دسترسی به تابلو معاملات گواهی سپرده کالایی فعال می‌توان به سایت شرکت بورس کالای ایران، قسمت بازارها، قسمت گواهی سپرده کالایی، قسمت تابلو معاملات گواهی سپرده کالایی مراجعه نمود.
- تابلو معاملات گواهی سپرده کالایی از طریق سایت شرکت مدیریت فناوری بورس تهران به آدرس <http://www.tsetmc.com> در دسترس است. برای یافتن صفحه مربوط به هر کالا یا انبار می‌توان از جستجوی سایت استفاده نمود. مثلاً برای مشاهده تابلو معاملاتی گواهی سپرده سکه طلا و یا گواهی سپرده زعفران می‌توان عبارات "سکه" و "زعفران" را جستجو نمود. (رجوع به شکل ۳-۱۲ و شکل ۳-۱۳)

شکل ۳-۱۲ تابلو معاملات گواهی سپرده سکه طلا در سایت شرکت مدیریت فناوری بورس تهران

سکه تمام بهار آزادی تحویل ۱ روزه (سکه 9712-01) --					
در سامانه معاملات هر سکه معادل 10 واحد معاملاتی محسوب می شود. بنابراین قیمت مشاهده شده یک دهم قیمت					
خرید	معامله	فروش	بازه روز	0	
1,215,000	1,220,000	1,223,000	قیمت مجاز	1,342,000	
اولین	بایانی	دیروز	بازه هفته	1,223,000	
0	1,220,000	1,220,000	بازه سال	1,263,450	
تعداد معاملات		0	تعداد سهام		
حجم معاملات		0	حجم مینا		
ارزش معاملات		0	سهام شناور		
ارزش بازار		1,220 B	میانگین حجم ماه		
آخرین معامله		12:43:15	EPS		
وضعیت		مجاز	P/E		

تعداد	حجم	خرید	فروش	حجم	تعداد
2	80	1,215,000	1,223,000	50	1
1	40	1,213,000	1,224,000	50	1
1	50	1,210,000	1,225,000	50	1

شکل ۳-۱۳ تابلو معاملات گواهی سپرده زعفران (بر اساس انبار خاص)

در سایت شرکت مدیریت فناوری بورس تهران

زعفران 9611. روستایی خراسان رضی (زعف 9611-02) --					
خرید	معامله	فروش	بازه روز	48,360	
45,001	48,360 10 (0.02%)	49,005	قیمت مجاز	55,000	
اولین	بایانی	دیروز	بازه هفته	48,365	
48,360	48,360 10 (0.02%)	48,350	بازه سال	49,000	
تعداد معاملات		1	تعداد سهام		
حجم معاملات		5	حجم مینا		
ارزش معاملات		241,800	سهام شناور		
ارزش بازار		2.418 B	میانگین حجم ماه		
آخرین معامله		14:58:51	EPS		
وضعیت		مجاز	P/E		

تعداد	حجم	خرید	فروش	حجم	تعداد
1	50	45,001	49,005	200	1
1	100	45,000	49,010	250	1
			49,015	150	1

■ زمان معاملاتی گواهی سپرده کالایی سکه طلا و زعفران از ساعت ۸:۳۰ الی ۱۵:۳۰ هر روز معاملاتی در بازار اوراق بهادار است. ساعت ۸:۳۰ الی ۹:۰۰ دوره پیش‌گشایش و ۹:۰۰ الی ۱۵:۳۰ دوره حراج پیوسته است.

■ اشخاص در صورت خرید کالا در قالب گواهی سپرده کالایی در زمان فروش یا تحویل گرفتن کالا باید به ازای هر روز مالکیت کالا هزینه‌ی انبارداری بپردازد.

■ سکه قابل‌پذیرش در انبار بورسی، سکه طلای بهار آزادی ضرب سال ۱۳۸۶ است. هزینه اصلت‌سنجی سکه جهت تحویل به انبار ۵,۰۰۰ ریال به ازای هر سکه است.

■ هزینه نگهداری روزانه سکه به ازای هر سکه برابر با ۵۰ ریال می‌باشد.

■ دارنده زعفران پس از آماده‌سازی محصول، آن را به انبار اتحادیه تعاونی‌های روستایی استان خراسان رضوی به آدرس مشهد، بلوار شهید صادقی، جنب روزنامه خراسان طبقه همکف، از روز شنبه تا پنجشنبه در روزهای غیر تعطیل، از ساعت ۸ الی ۱۴، حمل نموده و درخواست توزین و بررسی کیفیت محصول را می‌نماید. در صورت انطباق زعفران تحویلی با استاندارد اعلام شده توسط بورس، انبار نسبت به پذیرش کالا در انبار اقدام می‌نماید و مشخصات مالک کالا و مقدار کالای تحویلی را در سامانه الکترونیکی صدور گواهی سپرده کالایی ثبت نموده و قبض انبار را به نام مالک صادر می‌نماید. قبوض انبار صادرشده ظرف مدت یک روز کاری، به صورت خودکار تبدیل به گواهی سپرده کالایی شده و قابلیت معامله را خواهد داشت.

■ هزینه خدمات انبار برای ارزیابی محصول و نمونه‌گیری برای زعفران به مبلغ ۱۵۰,۰۰۰ ریال به ازای هر کیلوگرم می‌باشد که به صورت نقدی به انبار/انباردار پرداخت می‌شود. هزینه ارزیابی محصول برای کالای تحویلی کمتر از ۱ کیلوگرم نیز به مبلغ ۱۵۰,۰۰۰ ریال می‌باشد.

■ هزینه‌های انبار/انبارداری برای محصول زعفران، به مبلغ ۱ ریال به صورت روزانه به ازای هر گرم می‌باشد و حداکثر مدت نگهداری در انبار اتحادیه تعاونی‌های روستایی خراسان رضوی در نماد فعلی تا پایان بهمن سال ۱۳۹۶ است.

جدول ۳-۵ مشخصات زعفران در معاملات گواهی سپرده کالایی

ردیف	ویژگی‌ها	زعفران رشته‌ای درجه ۱
۱	حداکثر خامه همراه با کالاه (درصد جرمی)	۵
۲	مواد خارجی مربوط به گیاه شامل گردوغبار، ریگ و شن (حداکثر درصد جرمی)	۱
۳	رطوبت و مواد فرار (حداکثر/ درصد جرمی)	۸
۴	حداقل پیکروکروسیین بر اساس ماده خشک (حداکثر جذب در طول موج ۲۵۷ نانومتر)	۸۰
۵	مقدار سافرانال بر اساس ماده خشک (حداکثر جذب در طول موج ۳۳۰ نانومتر)	۵۰-۲۰
۶	حداقل کروسیین بر اساس ماده خشک (حداکثر جذب در طول موج ۴۴۰ نانومتر)	۲۰۰
۷	استخراج و تشخیص رنگ‌های افزودنی	منفی

روش آزمون: بر اساس استاندارد ملی ایران به شماره ۲-۲۵۹
 یادآوری ۱: ویژگی‌های میکروبیولوژی زعفران موردبررسی قرار نمی‌گیرد.
 یادآوری ۲: ویژگی‌های شیمیایی به شرح جدول فوق بررسی شده و سایر مشخصات مورد ارزیابی قرار نمی‌گیرد.

۳-۶-۲ ماده ۳۳ (معاملات قیمت تضمینی محصولات کشاورزی)

■ معاملات قیمت تضمینی محصولات کشاورزی نیز در قالب معاملات گواهی سپرده کالایی قابل انجام است.

■ کشاورز کالا را به انباردار تحویل داده و در ازای آن پس از اخذ کد معاملات بورسی اوراق بهادار، گواهی سپرده کالایی دریافت می‌نماید و از طریق سامانه معاملات اوراق بهادار اقدام به فروش محصول می‌نمایند. وجه معامله پس از دو روز به حساب کشاورز واریز شده و خریدار نیز پس از خرید امکان تحویل آن را از انبار خواهد داشت.

۳-۶-۳ اوراق سلف موازی استاندارد

■ شرکت در عرضه اولیه و انجام معاملات ثانویه اوراق سلف موازی استاندارد نیاز به دریافت کد بورسی اوراق بهادار که توسط شرکت سپرده‌گذاری مرکزی صادر می‌گردد دارد. اشخاص با مراجعه به کارگزاران و تسلیم مدارک می‌توانند نسبت به دریافت کد مذکور اقدام نمایند.

■ زمان معاملات اوراق سلف موازی استاندارد مانند زمان معاملات بازار سهام و از ساعت ۸:۳۰ الی ۱۲:۳۰ است که زمان ۸:۳۰ الی ۹:۰۰ دوره پیش‌گشایش و پس از آن دوره حراج پیوسته است.

■ برای دسترسی به تابلو معاملات سلف موازی استاندارد فعال می‌توان به سایت شرکت بورس کالای ایران، قسمت بازارها، قسمت اوراق سلف موازی استاندارد، قسمت تابلو معاملات اوراق سلف استاندارد مراجعه نمود. یا می‌توان عبارت سلف را در سایت شرکت مدیریت فناوری بورس تهران جستجو کرد.

شکل ۳-۱۴ تابلو معاملات سلف موازی استاندارد برای اوراق سلف اوره پتروشیمی شیراز در سایت شرکت مدیریت فناوری بورس تهران

سلف اوره پتروشیمی شیراز 1 (عشیراز1) --						
8,428,201	بازه روز	فروش	معامله	8,428,201	17,629 (0.21%)	8,428,200
9,999,999	قیمت مجاز	8,512,482				
8,410,572	بازه هفته	دیروز	پایانی			
8,410,572	بازه سال	8,410,572		8,428,201	17,629 (0.21%)	8,428,201
	تعداد سهام		3			تعداد معاملات
	حجم مینا		33			حجم معاملات
	سهام شناور		278.131 M			ارزش معاملات
	میانگین حجم ماه		2,403.445 B			ارزش بازار
	EPS		12:29:21			آخرین معامله
	P/E		ممنوع			وضعیت
تعداد	حجم	فروش	خرید	حجم	تعداد	
2	2,852	8,512,482	8,428,200	2,851	2	
			8,406,064	100	1	
			8,405,964	50	1	

۳-۶-۴ صندوق سرمایه‌گذاری کالایی

اولین صندوق سرمایه‌گذاری کالایی در ایران تحت عنوان صندوق سرمایه‌گذاری کالایی طلای لوتوس در بهار سال ۱۳۹۶ موفق به اخذ تمامی مجوزهای لازم از سازمان بورس و اوراق بهادار شد. این صندوق پس از پذیرش در بورس کالای ایران فعالیت خود را آغاز نمود. دارایی پایه صندوق، همانطور که از نام آن پیداست، طلا و به ویژه سکه طلا است. مؤسس اصلی و مدیر صندوق شرکت تأمین سرمایه لوتوس پاسیان است.

مزایای صندوق‌های کالایی عبارتند از:

● کاهش هزینه‌ها: سرمایه‌گذاران به‌جای خرید کالای مورد نظر خود و متحمل شدن

هزینه‌های حمل‌ونقل، انبارداری، بیمه و خسارت‌های احتمالی، اوراق این صندوق‌ها را خریداری می‌نمایند. با خرید این اوراق، سرمایه‌گذار در عین داشتن مالکیت کالای مورد نظر، مسئولیت نگهداری از آن کالا را بر عهده ندارد.

● امنیت بیشتر: عدم نگرانی درباره امنیت فیزیکی، سرقت یا جعل کالا در مقایسه با نگهداری و معامله مستقیم آن توسط سرمایه‌گذار.

● وجود بازار ثانویه شفاف: وجود بازار ثانویه شفاف که در مقایسه با معاملات خارج از بورس هزینه‌های معاملاتی کم‌تری را ایجاد خواهد کرد.

● داشتن پشتوانه قوی: بر خلاف اوراق قرضه و بدهی صندوق‌های کالایی به دلیل اینکه پشتوانه کالایی دارند ریسک اعتباری بسیار پایینی دارند. همچنین این صندوق‌ها تحت نظارت بورس‌ها اداره می‌شوند.

● متنوع‌سازی: صندوق‌های کالایی قابل معامله در بورس می‌توانند سبدهای از کالاها و ارزهای مختلف را به عنوان کالای پایه خود در نظر بگیرند. در نتیجه امکان متنوع‌سازی از طریق کالاهای مختلف وجود دارد.

● شفافیت: به منظور تسهیل فرآیند صدور و باز خرید واحدهای ETC، شاخص کالای پایه صندوق به طور روزانه منتشر می‌شود. از آنجایی که معمولاً هدف صندوق، پیروی از یک کالا یا سبدهای از چند کالای هدف است، سرمایه‌گذاران از کالاهای نگهداری شده توسط صندوق و همچنین وزن هر کدام در سبد سرمایه‌گذاری آن مطلع می‌شوند.

● امکان جذب سرمایه‌های خرد: مزیت دیگر این است که این صندوق‌ها، امکان جذب سرمایه‌های اندک را فراهم می‌آورد. خرید بسیاری از کالاها در حجم کم معمولاً گران‌تر از خرید عمده آن کالا است. از طریق این صندوق‌ها چون حجم بسیار زیادی از کالا خریداری می‌شود معمولاً بازده بالاتری محقق خواهد شد. همچنین هزینه‌های خرید و فروش واحدها و هزینه‌های جاری صندوق از هزینه‌های مربوط به خرید و فروش، نگهداری و بیمه کالای مورد نظر پایین‌تر است.

ارکان صندوق‌های سرمایه‌گذاری کالایی (قابل معامله)

۱. مجمع صندوق: مجمع صندوق بالاترین رکن صندوق به حساب می‌آید و از اجتماع دارندگان واحدهای سرمایه‌گذاری ممتاز تشکیل می‌شود و تشریفات دعوت، تشکیل و تصمیم‌گیری آن در اساسنامه قید می‌شود. مجمع صندوق می‌تواند اساسنامه، امیدنامه،

مدیر، متولی، بازارگردان و حسابرس را تغییر دهد. فقط دارندگان واحدهای سرمایه‌گذاری ممتاز، در مجامع صندوق حق رأی دارند.

۲. مدیر: مدیر صندوق رکن اجرایی صندوق و متخصص در حوزه فعالیت صندوق است که لازم است مطابق اساسنامه گزارشات پیش‌بینی شده و اطلاعات قابل ارائه را تهیه و در اختیار سایر ارکان صندوق و همچنین سازمان بورس و سرمایه‌گذاران قرار دهد. از جمله وظایف اصلی مدیر، که در اساسنامه قید می‌شود، سیاست‌گذاری و تعیین خط مشی سرمایه‌گذاری صندوق و تصمیم‌گیری در مورد خرید و فروش یا حفظ مالکیت دارایی‌های صندوق در چارچوب مقررات صندوق است.

۳. متولی: رکن نظارتی صندوق محسوب می‌شود و وظیفه اصلی آن که در اساسنامه قید شده است؛ نظارت مستمر بر ارکان اداره‌کننده و ارکان نظارتی صندوق در اجرای صحیح مقررات، اساسنامه، امیدنامه و رویه‌های صندوق به منظور حفظ منافع سرمایه‌گذاران و طرح موارد تخلف در مراجع رسیدگی و پیگیری موضوع است. حساب‌های بانکی صندوق به پیشنهاد مدیر و تأیید متولی، افتتاح شده و برخی از رویه‌های صندوق نیز قبل از اجرا از جهت رعایت منافع سرمایه‌گذاران، باید به تأیید متولی برسند. در ضمن متولی بر دریافت‌ها و پرداخت‌های صندوق و نحوه نگه‌داری اسناد در وجه حامل و اوراق بهادار بی‌نام صندوق، نظارت دارد.

۴. بازارگردان: وظیفه اصلی بازارگردان، بازارگردانی واحدهای سرمایه‌گذاری عادی صندوق مطابق اساسنامه و مقررات بازارگردانی است. بدین منظور بازارگردان در چارچوب مقررات مذکور در طول تمامی روزهای معاملاتی اقدام به ارائه سفارش خرید و فروش واحدهای سرمایه‌گذاری عادی در سامانه معاملاتی بورس می‌کند. بنابراین بازارگردان به نقدشوندگی و تعادل قیمت واحدهای سرمایه‌گذاری صندوق در بازار کمک می‌کند.

۵. حسابرس: رکن دیگر نظارتی صندوق است که از بین مؤسسات حسابرسی معتمد سازمان بورس انتخاب می‌شود. وظایف و مسئولیت‌های حسابرس در اساسنامه قید می‌شود. حسابرس باید از درستی ثبت و نگهداری حساب‌های صندوق مطمئن شود، گزارش‌های عملکرد و صورت‌های مالی صندوق را در مقاطع زمانی معین بررسی کرده و راجع به آن‌ها اظهارنظر نماید و راجع به صحت محاسبه ارزش خالص دارایی و قیمت صدور و قیمت ابطال واحدهای سرمایه‌گذاری در دوره‌های معین اظهارنظر نماید. برای تغییر حسابرس، موافقت متولی و مجمع صندوق هر دو لازم است.

سرمایه‌گذاری در صندوق‌های سرمایه‌گذاری کالایی (قابل معامله)

به منظور سرمایه‌گذاری در صندوق‌های کالایی این امکان برای عموم سرمایه‌گذاران اعم از حقیقی و حقوقی، فراهم شده است تا در زمان تأسیس صندوق در پذیره‌نویسی اولیه واحدهای سرمایه‌گذاری صندوق به ارزش اسمی هر واحد ۱۰ هزار ریال مشارکت نمایند. خرید واحدهای سرمایه‌گذاری مستلزم دارا بودن کد معاملاتی فعال در سیستم شرکت سپرده‌گذاری مرکزی یا همان کد سهامداری است. جهت اخذ این کد معاملاتی می‌توان به تمامی کارگزاران فعال در بازار سرمایه کشور مراجعه و درخواست صدور کد معاملاتی نمود. واحدهای خریداری شده با نام هستند و گواهی خرید مربوطه توسط شرکت سپرده‌گذاری مرکزی صادر می‌شود. فرآیند کار دقیقاً مشابه با خرید و فروش سهام در بازار بورس اوراق و فرابورس است.

معاملات ثانویه

معاملات واحدهای سرمایه‌گذاری صندوق کالایی قابل معامله پس از اتمام پذیره‌نویسی و ثبت صندوق، در بازار صندوق‌های سرمایه‌گذاری کالایی بورس کالای ایران آغاز می‌گردد. دارندگان و متقاضیان خرید می‌توانند با مراجعه به کارگزاران عضو بورس کالای ایران، که مجوز معامله صندوق‌های سرمایه‌گذاری کالایی را دارند، اقدام به خرید و فروش این واحدها نمایند.

انجام معاملات

خرید واحدهای صندوق در پذیره‌نویسی و همچنین انجام معاملات ثانویه (خرید و فروش) واحدها مانند سایر ابزارهای بازار مالی از طریق اخذ کد بورسی و با رویه مشابه با دیگر ابزارهای مالی امکان‌پذیر است. تابلو معاملات صندوق کالایی نیز از طریق سایت بورس کالای ایران و سایت شرکت مدیریت فناوری بورس در دسترس است.

شکل ۳-۱۵ | تابلو معاملات صندوق طلای لوتوس در سایت شرکت مدیریت فناوری بورس تهران

صندوق س.بشتوانه طلای لوتوس (طلا) - بورس کالا					
10,421	بازره روز	فروش	معامله	13 10,420	0.12%
9,999,999	قیمت مجاز	10,430	خرید	10,419	
10,421	بازره هفته	دیروز	پایانی		
10,421	بازره سال	10,407	13 10,420		0.12%
	تعداد واحد		23		تعداد معاملات
	حجم مینا		65,931		حجم معاملات
	میانگین حجم ماه		687.004 M		ارزش معاملات
					ارزش بازار
10,439	NAV ابطال		14:20:57		آخرین معامله
10 1396/6/5	زمان اعلام		مجاز		وضعیت

تعداد	حجم	فروش	خرید	حجم	تعداد
1	70	10,430	10,419	44,224	1
1	41,642	10,450	10,418	850	2
1	300	10,600	10,400	119	1

۷-۳ سامانه‌های نرم‌افزاری بازار در بورس کالای ایران

از جمله نقاط قوت بازارهای بورسی سرعت بالای تراکنش‌ها و دقت صددرصدی محاسبات است که این مهم به وسیله سامانه‌های نرم‌افزاری محقق می‌گردد. به صورت کلی برای انجام معامله و تبادل کالا در بازارهای بورس کالا تمام فرآیندها می‌بایست با صحت کامل طی شوند. سامانه‌ها نرم‌افزاری و زیرساخت‌های فنی دیگر وظیفه انتقال سریع و دقیق اطلاعات از فرآیندهای ابتدایی بازار از جمله تعریف ابزار تا مبادله نهایی کالا و وجوه را بر عهده دارند. هماهنگی و ارتباط کارا بین سامانه‌های بازار نیز دارای اهمیت ویژه‌ای است. سامانه‌های نرم‌افزاری بازارهای بورس کالای ایران در حوزه عملیاتی ثبت ابزار و نماد معاملاتی، ثبت مشتری، ثبت سفارش فروش (عرضه)، ثبت سفارش خرید (تقاضا)، معاملات، تسویه، تحویل، گزارش‌گیری، نظارت و اطلاع‌رسانی را پوشش می‌دهند. بازارهای کالاهای فیزیکی و بازارهای مشتقه شامل قراردادهای آتی و اختیار معاملات به صورت کلی با سامانه‌هایی اداره می‌شوند که تماماً توسط بورس کالای ایران تهیه و مدیریت می‌شوند در حالی که عملیات حوزه بازارهای مالی شامل اوراق سلف موازی استاندارد، اوراق خرید دین، گواهی سپرده کالایی و صندوق کالایی با سامانه‌های شرکت مدیریت فناوری بورس تهران و شرکت سپرده‌گذاری

مرکزی انجام می‌پذیرد. جدول ۳-۶ سامانه‌های نرم‌افزاری حوزه‌های عملیاتی بازارهای بورس کالای ایران را نمایش می‌دهد.

جدول ۳-۶ سامانه‌های نرم‌افزاری بازارهای بورس کالای ایران

بازار مالی	بازار مشتقه	بازار کالاهای فیزیکی	عملیات
شرکت سپرده‌گذاری مرکزی شرکت مدیریت فناوری بورس	سیستم سبا (Saba)	سیستم عرضه (IME Main System) سیستم رویا (ROIA)	ثبت ابزار معاملاتی (ثبت نماد)
شرکت سپرده‌گذاری مرکزی	سیستم مدیریت مشتریان (CMS)	سیستم مدیریت مشتریان (CMS)	ثبت مشتری
شرکت مدیریت فناوری بورس	سیستم سما (Sama) سامانه برخط	سیستم عرضه (IME Main System) سیستم ثبت سفارش (OMS)	ثبت سفارش خرید/ فروشی
شرکت مدیریت فناوری بورس	سیستم سما (Sama)	سیستم جامع معاملاتی (TTS)	معاملات
شرکت سپرده‌گذاری مرکزی	سیستم سبا (Saba)	سیستم تسویه (Clearing)	تسویه
شرکت مدیریت فناوری بورس	سیستم سبا (Saba)	سیستم تسویه (Clearing)	تحویل
سیستم سمپاک شرکت مدیریت فناوری بورس	سیستم سبا (Saba) سیستم سمپاک (Sampak)	سیستم سمپاک (Sampak)	گزارش‌گیری
شرکت مدیریت فناوری بورس	سیستم سبا (Saba) سیستم نظارت بر بازار مشتقه	سیستم مدیریتی (Management) (System) سیستم نظارت بر بازار فیزیکی	نظارت
www.ime.co.ir www.tsetmc.ir	www.ime.co.ir	www.ime.co.ir	اطلاع‌رسانی

۳-۷-۱ بازار کالاهای فیزیکی

اشخاص برای عرضه محصول خود در بازار یا برگزاری مناقصه برای تقاضای کالا می‌بایست در ابتدا در بورس پذیرش شوند. پذیرش مشتریان در بازار کالاهای فیزیکی در قالب دریافت مدارک و احراز شرایط، انجام می‌پذیرد. در معاملات عرضه (مزایده) دو نوع مشتری عرضه‌کننده و خریدار و در معاملات تقاضا (مناقصه) دو نوع مشتری متقاضی و فروشنده می‌بایست از قبل پذیرش شده باشند. برای تشکیل بازار در ابتدا می‌بایست ابزار معاملاتی تعریف شده و متناسب با شرایط هر نوع عرضه یا تقاضا، نماد معاملاتی جداگانه‌ای درج گردد. نماد معاملاتی حاوی اطلاعاتی در مورد کالا، عرضه‌کننده یا متقاضی و تالار معاملاتی است. تعریف ابزار و نماد معاملاتی در سیستم اصلی بازار فیزیکی و ثبت مشتریان در سیستم مدیریت مشتریان انجام می‌پذیرد. ثبت سفارشات مزایده یا مناقصه توسط کارگزاران و از طریق سیستم عرضه و تقاضا انجام شده و ثبت سفارشات تقاضا یا فروش مقابل آن‌ها نیز از طریق سیستم ثبت سفارش صورت می‌پذیرد. پس از آن فرآیند رقابت و انجام معاملات از طریق سامانه جامع معاملاتی (TTS) انجام می‌شود. سامانه جامع معاملاتی امکان دسترسی به تمام معاملات را به طور همزمان برای کارگزاران فراهم نموده و کارگزاران از تمام شعب و ایستگاه‌های معاملاتی در سراسر کشور، امکان مدیریت معاملات مشتریان خود را دارند. مدیریت فرآیندهای تسویه و تحویل نیز در سیستم تسویه تا تحقق کامل تسویه وجوه و تسویه کالا ادامه دارد. تمامی اطلاعات معاملات نیز در سیستم گزارش‌گیری سمپاک ذخیره می‌گردد. ناظرین بازار نیز که وظیفه نظارت بر معاملات در تمامی مراحل قبل تا بعد از معاملات را بر عهده دارند نیز با استفاده از سیستم مدیریتی و سیستم نظارت بر بازار فیزیکی امور نظارتی را اداره می‌کنند. اطلاع‌رسانی در زمینه‌های مختلف بازار کالاهای فیزیکی از جمله عرضه‌کنندگان، متقاضیان، اطلاعیه‌های عرضه یا تقاضا، آمار معاملات و سایر اطلاعیه‌ها از طریق سایت بورس کالای ایران انجام می‌شود.

۳-۷-۲ بازار مشتقه

در بازار مشتقه تعریف ابزار و ثبت نماد در سیستم سببا و ثبت مشتریان در سیستم مدیریت مشتریان انجام می‌پذیرد. اخذ سفارشات خرید و فروش مشتریان به دو شکل انجام می‌شود، دریافت سفارش مشتری توسط کارگزار و ثبت در سامانه سما و یا ثبت سفارش توسط خود مشتری از طریق سامانه برخط. سامانه برخط می‌بایست توسط شرکت‌های

نرم‌افزاری طرف قرارداد با کارگزار ارائه شده و به تأیید بورس رسیده باشند. سفارش دریافتی به سامانه سبا منتقل شده و منجر به معاملات می‌شوند. سامانه سبا در حوزه‌های عملیاتی دیگر از جمله تسویه، تحویل، گزارش‌گیری و نظارت ایفای نقش می‌کند. علاوه بر این سامانه سمپاک در گزارش‌گیری و سیستم نظارت بر بازار مشتقه برای نظارت بر بازار مشتقه مورد استفاده قرار می‌گیرند. اطلاع‌رسانی در زمینه بازار مشتقه نیز از طریق سایت بورس کالای ایران انجام می‌شود.

۳-۷-۳ بازار مالی

در بازار مالی تمامی فرآیندهای عملیاتی با دسترسی مستقیم بورس کالای ایران و یا با تفویض اختیار به شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه و مدیریت فناوری بورس تهران از طریق سامانه‌های تحت مدیریت این دو شرکت انجام می‌پذیرد. اطلاع‌رسانی در مورد بازار مالی نیز از طریق سایت‌های شرکت بورس کالای ایران و شرکت مدیریت فناوری بورس تهران انجام می‌پذیرد.

فصل چهارم

مقایسه ابزارهای معاملاتی
بورس کالای ایران

شرکت بورس کالای ایران
IRAN MERCANTILE EXCHANGE CO.

bank mella

فصل چهارم: مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران

در فصول گذشته ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران و کارکردهای کلی این ابزارها تشریح گردید. ولی بهتر است که تفاوت‌های ذاتی ابزارها جهت استفاده بهینه از آنها نیز بیان گردد. واضح است که اشخاص با رویکردهای متفاوتی اقدام به استفاده از ابزارهای بورس کالای ایران می‌نمایند و لازم است که شناخت عمیقی نسبت به ابزارها داشته باشند. بهترین راه شناخت ابزارهای مذکور و تبیین تفاوت‌های ماهیتی بین آنها، مقایسه ابزارها با یکدیگر است. ملموس‌ترین مقایسه بین ابزارها مقایسه کارکردی آنها است. در این فصل ابزارهای معاملاتی در ابتدا با توجه به کارکردهای آنها و پس از آن با توجه به تناسب آنها با انواع مشتریان مورد مقایسه قرار گرفته‌اند.

۴-۱ مقایسه ابزارهای معاملاتی به تفکیک کارکردها

برای مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران متناسب با نیازهای مختلف مشتریان متغیرهای مختلفی قابل تعریف است. با توجه به مفاهیم بیان شده در فصول گذشته، متغیرهای تسهیل معامله کالا، تأمین مالی فروشنده، کم‌بودن هزینه‌های انتشار، سهولت انتشار، سهولت تودیع، مقدار و نوع تضامین، تحویل فیزیکی، تضمین کیفیت محصول، سررسید تحویل کالا، سررسید تسویه وجوه، جذابیت برای بازرگان/توزیع‌کننده، جذابیت برای سرمایه‌گذاران مالی (سفته‌بازان)، جذابیت برای مصرف‌کننده واقعی، استفاده از اهرم مالی/اعتبار، امکان تسویه نقدی، نقدشوندگی ابزار، کمک به کشف قیمت دارایی، پوشش ریسک قیمت کالا و مزیت در هزینه‌های معاملاتی (کارمزد) جهت مقایسه ابزارها پیشنهاد می‌گردد.

جدول ۴-۱ مفهوم متغیرهای تعریف شده برای مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران

ردیف	متغیر	مفهوم
۱	تسهیل معامله کالا	کارکرد در رونق مبادلات تجاری کالا
۲	تأمین مالی فروشنده	تأمین نقدینگی برای عرضه کنندگان و تولیدکنندگان کالا (تولیدکننده قبل از تولید کالا و آماده شدن محصول بتواند هزینه‌های تولید را تأمین نماید)
۳	کم بودن هزینه‌های انتشار/استفاده از ابزار	هزینه‌هایی به غیر از کارمزد معاملات که فرد برای انتشار یا استفاده از ابزار باید متحمل شود از جمله تودیع تضامین و هزینه‌های پذیرش
۴	سهولت انتشار/استفاده از ابزار	سهولت تحقق پیش‌نیازها و شرایط لازم برای انتشار یا استفاده از ابزار از جمله رویه اخذ کد معاملاتی، پذیرش و انتشار
۵	سهولت تودیع، مقدار و نوع تضامین	کم بودن میزان تضامین، امکان تودیع تضامین غیرنقدی
۶	تحویلی فیزیکی	ضرورت مبادله فیزیکی در ماهیت معاملات ابزار
۷	تضمین کیفیت محصول	ارزیابی و مطابقت کالای تحویلی با استانداردهای مشخص
۸	سررسید تحویل کالا	طولانی بودن سررسید تحویل کالا و امکان برنامه‌ریزی بلندمدت در این رابطه
۹	سررسید تسویه وجوه	طولانی بودن سررسید تسویه وجوه و امکان برنامه‌ریزی بلندمدت در این رابطه
۱۰	جذابیت برای بازرگان/توزیع کننده	مناسب بودن ابزار برای بازرگانان یا توزیع کننده‌ها (واسطه‌های تجاری هستند که کالا را به صورت عمده خریداری کرده و به خریداران خردتر می‌فروشند)
۱۱	جذابیت برای سرمایه‌گذاران مالی (سفته‌بازان)	مناسب بودن ابزار برای سفته‌بازان (سفته‌بازان اشخاصی هستند که با هدف سرمایه‌گذاری و کسب سود از نوسانات وارد بازارها شده و نقدشوندگی بازارها را افزایش می‌دهند).
۱۲	جذابیت برای مصرف کننده کالا	مناسب بودن ابزار برای مصرف کننده نهایی کالا
۱۳	استفاده از اهرم مالی/اعتبار	اعتبار یا اهرم به میزان ارزش کل معامله نسبت به وجه پرداخت شده اولیه و یا تضامین اولیه تودیع شده اشاره دارد.
۱۴	امکان تسویه نقدی	امکان عدم مبادله کالا در سررسید و در مقابل تسویه معامله با وجه نقد
۱۵	نقدشوندگی ابزار	امکان واگذاری تعهدات و حقوق ناشی از ابزار به شخص دیگر و خروج از قرارداد
۱۶	کمک به کشف قیمت دارایی	امکان مشخص شدن قیمت کالا براساس قیمت قراردادهای در هر ابزار
۱۷	پوشش ریسک قیمت کالا	پوشش ریسک نوسانات قیمت کالا در آینده
۱۸	مزیت در هزینه‌های معاملاتی (کارمزد)	میزان کارمزد نسبت به کل ارزش قرارداد

۴-۱-۱ تسهیل معامله کالا

معاملات نسبی به دلیل جذابیت بیشتر برای خریداران بیشترین کارکرد را در تسهیل مبادلات فیزیکی کالا دارند. در معاملات نسبی، فروشنده کالا را به صورت فوری در اختیار خریدار قرار می‌دهد در حالی که وجه معامله در آینده به خریدار پرداخت می‌شود. پس از آن معاملات نقدی با تحویل فوری کالا توسط فروشنده و تحویل فوری وجه توسط خریدار دارای بیشترین کارکرد تسهیل مبادله فیزیکی کالا هستند. معاملات گواهی سپرده کالایی هرچند که بیشترین کیفیت کالای تحویلی را دارند به دلیل لزوم حمل کالا به انبار و حفظ ضوابط در تحویل کالا در رتبه بعدی قرار می‌گیرند. معاملات سلف نیز در جایگاه پایین‌تر قرار می‌گیرند، چون علی‌رغم جذابیت برای فروشنده به لحاظ امکان تأمین مالی، به دلیل آنکه کالا در آینده به خریدار تحویل می‌شود جذابیت کمتری برای خریداران دارد. پیمان‌های آتی و کشف پرمیوم علی‌رغم آنکه با هدف تحویل فیزیکی منعقد می‌شوند ولی معمولاً نسبت به معاملات سلف سررسید طولانی‌تری دارند. معاملات قراردادهای بلندمدت در جایگاه بعدی قرار گرفته و قراردادهای آتی و اختیار معامله با توجه به ماهیتشان که برای پوشش ریسک به کار گرفته می‌شوند در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند. در نهایت نیز معاملات صندوق کالایی، اوراق سلف موازی استاندارد و اوراق خرید دین که به صورت غیرمستقیم بازار مبادلات کالایی را رونق می‌دهند در پایین‌ترین جایگاه قرار دارند.

مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «تسهیل معامله کالا» در شکل ۴-۱ نمایش داده شده است.

شکل ۴-۱ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران بر اساس متغیر «تسهیل معامله کالا»

۴-۱-۲ تأمین مالی فروشنده

تأمین مالی فروشنده بدین معنی است که تولیدکننده قبل از تولید کالا و آماده شدن محصول بتواند هزینه‌های تولید را تأمین نماید. تولیدکننده می‌تواند کالا را به صورت فوری به فروش برساند و وجه آن را دریافت نماید ولی در برخی مواقع وی علی‌رغم دارا بودن امکانات تولید، نقدینگی لازم برای پوشش هزینه‌های تولید را در اختیار ندارد، از اینرو فروشنده به دنبال راهی است که منابع لازم برای تولید را تأمین کند. یک راه مرسوم استفاده از تسهیلات بانکی است ولی این مسیر به راحتی برای وی فراهم نیست، در حالی که ابزارهایی در بورس بدین منظور طراحی شده و فروشنده می‌تواند با استفاده از این ابزارها منابع لازم برای تولید کالا را تأمین نماید.

اوراق سلف موازی استاندارد و معاملات سلف به عنوان اصلی‌ترین ابزارهای تأمین مالی تولیدکنندگان و فروشندگان کالا قلمداد می‌شوند بنابراین در بالاترین جایگاه تأمین مالی فروشنده قرار می‌گیرند. در تأمین مالی از طریق اوراق سلف موازی استاندارد امکان استفاده از سرمایه‌های عمومی وجود دارد در حالی که در تأمین مالی به وسیله معاملات سلف تنها منابع خریداران واقعی کالا در دسترس خواهد بود. ابزار نوین دیگری که به منظور تأمین مالی فروشندگان کالا که در ازای فروش نسیه و اعتباری کالای خود را به خریدار واگذار نموده‌اند، اوراق خرید دین است که جایگاه بعدی را کسب می‌کند. این اوراق به صورت کارایی امکان جذب سرمایه به سمت تولید را دارد. در جایگاه بعدی می‌توان قراردادهای بلندمدت را قرار داد. تعریف قراردادهای بلندمدت در قالب قراردادهای سلف نیز می‌تواند از یکی از راه‌های تأمین مالی فروشندگان تلقی گردد. ابزارهایی مانند گواهی سپرده کالایی و صندوق کالایی که می‌توانند به پشتوانه موجودی راکد برای تولیدکنندگان جذب نقدینگی نمایند در جایگاه بعدی و پس از آن نیز مابقی ابزارها که در زمینه تأمین مالی فروشنده کارایی بارزی ندارند قرار خواهند گرفت.

مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «تأمین مالی فروشنده» مطابق شکل شکل ۴-۲ است.

شکل ۴-۲ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران بر اساس متغیر «تأمین مالی فروشنده»

مقایسه ابزارها بر اساس «تأمین مالی فروشنده»

بیشترین رخداد

کمترین رخداد

اوراق سلف موازی استاندارد

معاملات سلف

اوراق خرید دین

قراردادهای بلندمدت

گواهی سپرده کالایی

صندوق کالایی

پیمان آتی

کشف پرمیوم

قرارداد آتی

اختیار معامله

معاملات نقدی

معاملات نسبه

۴-۱-۳ کم بودن هزینه‌های انتشار / استفاده از ابزار

هزینه‌های انتشار یا استفاده از ابزار شامل هزینه‌هایی به غیر از کارمزد معاملات است که فرد برای انتشار یا استفاده از ابزار باید متحمل شود. اقدام به خرید یا فروش کالا در بورس یا انتشار اوراق ضوابطی دارد که ممکن است موجب تحمیل هزینه شود. هزینه‌های استفاده یا انتشار یکی از متغیرهای مهم در انتخاب ابزار معاملاتی است. قراردادهای بلندمدت اجرایی که تاکنون در بورس کالای ایران اجرایی شده کمترین هزینه استفاده را دارند و اوراق سلف موازی استاندارد و اوراق خرید دین با تعدد هزینه‌ها دارای بیشترین هزینه‌های استفاده هستند. پس از قراردادهای بلندمدت پیمان‌های آتی و قراردادهای کشف پرمیوم با امکان اخذ تضامین غیرنقدشونده دارای کمترین هزینه استفاده از ابزار هستند. در جایگاه‌های بعدی نیز به ترتیب معاملات نقدی، سلف، نسیه، قراردادهای آتی، اختیار معاملات، گواهی سپرده و صندوق کالایی قرار می‌گیرند.

مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «کم‌بودن هزینه‌های انتشار / استفاده از ابزار» مطابق شکل

۴-۳ است.

شکل ۳-۴ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران
بر اساس متغیر «هزینه انتشار/ استفاده از ابزار»

مقایسه ابزارها بر اساس «کمبود هزینه انتشار / استفاده از ابزار»

بیشترین رخداد

کمترین رخداد

پیمان آتی

کشف پرمیوم

قراردادهای بلندمدت

معاملات نقدی

معاملات نسبه

معاملات سلف

اختیار معامله

قرارداد آتی

گواهی سپرده کالایی

صندوق کالایی

اوراق خرید دین

اوراق سلف موازی استاندارد

۴-۱-۴ سهولت انتشار / استفاده از ابزار

سهولت انتشار یا استفاده از ابزار به سهولت تحقق پیش‌نیازهای انتشار یا استفاده از ابزار اشاره دارد. لازم به ذکر است که در بررسی متغیر «کم‌بودن هزینه‌های انتشار یا استفاده از ابزار» تأکید بر هزینه‌های انتشار است در حالی که در مورد متغیر «سهولت انتشار یا استفاده از ابزار» بیشتر امکان تحقق پیش‌نیازها و کم‌بودن پیچیدگی‌های استفاده از ابزار مطرح است. برخی از پیش‌نیازهای استفاده از ابزارهای بورسی مانند پذیرش در بورس و دریافت کد معاملاتی بین تمام ابزارها مشترک است و استفاده از برخی از ابزارها نیاز به طی کردن مراحل دیگری نیز دارند.

قراردادهای آتی و اختیار معاملات در بالاترین جایگاه رتبه‌بندی براساس سهولت انتشار یا استفاده قرار می‌گیرند. پس از آن نیز ابزارهای بازار فیزیکی با ترتیب پیمان‌های آتی، کشف پرمیوم، قراردادهای بلندمدت، معاملات نقدی، معاملات نسبی و معاملات سلف جایگاه‌های بعدی را به خود اختصاص خواهند داد. پس از آن گواهی سپرده کالایی و صندوق کالایی با پیچیدگی‌های خاص خود و اوراق خرید دین و اوراق سلف موازی استاندارد به دلیل محدودیت‌هایی برای منتشرکننده اوراق در پایین‌ترین مرتبه جای می‌گیرند. مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «سهولت انتشار/استفاده از ابزار» مطابق شکل ۴-۴ است.

شکل ۴-۴ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران
بر اساس متغیر «سهولت انتشار/ استفاده از ابزار»

مقایسه ابزارها بر اساس «سهولت انتشار/ استفاده از ابزار»

بیشترین رخداد

کمترین رخداد

قرارداد آتی

اختیار معامله

پیمان آتی

کشف پرمیوم

قراردادهای بلندمدت

معاملات نقدی

معاملات نسبه

معاملات سلف

گواهی سپرده کالایی

صندوق کالایی

اوراق خرید دین

اوراق سلف موازی استاندارد

۴-۱-۵ سهولت تودیع، مقدار و نوع تضامین

پیش از استفاده از عموم ابزارها باید تضامینی به جهت جلوگیری از عدم ایفای تعهدات توسط خریدار یا عرضه‌کننده تودیع گردد. این تضامین به لحاظ مقدار و نوع، بسته به انواع ابزار متفاوت است و بنابراین فعالان بازار بایستی اطلاعات کافی در این زمینه داشته باشند. تضامین استفاده از ابزارها متناسب با تعهدات اشخاص و بر اساس ماهیت ابزار تعیین می‌شود. در برخی از ابزارها مانند قراردادهای آتی و اختیار تضامین باید لزوماً نقدی باشد و در برخی دیگر امکان اخذ تضامین غیر نقدی نیز امکان‌پذیر است. برخی از ابزارها مانند اوراق سلف موازی استاندارد، اوراق خرید دین و صندوق کالایی تعهدات سنگینی برای ناشر دارد ولی معاملات ثانویه آن‌ها بدون اخذ تضامین انجام می‌شود چرا که انتقال مالکیت و وجوه به صورت آنی صورت می‌پذیرد و این معاملات تعهدات ایفا نشده‌ای را ایجاد نمی‌کند. رتبه‌بندی ابزارها بر اساس متغیر «سهولت تودیع، مقدار و نوع تضامین» نیز به ترتیب بیان شده فوق است. مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «سهولت تودیع، مقدار و نوع تضامین» مطابق شکل ۴-۵ است.

شکل ۴-۵ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران
بر اساس متغیر «سهولت تودیع، مقدار و نوع تضامین»

مقایسه ابزارها بر اساس «سهولت تودیع، مقدار و نوع تضامین»

بیشترین رخداد

کمترین رخداد

قراردادهای بلندمدت

گواهی سپرده کالایی

اختیار معامله

قراردادهای آتی

پیمانهای آتی

کشف پرمیوم

صندوق کالایی

اوراق سلف موازی استاندارد

اوراق خرید دین

معاملات نقدی

معاملات نسبه

معاملات سلف

۴-۱-۶ تحویل فیزیکی

یکی از شاخصه‌های اصلی در ارزیابی ابزارهای معاملاتی شرکت بورس کالای ایران بحث وقوع تحویل فیزیکی کالا و شرایط آن است. ابزارهای معاملاتی بر اساس ضوابطی که برای آن‌ها تعیین شده، با درجات متفاوتی تحویل فیزیکی را محقق می‌کنند. تحویل فیزیکی در ابزارهایی مانند معاملات نقدی، نسبی، سلف، پیمان‌های آتی و قراردادهای کشف پرمیوم و در قراردادهای بلندمدت پس از انعقاد معامله، ضروری است. در مورد قراردادهای آتی و اختیار طراحی شده در بورس کالای ایران نیز ضرورت تحویل فیزیکی کالا گنجانده شده هرچند که با نزدیک شدن به سررسید از تعداد موقعیت‌های باز کاسته می‌شود. در قراردادهای سلف اختیار انتخاب تحویل فیزیکی کالا به خریدار داده شده است. در صندوق‌های کالایی تحویل فیزیکی کالا موضوعیت خیلی کم و در اوراق خرید دین هیچ موضوعیتی ندارد. رتبه‌بندی ابزارها بر اساس متغیر «تحویل فیزیکی» نیز به ترتیب بیان شده فوق است. مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «تحویل فیزیکی» مطابق شکل ۴-۶ است.

شکل ۴-۶ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران بر اساس متغیر «تحویل فیزیکی»

مقایسه ابزارها بر اساس «تحویل فیزیکی»

بیشترین رخداد

کمترین رخداد

گواهی سپرده کالایی

معاملات نقدی

معاملات نسبه

معاملات سلف

پیمان آتی

کشف پریمیوم

قراردادهای بلندمدت

قرارداد آتی

اختیار معامله

اوراق سلف موازی استاندارد

صندوق کالایی

اوراق خرید دین

۴-۱-۷ تضمین کیفیت تحویل

یکی از اهداف مهم بورس تحویل کالای با کیفیت استاندارد و متناسب با مشخصات قرارداد از سوی فروشنده به خریدار است. یکی از اقدامات راهگشا در این مسیر ایجاد انبارهای بورسی و تحویل از طریق قبوض انبار است. این رویکرد در حال حاضر تنها در معاملات گواهی سپرده کالایی مورد استفاده قرار می‌گیرد و در حال حاضر تضمین کیفیت تحویل‌ها در ابزارهای مختلف تا حدودی متفاوت است. گواهی سپرده کالایی و صندوق کالایی به دلیل بهره‌گیری از سیستم تحویل از طریق تأیید آزمایشگاهی کالا و مکانیزم انبار دارای بیشترین تحقق تضمین کیفیت کالا هستند. در قراردادهای آتی و اختیار معاملات نیز دارایی پایه استاندارد بوده و کالای تحویلی توسط بورس کارشناسی می‌شود. در تحویل معاملات نقدی، نسبه، سلف، قراردادهای بلندمدت، پیمان آتی و کشف پرمیوم که در بازار فیزیکی انجام می‌پذیرد کارشناسی کالا به خریداران واگذار شده و آنان در صورت اعتراض می‌توانند از مجاری تعیین شده درخواست خود را پیگیری نمایند. در معاملات سلف موازی استاندارد عموماً تحویل فیزیکی رخ نمی‌دهد و در اوراق خرید دین کالایی نیز تحویل فیزیکی موضوعیت ندارد. رتبه‌بندی ابزارها بر اساس متغیر «تضمین کیفیت تحویل» نیز به ترتیب بیان شده فوق است.

مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «تضمین کیفیت تحویل» مطابق شکل ۴-۷ است.

شکل ۴-۷ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران بر اساس متغیر «تضمین کیفیت تحویل»

۸-۱-۴ سررسید تحویل کالا

مدت‌دار بودن تحویل کالا که مبنای آن قراردادهای دارای سررسید تحویل کالا است، امکان برنامه‌ریزی برای متقاضیان و همچنین تأمین‌کنندگان و تولیدکنندگان کالا را فراهم می‌کند و آنان می‌توانند برنامه عرضه و تقاضای خود را بر مبنای سیکل‌های تولید و تجارت خود طراحی نمایند. علاوه بر این زمانی که ثمن معامله در هنگام انعقاد قرارداد توسط خریدار به فروشنده پرداخت می‌شود ولی در مقابل فروشنده کالا را به صورت مدت‌دار یعنی در آینده تحویل خریدار می‌دهد، در این شرایط تأمین مالی فروشنده یکی از اهداف تحقق یافته است. بنابراین لازم است قراردادهای به لحاظ طولانی بودن سررسید تحویل کالا که نشان‌دهنده امکان برنامه‌ریزی بلندمدت‌تر است، مقایسه شوند.

سررسید تحویل کالا در ابزارهای بورسی به لحاظ برنامه‌ریزی بلندمدت برای تولید و تجارت یکی از پارامترهای مهم است. اوراق سلف موازی استاندارد دارای طولانی‌ترین سررسید است. البته تحویل کالا در آن موضوعیت کمی دارد. قراردادهای بلندمدت از مجموعه چندین سررسید کوتاه‌مدت‌تر مانند سه‌ماهه یا شش‌ماهه تشکیل شده‌اند. قراردادهای آتی معمولاً می‌توانند تا سررسیدهای هشت تا ده‌ماهه ریسک فعالان بازار را پوشش دهند. اختیار معاملات نسبت به قراردادهای آتی دارای سررسیدهای کوتاه‌تری هستند. سررسید تحویل کالا در معاملات سلف عمدتاً کمتر از چهار ماه است. مهلت تحویل کالا در گواهی سپرده کالایی و همچنین صندوق کالایی با قابلیت تحویل کالا نیز محدود به دوره انبارداری مشخص شده کالا است و بابت نگهداری کالا در انبار هزینه انبارداری به مالک کالا تحمیل خواهد شد. در معاملات نقدی و نسیه، تحویل کالا در دوره کوتاهی انجام می‌گردد و در اوراق خرید دین تحویل کالا موضوعیت ندارد. رتبه‌بندی ابزارها بر اساس متغیر «سررسید تحویل کالا» نیز به ترتیب بیان شده فوق است.

مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «سررسید تحویل کالا» مطابق شکل ۸-۴ است.

شکل ۴-۸ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران بر اساس متغیر «سررسید تحویل کالا»

۹-۱-۴ سررسید تسویه وجوه

سررسید تسویه وجوه بدین معنی است که پس از انعقاد قرارداد، خریدار تا چه مدتی فرصت دارد که نسبت به تسویه قرارداد یا به اصطلاح تسلیم ثمن معامله به فروشنده اقدام نماید. معمولاً هر چه این فرصت بیشتر باشد برای خریدار جذابیت بیشتری دارد. البته مدت‌دار نمودن سررسید تسویه وجوه به منظور تأمین مالی خریدار صورت می‌گیرد و خریدار در انتخاب سررسید فاکتورهایی مانند میزان هزینه‌های تأمین مالی متناسب با هر سررسید و مطابقت با تجارت خود را در نظر می‌گیرد. به صورت کلی سررسید تسویه وجوه نیز یکی از پارامترهای مهم قیاس بین ابزارهای معاملاتی است. این قیاس علاوه بر خریدار از نظر فروشنده نیز مورد توجه است. فروشنده نیز برای انتخاب سررسید تسویه وجوه باید ملاحظاتی از جمله عواید حاصل از تأمین مالی خریدار و مطابقت با تجارت خود را مدنظر قرار دهد.

در مبحث تسویه وجوه قراردادهای بلندمدت که متشکل از مجموعه‌ای از سررسیدهای کوتاه‌مدت است دارای سررسید کلی بلندمدت هستند. پس از آن به ترتیب پیمان‌های آتی، قراردادهای کشف پرمیوم، قراردادهای آتی و اختیار معاملات نسبتاً سررسیدهای بلندمدتی دارند. در بازار فیزیکی نیز قراردادهای نسیه دارای سررسیدهای کوتاه برای تسویه وجوه هستند ولی قراردادهای نقدی و سلف تقریباً بدون سررسید تسویه وجوه هستند و تسویه وجوه معاملات باید در زمان کوتاهی انجام پذیرد. در ابزارهای اوراق خرید دین، اوراق سلف موازی استاندارد، گواهی سپرده کالایی و صندوق کالایی تسویه وجوه قراردادها همزمان با انعقاد قرارداد انجام می‌پذیرد. رتبه‌بندی ابزارها بر اساس متغیر «سررسید تسویه وجوه» نیز به ترتیب بیان شده فوق است.

مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «سررسید تسویه وجوه» مطابق شکل ۹-۴ است.

شکل ۴-۹ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران بر اساس متغیر «سررسید تسویه وجوه»

۴-۱-۱۰ جذابیت برای بازرگان / توزیع کننده

بازرگانان یا توزیع کننده‌ها واسطه‌های تجاری هستند که اغلب فعالیت آن‌ها استفاده از معاملات عمده برای خریداری کالا و فروش آن به خریداران خرد است. البته تولیدکنندگان بزرگ نیز می‌توانند بازرگانی محصولات خود را مستقلاً انجام دهند. بازرگانان در بازارهای کالایی نقش بسیار بارزی دارند. بنابراین در طراحی ابزارهای معاملاتی به نقش بازرگانان توجه می‌شود. با این حال لازم است که ابزارهای معاملاتی با در نظر گرفتن جایگاه بازرگان نیز مورد ارزیابی قرار گیرند تا جاذبه‌های ابزارها برای آنان مشخص گردد.

فروش کالا توسط بازرگان از طریق معاملات نسبه بیشترین جذابیت را برای خریداران به همراه دارد. گواهی سپرده کالایی مشکلات حمل و نگهداری را برای بازرگان مرتفع نموده و بیشترین تضمین کیفیت محصول را دارد. اوراق سلف موازی استاندارد و معاملات سلف به ترتیب امکان تأمین مالی بلندمدت و کوتاه‌مدت را برای بازرگان فراهم می‌کند. معاملات نقدی می‌تواند جهت تسریع در فروش کالا و دریافت وجوه توسط بازرگان به کار گرفته شود. پیمان‌های آتی، قراردادهای کشف پرمیوم و قراردادهای بلندمدت از ابزارهایی هستند که امکان برنامه‌ریزی بلندمدت برای خرید و فروش کالا را فراهم می‌کنند. صندوق‌های کالایی امکان کسب درآمد، تسهیل فروش و تأمین مالی را برای بازرگان به همراه دارد. اوراق خرید دین مطالبات حاصل از معاملات نسبه را برای بازرگان نقد خواهد نمود. قراردادهای آتی و اختیار معاملات نیز علاوه بر امکان برنامه‌ریزی بلندمدت برای خرید و فروش، قابل استفاده برای پوشش ریسک نوسانات قیمت کالا هستند. رتبه‌بندی ابزارها بر اساس متغیر «جذابیت برای بازرگان / توزیع کننده» نیز به ترتیب بیان شده فوق است.

مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «جذابیت برای بازرگان / توزیع کننده» مطابق شکل ۴-۱۰

است.

شکل ۴-۱ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران
بر اساس متغیر «جذابیت برای بازرگان/توزیع‌کننده»

مقایسه ابزارها بر اساس «جذابیت برای بازرگان/توزیع‌کننده»

بیشترین رخداد

کمترین رخداد

معاملات نسبه

گواهی سپرده کالایی

اوراق سلف موازی استاندارد

معاملات سلف

معاملات نقدی

پیمان آتی

کشف پرمیوم

قراردادهای بلندمدت

صندوق کالایی

اوراق خرید دین

قرارداد آتی

اختیار معامله

۴-۱-۱۱ جذابیت برای سفته‌باز

سفته‌بازان اشخاصی هستند که با هدف سرمایه‌گذاری و کسب سود از نوسانات وارد بازارها شده و نقدشوندگی بازارها را افزایش می‌دهند. هر ابزار معاملاتی، بازار خاص خود را دارد و با توجه به اهمیت حضور سفته‌بازان در بازارها لازم است که جذابیت ابزارهای معاملاتی برای آنان ارزیابی گردد.

قراردادهای آتی و اختیار معاملات به دلیل نوسانات بالا، اهرم مالی و استراتژی‌های متنوع معاملات دارای بیشترین جذابیت برای سفته‌بازان هستند. معاملات گواهی سپرده و صندوق کالایی نیز همراه با نوسانات قیمت کالاها موقعیت‌های زیادی برای ورود سفته‌بازان ایجاد می‌نمایند. اوراق سلف موازی استاندارد و اوراق خرید دین نیز به دلیل وجود بازارگردان سود تضمین‌شده ولی محدودی را برای سفته‌باز فراهم می‌آورند. مابقی ابزارها مانند معاملات نقدی، نسیه، سلف، پیمان آتی، کشف پرمیوم و قراردادهای بلندمدت نیز به دلیل آنکه همراه با تحویل فیزیکی کالا هستند جذابیت کمتری برای سفته‌بازان دارند ولی برخی از سفته‌بازان بین بازاری نیز وجود دارند که با واسطه‌گری بین بازار این ابزارها و بازار آزاد کسب سود می‌نمایند. رتبه‌بندی ابزارها بر اساس متغیر «جذابیت برای سفته‌باز» نیز به ترتیب بیان شده فوق است.

مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «جذابیت برای سفته‌باز» مطابق شکل ۴-۱۱ است.

شکل ۴-۱۱ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران بر اساس متغیر «جذابیت برای سفته‌باز»

۴-۱-۱۲ جذابیت برای مصرف‌کننده کالا

آخرین مهره حلقه بازارهای مواد اولیه مصرف‌کننده واقعی کالا است. مصرف‌کننده مواد اولیه خود آغازگر یک حلقه مولد است و وی با استفاده از کالای اولیه، کالای جدیدی را ساخته و وارد تجارت می‌کند. با توجه به اهمیت نقش مصرف‌کننده در بازار کالایی می‌بایستی ابزارهای معاملاتی از این جنبه نیز مورد ارزیابی قرار گیرند.

خرید فوری کالا با امکان پرداخت وجه در آینده از طریق معاملات نسیه امکان‌پذیر است. قراردادهای بلندمدت نیز از آن جهت که تأمین کالا در بلندمدت را برای مصرف‌کننده کالا تضمین می‌کند بسیار مناسب است. مصرف‌کننده کالا می‌تواند با اتخاذ قراردادهای نقدی کالا و یا معاملات گواهی سپرده، کالا را در کمترین زمان دریافت نماید. مصرف‌کننده برای پوشش ریسک نوسانات قیمت کالا و تضمین تأمین کالا برای آینده می‌تواند از قراردادهای سلف یا اوراق سلف موازی استاندارد، پیمان آتی و کشف پرمیوم استفاده نماید. مصرف‌کننده می‌تواند برای پوشش ریسک نوسانات قیمت در صندوق کالایی سرمایه‌گذاری نموده و یا قراردادهای آتی و اختیار موقعیت اتخاذ نماید. رتبه‌بندی ابزارها بر اساس متغیر «جذابیت برای مصرف‌کننده» نیز به ترتیب بیان شده فوق است.

مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «جذابیت برای مصرف‌کننده» مطابق شکل ۴-۱۲ است.

شکل ۴-۱۲ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران
بر اساس متغیر «جذابیت برای مصرف‌کننده کالا»

۴-۱-۱۳ استفاده از اهرم/اعتبار

در معاملات عموماً در ازای انتقال مالکیت یا تحویل کالا توسط خریدار به فروشنده می‌بایست وجه معامله نیز توسط خریدار به فروشنده پرداخت شود. بدین معنی که خریدار پیش از انجام معامله باید وجهی معادل ارزش معامله را در اختیار داشته باشد. حال در برخی از ابزارهای بورسی لزوم در اختیار داشتن کل وجه معامله توسط خریدار با شرایط خاصی مرتفع شده است. اهرم یا اعتبار پیشنهاد شده در ابزارها متفاوت است از اینرو ابزارها از این وجه مورد مقایسه قرار گرفته‌اند.

اشخاص با انجام معاملات نسبی با دریافت کالا وجه معاملات را در سررسید پرداخت می‌نمایند. به طور معمول معاملات قراردادهای آتی و اختیار دارای اهرم مالی ۵ تا ۱۰ برابر هستند. در معاملات نقدی با تسویه اعتباری قیمت عمده‌ای از وجه معاملات نیز در آینده پرداخت می‌شود. در پیمان‌های آتی و کشف پریمیوم جهت ورود به قرارداد تودیع تضامین عموماً با نقدشوندگی پایین‌تر از وجه نقد که هزینه مالی کمتری به همراه دارد مورد پذیرش است. تأمین وجوه در قراردادهای بلندمدت پس از انعقاد قرارداد مبادله انجام می‌پذیرد. در معاملات نقدی با تسویه نقدی و معاملات سلف وجه معاملات طی مهلت ۳ روزه باید به فروشنده پرداخت شود. در معاملات گواهی سپرده، صندوق کالایی، اوراق سلف موازی استاندارد و اوراق خرید دین وجه معامله فوراً از خریدار اخذ می‌گردد. رتبه‌بندی ابزارها بر اساس متغیر «استفاده از اهرم/اعتبار» نیز به ترتیب بیان شده فوق است. مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «استفاده از اهرم/اعتبار» مطابق شکل ۴-۱۳ است.

شکل ۴-۱۳ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران
بر اساس متغیر «استفاده از اهرم/اعتبار»

مقایسه ابزارها بر اساس «استفاده از اهرم/اعتبار»

بیشترین رخداد

کمترین رخداد

معاملات نسبه

قرارداد آتی

اختیار معامله

معاملات نقدی (اعتباری)

پیمان آتی

کشف پرمیوم

قراردادهای بلندمدت

معاملات سلف

گواهی سپرده کالایی

صندوق کالایی

اوراق سلف موازی استاندارد

اوراق خرید دین

۴-۱-۱۴ امکان تسویه نقدی

یکی از مباحثی که صرفاً در ابزارهای سررسیددار مطرح می‌شود، امکان تسویه نقدی قرارداد است. بدین معنی که سود و زیان نسبی ناشی از انعقاد قرارداد بین خریدار و فروشنده تسویه شده و آنان از ورود به فرآیند تحویل معاف باشند. این رویه در عمده بورس‌های دنیا وجود دارد. تسویه نقدی موجب رونق بازارها به دلیل رهایی فعالان بازار از مشکلات حمل و نگهداری فیزیکی کالا می‌شود.

اوراق خرید دین تنها به صورت نقدی قابل تسویه است. صندوق کالایی و اوراق سلف موازی استاندارد عموماً به صورت نقدی تسویه می‌شوند. قراردادهای آتی و اختیار معامله در سررسید حتی‌الامکان به صورت فیزیکی تسویه می‌شود ولی افراد می‌توانند با خروج از قرارداد در آخرین روز معاملاتی و یا پرداخت جریمه نقدی در سررسید وارد مرحله تسویه فیزیکی نشوند. در معاملات گواهی سپرده امکان تسویه نقدی وجود ندارد. در پیمان آتی، کشف پریمیوم، معاملات نقدی، نسبه و سلف معمولاً جریمه قابل توجهی برای استنکاف از تسویه فیزیکی در نظر گرفته می‌شود. رتبه‌بندی ابزارها بر اساس متغیر «امکان تسویه نقدی» نیز به ترتیب بیان شده فوق است.

مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «امکان تسویه نقدی» مطابق شکل ۴-۱۴ است.

شکل ۴-۱۴ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران بر اساس متغیر «امکان تسویه نقدی»

۴-۱-۱۵ نقدشوندگی ابزار

نقدشوندگی به امکان انجام معامله خرید یا فروش یک ابزار با قیمت مناسب در زمان‌های مختلف قبل از سررسید ابزار گفته می‌شود که ظرفیت بازار در ارائه قیمت منصفانه به اشخاص برای واگذاری موقعیت به دیگران را نشان می‌دهد. شاخصه‌ی کمی اندازه‌گیری نقدشوندگی معمولاً اختلاف قیمت بین سفارشات خرید و سفارشات فروش در یک بازار است.

معاملات قراردادهای آتی و اختیار معامله به دلیل جذابیت‌های خاص خود در جذب انواع معامله‌گران دارای بیشترین نقدشوندگی هستند. صندوق کالایی نیز به دلیل رابطه مستقیم با بازار کالایی و ماهیت خود ابزار دارای بازار ثانویه نسبتاً پرتراکنش و نقدشونده‌ای است. گواهی سپرده کالایی به دلیل سهولت معامله و تفویض نگهداری کالا به انباردار و همچنین رابطه مستقیم با نوسانات قیمت کالا در بازار آزاد، برای فعالان بازار کالایی نسبتاً جذاب بوده و از این رو دارای نقدشوندگی مناسبی است. در بازار ثانویه اوراق سلف موازی استاندارد و اوراق خرید دین، حداقل سود روزانه و نقدشوندگی بازار به وسیله بازارگردان تضمین شده است. این معاملات هیچ‌گاه معامله‌گران را با ضرر مواجه نمی‌کند بنابراین اشخاص جهت استفاده از سود بدون ریسک می‌توانند از معاملات این اوراق بهره‌مند شوند. در پیمان‌های آتی و قراردادهای کشف پرمیوم تعریف چند روز معاملاتی برای انجام معاملات ثانویه و امکان نقدنمودن قرارداد برای فعالان امکان‌پذیر است. ابزارهای بازار فیزیکی شامل قراردادهای بلندمدت، معاملات نقدی، معاملات نسبی و معاملات سلف به دلیل عدم وجود بازار ثانویه نقدشونده نیستند. رتبه‌بندی ابزارها بر اساس متغیر «نقدشوندگی ابزار» نیز به ترتیب بیان شده فوق است.

مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «نقدشوندگی ابزار» مطابق شکل ۴-۱۵ است.

شکل ۴-۱۵ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران بر اساس متغیر «نقدشوندگی ابزار»

۴-۱-۱۶ کمک به کشف قیمت دارایی

کشف قیمت دارایی‌ها یکی از کارکردهای بورس است و به لحاظ اهمیت بالای آن به عنوان یکی از اهداف اصلی در چشم‌انداز شرکت بورس کالای ایران مستقیماً مورد اشاره قرار گرفته است. کشف قیمت منصفانه در بستری شفاف و آزاد امکان‌پذیر است و طی آن ارزش واقعی یک کالا یا دارایی مشخص می‌شود.

در معاملات نقد، گواهی سپرده و صندوق کالایی قیمت کالا به صورت مستقیم کشف می‌گردد و از آن‌ها می‌توان به عنوان مرجع قیمتی استفاده نمود. از معاملات نسبی و سلف نیز با استفاده از ارزش زمانی پول متناسب با سررسید و نرخ بهره رایج می‌توان به صورت غیرمستقیم قیمت را استخراج نمود. در قراردادهای آتی با نزدیک شدن به سررسید قیمت‌ها به قیمت نقدی همگرا شده و در سررسید با قیمتی نقدی برابر خواهد شد. بنابراین سررسیدهای کوتاه‌مدت (نزدیک) قراردادهای آتی می‌توانند شاخصی برای قیمت نقدی در نظر گرفته شوند. البته سررسیدهای دورتر نیز برآورد قیمت‌های آینده را نمایش می‌دهند. موارد فوق با کمی تفاوت در مورد اختیار معاملات نیز استنباط می‌شود. علاوه بر آن قیمت‌ها در بازار قراردادهای سلف موازی استاندارد نیز متناسب با تغییرات کالا و برآورد نظرات نسبت به قیمت در سررسید شکل می‌گیرد. قیمت‌ها در پیمان آتی و کشف پریمیوم نیز به عنوان مرجع قیمت آینده قابل استفاده است. در قراردادهای بلندمدت به شکلی که تاکنون اجرایی شده، قیمت مشخص نمی‌شود. اوراق خرید دین در زمینه کشف قیمت کالا موضوعیت ندارد و قیمت این اوراق لزوماً با نرخ بهره و عرضه و تقاضای بازار همبستگی دارند. هرچند که می‌توان نرخ بهره را به وسیله آن‌ها کشف و در سایر قراردادها لحاظ نمود. رتبه‌بندی ابزارها بر اساس متغیر «کمک به کشف قیمت دارایی» نیز به ترتیب بیان شده فوق است.

مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «کمک به کشف قیمت دارایی» مطابق شکل ۴-۱۶ است.

شکل ۴-۱۶ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران
بر اساس متغیر «کمک به کشف قیمت دارایی»

مقایسه ابزارها بر اساس «کمک به کشف قیمت دارایی»

بیشترین رخداد

کمترین رخداد

معاملات نقدی

گواهی سپرده کالایی

صندوق کالایی

معاملات سلف

معاملات نسبه

قرارداد آتی

اختیار معامله

اوراق سلف موازی استاندارد

پیمان آتی

کشف پرمیوم

قراردادهای بلندمدت

اوراق خرید دین

۴-۱-۱۷ پوشش ریسک قیمت کالا

فعالان بازار کالایی عمدتاً تولیدکنندگان و بازرگانانی هستند که تولید و تجارت آنان وابستگی زیاد به وضعیت قیمت‌ها دارد. برخی اوقات آنان در افزایش قیمت‌ها و برخی اوقات در کاهش قیمت‌ها در معرض ریسک هستند. پوشش ریسک نوسانات قیمتی یکی از کارکردهای مهم ابزارهای بورسی است که کم و کیف آن در هر ابزار متفاوت است. اختیار معامله و قراردادهای آتی ابزارهای اصلی برای پوشش ریسک نوسانات قیمت در آینده هستند. پیمان آتی و کشف پرمیوم نیز ریسک طرفین معاملات را در مقابل نوسانات قیمت کالا در آینده پوشش می‌دهند. معاملات سلف ریسک قیمت کالا را در سررسیدهای نسبتاً کوتاهی پوشش می‌دهد. اوراق سلف موازی استاندارد نیز تا حد قابل قبولی ریسک نوسانات افزایشی قیمت را برای خریداران پوشش می‌دهند. معاملات گواهی سپرده کالایی و صندوق کالایی می‌توانند نوسانات مثبت بازار را برای خریدار این ابزارها تبدیل به سود کنند. معاملات نقد و نسبه موقعیت‌های بدون پوشش ریسک محسوب شده و در معرض مستقیم نوسانات قیمت کالا قرار دارند و البته می‌توان ریسک آن‌ها را به وسیله ابزارهای پوشش ریسک از جمله اختیار معامله از بین برد. قراردادهای بلندمدت نیز به شکل موجود کارکرد پوشش ریسک قیمت کالا را ندارند. اوراق خرید دین در زمینه پوشش ریسک نوسانات قیمت کالا کاربری خاصی ندارد و به وسیله‌ی آن تنها می‌توان نرخ بهره و ریسک تورم را پوشش داد. رتبه‌بندی ابزارها بر اساس متغیر «پوشش ریسک قیمت کالا» نیز به ترتیب بیان شده فوق است.

مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «پوشش ریسک قیمت کالا» مطابق شکل ۴-۱۷ است.

شکل ۴-۱۷ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران
بر اساس متغیر «پوشش ریسک قیمت کالا»

۱-۴-۱۸ مزیت در هزینه‌های معاملات (کارمزد)

یکی از متغیرهای تأثیرگذار در ابزار هزینه‌های معاملاتی و در حقیقت مجموع کارمزدهای پرداختی در استفاده از ابزار است و فعالان بورس کالای با اطلاعات کافی در رابطه با کارمزد می‌توانند صرفه اقتصادی استفاده از ابزارها را با یکدیگر مقایسه نمایند.

جدول ۲-۴ هزینه معاملاتی اختیار معاملات سکه طلا
(هزینه اخذ موقعیت خرید یا فروش) به ازای هر قرارداد

عنوان	نرخ کارمزد (ریال)
حق نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار	۰
کارمزد شرکت بورس کالای ایران	۰
کارمزد کارگزار	۱,۶۰۰
جمع	۱,۶۰۰

حجم قراردادهای اختیار معامله سکه طلا، یک سکه است. در حال حاضر کارمزد معاملات خرید یا فروش اختیار معامله خرید یا اختیار معامله فروش برابر با ۱,۶۰۰ ریال است. البته در سررسید چنانچه قراردادی در سود باشد بابت تسویه از هر دو طرف قرارداد مبلغ ۱,۰۰۰ ریال تحت عنوان کارمزد تسویه دریافت خواهد شد. لازم به ذکر است بانکی که مسئول اجرایی فرآیند تحویل سکه است بابت کارشناسی سکه تحویل شده از سوی فروشنده اختیار معامله خرید در سود و یا خریدار اختیار معامله فروش در سود به ازای هر سکه تحویلی ۵,۰۰۰ ریال کارمزد برای تأیید اصالت دریافت می‌نماید.

جدول ۳-۴ هزینه معاملاتی قراردادهای آتی
(هزینه اخذ موقعیت خرید یا فروش) به ازای هر قرارداد

عنوان	نرخ کارمزد (ریال)
حق نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار	۴,۰۰۰
کارمزد شرکت بورس کالای ایران	۱۰,۰۰۰
کارمزد کارگزار	۱۶,۰۰۰
جمع	۳۰,۰۰۰

حجم قراردادهای آتی سکه طلا، ده سکه است. عمده تفاوت کارمزدها معاملات قراردادهای آتی و اختیار معاملات سکه نیز بابت تفاوت حجم قرارداد در دو نوع ابزار است. در حال حاضر اخذ موقعیت خرید یا فروش در معاملات قراردادهای آتی برای فعالان در مجموع ۳۰,۰۰۰ ریال است. به عنوان مثال یک سفته‌باز برای نوسان‌گیری (اخذ یک موقعیت باز و بستن موقعیت باز با معامله معکوس) لازم است که حداقل دو معامله (یک خرید و یک فروش) انجام دهد و کارمزد این نوسان‌گیری برای وی ۶۰,۰۰۰ ریال خواهد بود که کسر آن از مابه‌التفاوت قیمت معاملات خرید و فروشی که توسط وی انجام شده است، سود و زیان نهایی او از این نوسان‌گیری را نشان می‌دهد. در سررسید نیز بابت هر قراردادی که وارد دوره تسویه می‌شوند از هر دو طرف قرارداد مبلغ ۵۰,۰۰۰ ریال تحت عنوان کارمزد تسویه دریافت خواهد شد. لازم به ذکر است بانکی که مسئول اجرایی فرآیند تحویل سکه است بابت کارشناسی سکه تحویل‌شده از سوی فروشنده قرارداد آتی، به ازای هر سکه تحویلی ۵,۰۰۰ ریال کارمزد برای تأیید اصالت دریافت می‌نماید.

جدول ۴-۴ کارمزد معاملات اوراق سلف موازی استاندارد

سقف کارمزد معاملات و پذیرهنویسی اوراق سلف موازی استاندارد						شرح
جمع	حداکثر کارمزد فروش	حداکثر کارمزد خرید	جمع	فروش	خرید	
۴۰	۲۰	۲۰	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	کارمزد بورس کالا/ فرابورس
۱۰۰	۵۰	۵۰	۰/۰۰۱۲	۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۰۶	کارمزد کارگزاران
۱۲	۶	۶	۰/۰۰۰۰۳	۰/۰۰۰۰۱۵	۰/۰۰۰۰۱۵	کارمزد سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه
۸	۴	۴	۰/۰۰۰۰۲	۰/۰۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰۱	کارمزد مدیریت فناوری بورس تهران
کارمزد به میلیون ریال			۰/۰۰۱۴۵	۰/۰۰۰۷۲۵	۰/۰۰۰۷۲۵	جمع کل

استفاده از عبارت سقف کارمزد در جداول فوق به معنای آن است که نهادها در شرایط مشخصی امکان اخذ کارمزدهای پایین‌تر از موارد فوق را خواهند داشت.

لازم به ذکر است که معاملات اوراق خرید دین در شرکت بورس کالای ایران تاکنون راه‌اندازی نشده است ولی پیش‌بینی می‌شود که در صورت راه‌اندازی از نظر کارمزد مشابه اوراق سلف موازی استاندارد باشد.

جدول ۴-۵ هزینه معاملاتی واحدهای سرمایه‌گذاری صندوق‌های سرمایه‌گذاری قابل معامله کالایی

حداکثر کارمزد (میلیون ریال)			ضریب			عنوان
جمع	فروش	خرید	جمع	فروش	خرید	
۲۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۰/۰۰۱۵	۰/۰۰۰۷۵	۰/۰۰۰۷۵	کارمزد کارگزاران
۱۰۰	۵۰	۵۰	۰/۰۰۰۴	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۲	کارمزد بورس کالا
۱۰۰	۵۰	۵۰	۰/۰۰۰۲۵	۰/۰۰۰۱۲۵	۰/۰۰۰۱۲۵	کارمزد شرکت سپرده‌گذاری مرکزی
۱۰۰	۵۰	۵۰	۰/۰۰۰۱۵	۰/۰۰۰۰۷۵	۰/۰۰۰۰۷۵	کارمزد شرکت مدیریت فن‌آوری
-	-	-	-	-	-	حق نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار
-	-	-	۰/۰۰۲۳	۰/۰۰۱۱۵	۰/۰۰۱۱۵	جمع

جدول ۴-۵ کارمزدهای مربوط به معاملات واحدهای صندوق‌های سرمایه‌گذاری را در بازار ثانویه نشان می‌دهد. لازم به ذکر است که در دوره پذیرهنویسی واحدهای صندوق سرمایه‌گذاری کارمزد مشابه کارمزد معاملات و فقط از شخص پذیرهنویس (خریدار اولیه) دریافت می‌شود و هیچ‌گونه هزینه‌ای از صندوق به عنوان یکی از طرفین پذیرهنویسی دریافت نخواهد شد.

جدول ۴-۶ کارمزد معاملات گواهی سپرده کالایی (به جز گواهی سپرده سکه طلا)

حداکثر کارمزد (میلیون ریال)			ضریب			عنوان
جمع	فروش	خرید	جمع	فروش	خرید	
۲۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۰/۰۰۱۵	۰/۰۰۱۵	۰/۰۰۱۵	کارمزد کارگزاران
۲۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۰/۰۰۰۸	۰/۰۰۰۴	۰/۰۰۰۴	کارمزد بورس کالا
۲۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۰۲۵	۰/۰۰۰۲۵	کارمزد شرکت سپرده‌گذاری مرکزی
۲۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۱۵	۰/۰۰۰۱۵	کارمزد شرکت مدیریت فن‌آوری
۲۰۰	۱۲۰	۸۰	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	حق نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار
-	-	-	۰/۰۰۴۸	۰/۰۰۲۴	۰/۰۰۲۴	جمع

جدول ۴-۷ کارمزد معاملات گواهی سپرده کالایی سکه طلا

عنوان	ضریب			حداکثر کارمزد (میلیون ریال)		
	خرید	فروش	جمع	خرید	فروش	جمع
کارمزد کارگزاران	۰/۰۰۰۷۵	۰/۰۰۰۷۵	۰/۰۰۱۵	۱۰۰	۱۰۰	۲۰۰
کارمزد بورس کالا	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۴	۵۰	۵۰	۱۰۰
کارمزد شرکت سپرده‌گذاری مرکزی	۰/۰۰۰۱۲۵	۰/۰۰۰۱۲۵	۰/۰۰۰۲۵	۵۰	۵۰	۱۰۰
کارمزد شرکت مدیریت فن آوری	۰/۰۰۰۰۷۵	۰/۰۰۰۰۷۵	۰/۰۰۰۱۵	۵۰	۵۰	۱۰۰
حق نظارت سازمان بورس	۰/۰۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰۲	۵۰	۵۰	۱۰۰
جمع	۰/۰۰۰۱۲۵	۰/۰۰۰۱۲۵	۰/۰۰۰۲۵	-	-	-

پیمان‌های آتی، کشف پرمیوم، معاملات سلف، نقدی، نسیه در بازار فیزیکی بورس کالای ایران منعقد می‌شوند و کارمزد معاملات در آن‌ها به شرح جدول ۴-۸ و جدول ۴-۹ است.

جدول ۴-۸ کارمزد کلیه کالاها به جز کالاهای گروه کشاورزی (مبالغ به ریال)

ذی‌نفع کارمزد	سهم خریدار		سهم فروشنده		سهم دوسر	
	ضریب	سقف مبلغ	ضریب	سقف مبلغ	ضریب کل	سقف مبلغ
سازمان بورس	۰/۰۰۰۳۲	۸۰,۰۰۰,۰۰۰	۰/۰۰۰۴۸	۱۲۰,۰۰۰,۰۰۰	۰/۰۰۰۸	۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰
شرکت بورس کالا	۰/۰۰۰۵	۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۰/۰۰۰۵	۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۰/۰۰۱	۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰
کارگزار	۰/۰۰۱۸	۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۰/۰۰۱۸	۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۰/۰۰۳۶	۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰
جمع	۰/۰۰۰۲۶۲	۴۸۰,۰۰۰,۰۰۰	۰/۰۰۰۲۷۸	۵۲۰,۰۰۰,۰۰۰	۰/۰۰۵۴	۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰

جدول ۴-۹ کارمزد کالاهای گروه کشاورزی (مبالغ به ریال)

ذی‌نفع کارمزد	سهم خریدار		سهم فروشنده		سهم دوسر	
	ضریب	سقف مبلغ	ضریب	سقف مبلغ	ضریب کل	سقف مبلغ
سازمان بورس	۰/۰۰۰۳۲	۸۰,۰۰۰,۰۰۰	۰/۰۰۰۴۸	۱۲۰,۰۰۰,۰۰۰	۰/۰۰۰۸	۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰
شرکت بورس کالا	۰/۰۰۰۵	۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۰/۰۰۰۵	۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۰/۰۰۱	۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰
کارگزار	۰/۰۰۰۲۲۵	۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۰/۰۰۰۲۲۵	۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۰/۰۰۴۵	۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰
جمع	۰/۰۰۰۳۰۷	۴۸۰,۰۰۰,۰۰۰	۰/۰۰۰۳۲۳	۵۲۰,۰۰۰,۰۰۰	۰/۰۰۶۳	۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰

از آنجا که در شکل فعلی قراردادهای بلندمدت، صرف انعقاد قرارداد بلندمدت اولیه مبادله کالا انجام نمی‌پذیرد بنابراین بحث کارمزد نیز مطرح نخواهد بود. ولی پس از آنکه قرارداد بلندمدت به یکی از اشکال معاملات نقدی، نسیه و سلف منجر شود، کارمزد مقتضی دریافت خواهد شد.

اختیار معامله و قراردادهای آتی معمولاً دارای کمترین کارمزدها هستند. پس از آن می‌توان اوراق سلف موازی استاندارد، اوراق خرید دین و صندوق کالایی را بیان نمود. گواهی سپرده کارمزد معاملاتی پایینی دارد ولی شامل هزینه‌های انبارداری در دوران مالکیت کالا می‌گردد. پیمان آتی، کشف پرمیوم، معاملات نقدی، نسیه و سلف در رتبه بعدی از نظر کارمزد جای دارند ولی باین حال معاملات عمده در قالب ابزارهای مذکور به دلیل آنکه کارمزدها دارای سقف خاصی هستند، برای مشتریان بسیار مقرون به صرفه خواهد بود. قراردادهای بلندمدت نیز تا پیش از انعقاد قرارداد مبادله کالا مشمول کارمزد نمی‌شوند. مقایسه ابزارها بر اساس متغیر «مزیت در هزینه‌های معاملاتی (کارمزد)» مطابق شکل ۴-۱۸ است.

شکل ۴-۱۸ مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران
بر اساس متغیر «مزیت در هزینه‌های معاملاتی (کارمزد)»

جمع‌بندی مقایسه ابزارها در شکل ۴-۱۹، شکل ۴-۲۰ و شکل ۴-۲۱ نمایش داده شده است.

شکل ۴-۱۹ جمع‌بندی مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای

خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	موضوعیت ندارد
معاملات نسبیه	معاملات نقدی / گواهی سپرده کالایی	معاملات سلف / کشف پریوم / قرارداد های بلند مدت	قرارداد آتی / اختیار معامله	اوراق سلف موازی استاندارد	اوراق خرید دین / صندوق کالایی
اوراق سلف موازی استاندارد	معاملات سلف / قرارداد های بلند مدت	گواهی سپرده کالایی	صندوق کالایی	اختیار معامله	پیمان آتی / کشف پریوم / قرارداد آتی / معاملات نقدی / معاملات نسبیه / اوراق خرید دین
پیمان آتی / کشف پریوم / قرارداد های بلند مدت	معاملات نقدی / معاملات سلف	قرارداد آتی / اختیار معامله	گواهی سپرده کالایی / صندوق کالایی	اوراق خرید دین / اوراق سلف موازی استاندارد	کم بودن هزینه‌های انتشار / استفاده
پیمان آتی / کشف پریوم / قرارداد های بلند مدت / معاملات سلف	قرارداد آتی / اختیار معامله	گواهی سپرده کالایی / صندوق کالایی	اوراق خرید دین / اوراق سلف موازی استاندارد		سهولت استفاده
اختیار معامله	قرارداد های آتی / گواهی سپرده کالایی	پیمان آتی / کشف پریوم / قرارداد های بلند مدت	صندوق کالایی / اوراق خرید دین / اوراق سلف موازی استاندارد	معاملات نقدی / معاملات سلف	سهولت تو ذیح، مقدار و نوع تضمین
گواهی سپرده / معاملات نقدی / معاملات نسبیه	معاملات سلف / پیمان آتی / کشف پریوم / قرارداد های بلند مدت		قرارداد آتی / اختیار معامله	اوراق سلف موازی استاندارد	تحويل فیزیکی

شکل ۴-۲۰ ادامه جمع‌بندی مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای

خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	موضوعیت ندارد	
گاهی سپرده کالایی	قرارداد آتی / اختیار معامله	پیمان آتی / کشف پر پیوم / قراردادهای بلند مدت / معاملات نقدی / معاملات نسبه / سلف		اوراق سلف موازی استاندارد	اوراق خرید دین / صندوق کالایی	تضمین کیفیت محصول
اوراق سلف موازی استاندارد	پیمان آتی / کشف پر پیوم / قراردادهای بلند مدت	معاملات سلف	قرارداد آتی / اختیار معامله	معاملات نقدی / معاملات نسبه / گواهی سپرده کالایی	اوراق خرید دین / صندوق کالایی	سررسید کالا / تحویل کالا
پیمان آتی / کشف پر پیوم / قراردادهای بلند مدت	قرارداد آتی / اختیار معامله / معاملات سلف			معاملات سلف / معاملات سلف	اوراق خرید دین / اوراق سلف موازی استاندارد / گواهی سپرده کالایی / صندوق کالایی	سررسید تسویه وجه
گاهی سپرده کالایی / معاملات نسبه	اوراق سلف موازی استاندارد / معاملات سلف / معاملات نقدی	پیمان آتی / کشف پر پیوم / قراردادهای بلند مدت	اوراق خرید دین / صندوق کالایی	قرارداد آتی / اختیار معامله	قرارداد آتی / اختیار معامله	جزاییت برای بازگان / توزیع کننده
قرارداد آتی / اختیار معامله	گاهی سپرده کالایی / صندوق کالایی	معاملات نسبه / اوراق سلف موازی استاندارد / اوراق خرید دین	معاملات نقدی / معاملات سلف	پیمان آتی / کشف پر پیوم / قراردادهای بلند مدت		جزاییت برای سفته‌باز
معاملات نسبه / قراردادهای بلند مدت	گاهی سپرده کالایی / معاملات نقدی	معاملات سلف / اوراق سلف / کشف پر پیوم	اوراق سلف موازی استاندارد / اختیار معامله / قرارداد آتی	صندوق کالایی	اوراق خرید دین	جزاییت مصرف کننده

شکل ۴-۲۱ ادامه جمع‌بندی مقایسه ابزارهای معاملاتی بورس کالای

خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	موضوعیت ندارد
معاملات نسبیه	قرارداد آتی / اختیار معامله	پیمان آتی / کشف پریمیوم / قراردادهای بلند مدت	معاملات نقدی / معاملات سلف (اختیاری)		اوراق خرید دین / اوراق سلف موازی استاندارد / گواهی سپرده کالایی / صندوق کالایی
اوراق خرید دین / اوراق سلف موازی استاندارد / صندوق کالایی	قرارداد آتی / اختیار معامله		پیمان آتی	معاملات نقدی / معاملات سلف / قراردادهای بلند مدت	گواهی سپرده کالایی
قرارداد آتی	اختیار معامله / صندوق کالایی	گواهی سپرده کالایی	اوراق سلف موازی استاندارد / اوراق خرید دین	پیمان آتی	معاملات نقدی / معاملات سلف / قراردادهای بلند مدت
معاملات نقدی / گواهی سپرده کالایی	صندوق کالایی	معاملات سلف / معاملات نسبیه	قرارداد آتی / اختیار معامله	اوراق سلف موازی استاندارد / قراردادهای بلند مدت	اوراق خرید دین
قرارداد آتی / اختیار معامله	پیمان آتی / کشف پریمیوم / قراردادهای بلند مدت	معاملات سلف / اوراق سلف موازی استاندارد	معاملات نقدی	معاملات نقدی / معاملات نسبیه / گواهی سپرده کالایی	اوراق خرید دین
قرارداد آتی / اختیار معامله / اوراق سلف موازی استاندارد / اوراق خرید دین	صندوق کالایی / گواهی سپرده کالایی	پیمان آتی / کشف پریمیوم / قراردادهای بلند مدت	معاملات نقدی / معاملات سلف		

مزیت در هزینه‌های معاملاتی (کارمزد)

پوشش ریسک کالا

کمک به کشف قیمت دارایی

نقدشوندگی ابزار

امکان تسویه نقدی

استفاده از اهرم / اعتبار

۴-۲ مقایسه ابزارهای معاملاتی به تفکیک مشتریان

بورس‌های کالایی با هدف هموار نمودن مسیر تجارت کالا در اقتصاد ایجاد شده‌اند و نقش اصلی آن‌ها ایجاد بازارهایی منسجم، شفاف و کارا است. به منظور راه‌اندازی بازارهایی متناسب با شرایط واقعی اقتصاد و همچنین طراحی ابزارهای کارا که گره مشکلات تجارت کالایی را باز کند، نیاز است که تمامی تصمیمات با ارزیابی دقیق و مستقیم فعالان و مشتریان بالقوه و بالفعل بازارهای کالایی به لحاظ جایگاه تجاری، روابط با دیگر فعالان، نیازها و توانمندی‌های آنان انجام پذیرد. در یک تقسیم‌بندی کلی فعالان و مشتریان بورس کالای ایران شامل تولیدکنندگان، بازرگانان، مصرف‌کنندگان، سفته‌بازان و سرمایه‌گذاران می‌باشد. در ادامه هر قسم از آن‌ها تشریح و معرفی خواهد شد. از طرف دیگر جدای از کارکردهای عمومی ابزارهای بورسی مانند تضمین تعهدات طرفین که به صورت کلی در تمامی ابزارهای بورسی دیده شده است برخی از کارکردهای خاص به صورت ویژه‌ای مورد توجه فعالان و مخاطبان است. این کارکردهای اصلی شامل پوشش ریسک، تأمین مالی و تسهیل بازاریابی و فروش است. فعالان نیز در استفاده از ابزارهای بورسی به دنبال تحقق یک یا چند کارکرد اصلی هستند. در این راستا در این فصل ابزارهای بورسی از نگاه مخاطبان بررسی خواهد گردید.

۴-۲-۱ ابزارهای بورسی مناسب برای تولیدکنندگان

بخش عمده‌ای از عرضه‌کنندگان بالقوه و بالفعل بورس کالای ایران را تولیدکنندگان مواد و کالاهای خام و فرآوری‌شده تشکیل می‌دهند. به صورت کلی محدودیت خاصی برای اقلام کالایی قابل عرضه در بورس کالای ایران وجود ندارد و طیف وسیعی از کالاها قابل پذیرش و عرضه در بورس هستند. محصولات استاندارد و با عرضه نسبتاً پیوسته در بازار فیزیکی عرضه شده و محصولات خاص و یا محصولاتی که عرضه پیوسته‌ای ندارند در بازار فرعی معامله می‌شوند.

تولیدکنندگان در سطوح مختلف هرم تجارت کالا ایفای نقش می‌کنند. به عنوان مثال تولیدکننده سنگ آهن، سنگ آهن را از معادن استخراج نموده و آن را به شرکت‌های تولیدکننده فولاد می‌فروشد. شرکت فولادی سنگ آهن را فرآوری نموده و شمش فولاد تولید می‌کند. شمش فولاد نیز مورد مصرف صنایع پایین دستی قرار می‌گیرد. مشابه این تجارت در حوزه محصولات پتروشیمی و نفتی و یا محصولات کشاورزی نیز رخ می‌دهد. در هر سطح

تولیدکنندگان کالای ورودی را به کالایی با مشخصات دیگری تبدیل می‌کنند. تولیدکنندگان در طول زنجیره تولید کالا را فرآوری نموده و یا آن را در تولید کالای دیگر مورد استفاده قرار می‌دهند. مجموعه تبادلات بین تولیدکنندگان در سطوح مختلف تولید و در نهایت انتقال کالا به مصرف‌کننده نهایی، تجارت کالایی را تشکیل می‌دهند. بورس کالا به دنبال ایجاد بستری بهینه برای تجارت کالا است. حالت ایده‌آل زمانی است که تجارت کل کالاهای یک زنجیره به عنوان مثال سنگ آهن، شمش فولاد و محصول نهایی در بورس کالا امکان‌پذیر باشد. در این شرایط برای تمامی تولیدکنندگان در تمامی سطوح امکان استفاده از مزایای ابزارهای بورسی فراهم است. مثلاً تولیدکننده سنگ آهن، محصول خود را به صورت نسبی در اختیار تولیدکننده فولاد قرار می‌دهد که او پس از تولید محصول و فروش نقد آن در بورس، بدهی خود به تولیدکننده سنگ آهن را پرداخت خواهد کرد. در زمینه پوشش ریسک می‌توان حالتی را متصور بود که تولیدکنندگان در هر سطح از تولید، محصول خود را به صورت سلف عرضه نمایند، در این صورت هم عرضه‌کننده و هم متقاضی نسبت به قیمت مبادله محصول مطمئن خواهند بود و می‌توانند برای تولید خود برنامه‌ریزی نمایند. همانطور که پیش از این اشاره شد دو نوع تولیدکننده کالا در بازارهای کالایی فعالیت می‌کنند، اول آنان که مواد خام را از منابع طبیعی مانند معادن برداشت نموده و فرآورده می‌نمایند و دوم تولیدکنندگانی که کالایی را خریداری نموده و با استفاده از آن، کالای جدیدی تولید می‌نمایند. نوع دوم تولیدکنندگان خود به نوعی مصرف‌کننده نیز تلقی می‌شوند و مباحث بخش مصرف‌کننده در مورد آنان صادق خواهد بود لذا در این بخش تنها نقش تولیدکنندگی آنان مدنظر خواهد بود. بنابر توضیح فوق، تولیدکننده در این بخش شخصی در نظر گرفته می‌شود که در مقاطع زمانی مختلف با تولید کالا، نیاز به فروش مناسب آن برای بقای خود دارد. از این‌رو تولیدکننده می‌تواند با استفاده از ابزارهای بورسی نسبت به پوشش ریسک خود در برابر نوسانات قیمتی در آینده اقدام نماید. ابزارهای بورسی شناخته شده برای پوشش ریسک تولیدکننده پیمان آتی، کشف پرمیوم، قراردادهای آتی، اختیار معامله و معاملات سلف است. این ابزارها با کارایی متناسب با همان ترتیب ذکر شده تولیدکنندگان را در پوشش ریسک یاری خواهند نمود.

تولیدکننده با اخذ موقعیت فروش در پیمان آتی و قرارداد آتی در حقیقت توانسته با خریداری که مایل است کالا را به قیمت پیشنهادی وی خریداری نماید وارد قرارداد شود. مشابه این اتفاق در قرارداد کشف پرمیوم نیز قابل تصور است، با این تفاوت که در قرارداد

کشف پرمیوم تفاوت قیمت کالا نسبت به قیمت مرجع جهت معامله کالا از پیش توسط خریدار و فروشنده توافق شده و قیمت به صورت صریح مشخص نشده است. یک گزینه جایگزین دیگر برای پوشش ریسک توسط فروشنده اخذ موقعیت خرید در اختیار معامله فروش کالا است. بدین صورت که چنانچه در سررسید، قیمت کالا در بازار افت نموده باشد فروشنده با اعمال قرارداد اختیار، کالا را با قیمتی که در زمان انعقاد قرارداد اختیار توافق شده به خریدار خواهد فروخت. در معاملات سلف نیز تولیدکننده ضمن بهره‌مندی از تأمین مالی و کسب منابع لازم برای تأمین نقدینگی مورد نیاز برای تولید، قیمت فروش محصول خود در آینده را تعیین نموده و قادر خواهد بود بدون توجه به نوسانات قیمت کالا در آینده فرآیند تولید کالا را طی نماید.

یکی از مشکلات پیش روی صنایع همواره تأمین نقدینگی لازم برای ادامه و گسترش تولید بوده است. ابزارهای مهم بورسی قابل استفاده برای تولیدکننده جهت تأمین مالی، اوراق سلف موازی استاندارد و معاملات سلف است. انتشار اوراق سلف موازی استاندارد عموماً برای تأمین مالی بلندمدت از جمله یک‌ساله و همچنین برای تأمین نقدینگی با حجم بالا قابل استفاده است. این شیوه تأمین مالی کاستی‌های سیستم بانکی برای تأمین مالی صنایع را به خوبی پوشش می‌دهد. بنابراین انتشار اوراق سلف موازی استاندارد برای تأمین مالی طرح‌های توسعه‌ای تولیدکنندگان بسیار کارا است. از طرف دیگر معاملات سلف نیز برای تأمین مالی کوتاه‌مدت تولیدکنندگان و عموماً برای پوشش نقدینگی لازم برای تولید قابل استفاده خواهد بود.

به صورت کلی فارغ از انتخاب نوع ابزار یکی از تکنیک‌های کم‌هزینه بازاریابی، فروش محصول در بورس کالای ایران است و بدین شیوه اطلاعات مربوط به محصول و شرکت عرضه‌کننده در اختیار تمامی فعالان قرار می‌گیرد. در بورس کالای ایران تنها ابزاری که تحویل کالا در آن موضوعیت ندارد اوراق خرید دین است که لزوماً به صورت نقدی تسویه می‌گردد. با این حال برخی از ابزارها مانند معاملات نقدی و معاملات نسیه نقش بارزتری در فروش کالا دارند. زمانی که تولیدکننده نیاز سریع به دریافت نقدی وجوه معاملات داشته باشد از طریق معامله نقدی کالا را به خریدار تحویل داده و وجوه را دریافت می‌نماید. از طرف دیگر چنانچه بازار عرضه محصول اشباع باشد و یا تولیدکننده راغب باشد از مزایای تأمین مالی خریدار (دریافت هزینه تأمین مالی از خریدار) بهره‌مند شود کالا را به خریدار تحویل داده و وجوه را در سررسید مشخصی همراه با هزینه تأمین مالی تحمیلی به خریدار دریافت

می‌کند. از آنجا که معاملات نسبه ابزار تأمین مالی خریدار هستند بنابراین خریداران معمولاً به این معاملات بیشتر از معاملات نقدی اقبال دارند بنابراین فروش محصول در معاملات نسبه سریعتر انجام می‌پذیرد. یکی از راه‌های دیگر برای فروش محصول نیز استفاده از سازوکار گواهی سپرده کالایی است. تولیدکننده می‌تواند ابزارهای خود را در قالب ابزارهای بورسی نزد بورس پذیرش نموده و براساس موجودی ابزارها، قبوض ابزار صادر نموده و اقدام به فروش کالا به شکل گواهی سپرده نماید. در این حالت به محض فروش گواهی سپرده کالایی وجوه به حساب تولیدکننده واریز می‌گردد و خریدار نیز حسب نیاز و مطابق برنامه تقاضای خود نسبت به دریافت کالا از ابزار اقدام خواهد نمود. در این روش تولیدکننده از خریدار بابت نگهداری کالا از زمان خرید گواهی سپرده تا زمان تحویل کالا نیز درآمدی کسب خواهد نمود. نکته قابل ذکر در مورد گواهی سپرده کالایی بیشترین تضمین کیفیت کالای تحویلی به خریدار در این ابزار است. همانطور که اشاره شد انواع قراردادهای دیگر از جمله قراردادهای پیمان آتی، کشف پریمیوم، اختیار معامله و معاملات سلف نیز دارای کارکرد فروش کالا هستند ولی این ابزارها عموماً به واسطه سررسیددار بودن، بیشتر برای پوشش ریسک مورد استفاده قرار می‌گیرند.

۴-۲-۲ ابزارهای بورسی مناسب برای بازرگانان

بازرگانان همان واسطه‌های کالایی هستند که کالا را از کانال‌های متفاوت تأمین نموده و در اختیار متقاضیان قرار می‌دهند. بازرگانان علاقه‌ای به نگهداری کالا نداشته و صرفاً به دنبال مبادله سریع کالا هستند. استفاده از ابزارهای بورسی برای بازرگانان هم در تأمین کالا و هم در فروش کالا موضوعیت دارد. زمانی که تولیدکنندگان محصول را به صورت عمده عرضه می‌نمایند، متقاضیان خرد جایگاهی در این مبادله نخواهند داشت ولی بازرگانان قادر خواهند بود این محصول را خریداری نموده و بین متقاضیان توزیع نمایند. ابزاری که در این زمینه بسیار کارا است گواهی سپرده کالایی است. این ابزار از آن جهت که بازرگان را از حمل و نگهداری فیزیکی معاف می‌کند نیز درخور توجه است. بازرگان کالایی را که مستقیم از کانال خارج از بورس و یا در بورس تهیه نموده است به ابزار بورسی تحویل داده و در بازار پیوسته گواهی سپرده به متقاضیان می‌فروشد. شرایط بهینه آن است که بازرگان کالا را در همان ابتدا به صورت گواهی سپرده کالایی خریداری نماید.

اشکال دیگر استفاده از ابزارهای بورسی کارآمد نیز برای بازرگانان قابل بیان است. تصور

نمایید که بازرگان کالا را از خارج از کشور وارد می‌نماید و این فرآیند دو تا سه ماه زمان می‌برد، در این شرایط بازرگان قادر خواهد بود از انواع ابزارها برای فروش کالایی که در آینده تأمین می‌شود و یا به اصطلاح پیش‌فروش آن اقدام نماید. این نوع فروش کالا پیش از تأمین با اهداف مختلفی از جمله پوشش ریسک و تأمین مالی و یا حتی اطمینان از فروش کالا در آینده انجام می‌پذیرد. اگر معاملات سلف به عنوان ابزار فروش کالا انتخاب شود، علاوه بر پوشش ریسک، منابع نقدی مورد نیاز بازرگان را نیز تأمین خواهد نمود. حسب شرایط انواع قراردادهای دیگر از جمله پیمان‌های آتی، کشف پرمیوم، قراردادهای آتی و اختیار معاملات نیز قابل استفاده خواهند بود.

۴-۲-۳ ابزارهای بورسی مناسب برای مصرف‌کنندگان

مصرف‌کنندگان کالا اشخاصی هستند که نیاز پیوسته‌ای به کالا جهت مصرف دارند و مصرف‌کننده آسیب‌پذیرترین مهره زنجیره تولید و مصرف کالا به خصوص در شرایطی است که نوسانات قیمت کالا بالا باشد. قسمت عمده‌ای از مصرف‌کنندگان کالا را تولیدکنندگانی تشکیل می‌دهند که در صنایع پایین دستی تولیدی فعالیت می‌کنند و بقای آنان شرط بقای کل اقتصاد کالایی است. مصرف‌کنندگان در تأمین کالا می‌توانند از ابزارهای بورسی حسب شرایط بهره‌برند.

بهترین ابزار تأمین کالا برای مصرف‌کنندگان استفاده از معاملات نسبه است. با انعقاد قرارداد نسبه، مصرف‌کننده، کالا را فوراً از عرضه‌کننده تحویل گرفته و نسبت به مصرف یا فرآوری یا به کارگیری آن در تولید کالای دیگر اقدام می‌نماید و در سررسید معقولی که متناسب با دوره تجاری تولید کالا باشد نسبت به پرداخت ثمن کالا به عرضه‌کننده اقدام می‌کند.

قراردادهای بلندمدت نیز برای مصرف‌کنندگان ابزار مناسبی به شمار می‌آید. در قراردادهای بلندمدتی که در حال حاضر در شرکت بورس کالای ایران اجرایی شده، مصرف‌کنندگان به دلیل نیاز پیوسته به کالا با عرضه‌کنندگان وارد قرارداد می‌شوند و به موجب این قرارداد عرضه‌کننده پس از هر عرضه عمومی مجاز به عرضه خصوصی کالا به مصرف‌کنندگان مذکور خواهد بود. بنابراین در شرایطی که مازاد تقاضا در بازار زیاد باشد و مصرف‌کننده بیم ناکام ماندن در رقابت در خرید محصول را داشته باشد می‌تواند با ورود به قرارداد بلندمدت نسبت به بقای تولید خود به دلیل تأمین کالا از این کانال مطمئن شود. لازم به ذکر است که قرارداد بلندمدت خود ضامن مبادله کالا نیست و قرارداد نقدی، نسبه و

سلف منتج از آن است که مبادله کالا را محقق می‌کند.

ابزارهای دیگر بازار فیزیکی از جمله معاملات نقدی و معاملات سلف و همچنین گواهی سپرده کالایی نیز از جمله ابزارهای کارآمد در تأمین کالا هستند. مصرف‌کننده با استفاده از معاملات نقدی، کالا را در ازای پرداخت وجه از عرضه‌کننده به صورت مستقیم دریافت می‌نماید. دریافت کالا در معاملات نقد نیز مانند مابقی ابزارها در بستر بورس رخ می‌دهد و از این بابت مصرف‌کننده زمانی که از صحت کمیت و کیفیت کالا مطمئن نباشد می‌تواند از تحویل کالا خودداری نماید.

در معاملات سلف در ازای پرداخت ثمن سلف کالا که کمتر از ثمن نقدی کالا است، کالا را در زمان مشخصی در آینده تحویل خواهد گرفت. معاملات سلف در شرایطی مناسب است که مصرف‌کننده نسبت به تأمین کالا در آینده و قیمت آن اطمینان کافی نداشته باشد و بدین‌وسیله با انعقاد قرارداد سلف ریسک خود را پوشش خواهد داد. یکی از روش‌های دیگر تأمین کالا که بالاترین دقت در کمیت و کیفیت محصول را دارد و مصرف‌کننده را تا حدودی از مشکلات حمل و نگهداری کالا دور نگه می‌دارد، معاملات گواهی سپرده کالایی است. فروشنده در زمان‌ها و قیمت‌های مناسب اقدام به خرید گواهی سپرده کالایی نموده و حسب شرایط نسبت به تحویل گرفتن کالا از انبار اقدام می‌نماید. مصرف‌کننده مجاز است که تحویل کالا از انبار را تا زمان مشخصی در آینده به تأخیر بیندازد و کل کالاها را نیز در چند مرحله از انبار تحویل بگیرد.

علاوه بر قراردادهای مذکور می‌توان از قراردادهای سررسیددار مانند پیمان آتی، کشف پرمیوم، قرارداد آتی و اختیار معامله که هر دو کارکرد تأمین کالا و پوشش ریسک را دارا هستند نیز بهره برد. در استفاده از پیمان آتی، قرارداد آتی و یا کشف پرمیوم، مصرف‌کننده برای اطمینان از تأمین کالا در آینده و پوشش ریسک نوسانات قیمت کالا اقدام به اخذ موقعیت خرید در قراردادهای مذکور نموده و در سررسید پس از پرداخت وجوه، کالا را از فروشنده تحویل می‌گیرد. در شرایطی که تأمین‌کننده نسبت به افزایش قیمت کالا در آینده بیمناک باشد می‌تواند با اخذ موقعیت خرید در قرارداد اختیار معامله خرید کالا، ریسک نوسانات افزایشی قیمت کالا را پوشش دهد. بدین صورت که چنانچه در سررسید قرارداد اختیار معامله، قیمت کالا افزایش یافته باشد، خریدار اختیار معامله خرید می‌تواند با اعمال قرارداد، کالا را از فروشنده با قیمتی که در زمان انعقاد قرارداد تعیین شده تحویل بگیرد.

۴-۲-۴ ابزارهای بورسی مناسب برای سفته‌بازان

سفته‌بازان اشخاصی هستند که سعی دارند تا از نوسان قیمت‌ها کسب سود کنند. سفته‌بازان عموماً استراتژی‌های معاملاتی کوتاه‌مدت‌تر را ترجیح می‌دهند بنابراین بیشتر به دنبال بازارهای با نقدشوندگی بالا هستند. سفته‌بازان در بورس کالای ایران به دو دسته سفته‌بازان کالایی و سفته‌بازان مالی تقسیم می‌شوند. سفته‌بازان کالایی اقدام به خرید و فروش مستقیم کالا می‌نمایند در حالی که سفته‌بازان مالی با معامله بر روی اوراق بهادار مبتنی بر کالا سود کسب می‌نمایند. سفته‌باز کالایی می‌تواند در بازار نقدی بورس کالای ایران اقدام به خرید کالا نموده و این کالا را پس از تحویل به انبار بورسی در قالب گواهی سپرده به فروش رساند. حالت‌های دیگری نیز برای وی متصور است، به عنوان مثال او می‌تواند کالا را نسیه و یا سلف خریداری نماید و در قالب‌های دیگر به فروش رساند.

بهترین ابزارها برای سفته‌بازی ابزارهای پرنوسان با نقدشوندگی بالا هستند. از جمله این ابزارها در بورس کالای ایران قرارداد آتی، اختیار معامله، گواهی سپرده کالایی، صندوق کالایی، سلف موازی استاندارد و اوراق خرید دین هستند. قراردادهای آتی از سوی سفته‌بازان به صورت ویژه مورد توجه است چراکه میزان نوسانات در قراردادهای آتی بالاتر از دیگر ابزارها است. البته باید توجه داشت که ریسک فعالیت در بازار قراردادهای آتی نیز نسبت سایر گزینه‌های سرمایه‌گذاری، بالا است. افراد برای کسب سود در قراردادهای آتی به اخذ موقعیت خرید و فروش و سپس بستن موقعیت در زمان مقتضی اقدام می‌نمایند. چنانچه سفته‌باز روند قیمتی قراردادهای آتی را صعودی ارزیابی کند در ابتدا موقعیت خرید اخذ نموده و سپس در حد سود مشخصی به منظور بستن موقعیت باز خرید، موقعیت فروش اتخاذ می‌نماید و چنانچه روند قیمتی قراردادهای آتی را نزولی ارزیابی کند در ابتدا موقعیت فروش اخذ نموده و سپس در حد سود مشخصی به منظور بستن موقعیت باز فروش، موقعیت خرید اتخاذ می‌نماید. به صورت کلی با اخذ موقعیت معکوس در قراردادهای آتی موقعیت بازی که قبلاً اتخاذ شده بسته خواهد شد و سود خالص فرد از نوسانگیری برابر با کسر قیمت خرید از قیمت فروش منهای کارمزد معاملاتی خواهد بود. چنانچه قیمت فروش از قیمت خرید بالاتر باشد و تفاوت آن دو نیز از کارمزد معامله بیشتر باشد شخص در این نوسانگیری سود خواهد نمود ولی چنانچه قیمت فروش از قیمت خرید قرارداد آتی کمتر باشد شخص علاوه بر پرداخت کارمزد در نوسانگیری متضرر خواهد شد. در معاملات اختیار معامله نیز اشخاص می‌توانند با هدف قراردادن قیمت معاملات اختیار معامله نوسانگیری نمایند. علاوه بر این

معاملات گواهی سپرده کالایی و صندوق کالایی که به صورت مستقیم با نوسانات قیمت کالا نوسان می‌کنند نیز بازارهای مناسبی برای فعالیت سفته‌بازان است. تفاوت عمده قراردادهای آتی و اختیار معاملات با دیگر ابزارها این است که امکان نوسانگیری در هر دو جهت صعودی بودن و نزولی بودن قیمت‌ها در بازار وجود دارد ولی به عنوان مثال در معاملات گواهی سپرده کالایی و صندوق کالایی سفته‌باز تنها زمانی که قیمت‌ها صعودی باشد امکان خرید و فروش در قیمت بالاتر به منظور کسب سود را دارد. موارد دیگری که به سفته‌باز پیشنهاد می‌شود فعالیت در بازار ثانویه اوراق سلف موازی استاندارد و اوراق خرید دین است. این بازارها هرچند نوسانات زیادی ندارند ولی به دلیل وجود بازارگردان و تحقق سود روزانه، شرایطی دارند که سفته‌باز از نوسانگیری میان‌مدت سود معقولی کسب خواهد نمود.

۴-۲-۵ ابزارهای بورسی مناسب برای سرمایه‌گذاران

سرمایه‌گذاران اشخاصی هستند که به دنبال کسب منفعت از سرمایه خود هستند و امید دارند که در انتهای دوره در قبال سرمایه‌گذاری خود سود مناسبی کسب نمایند. انتظار می‌رود که سود کسب شده در قبال سرمایه‌گذاری نرخ تورم و کاهش ارزش پول را جبران کند. ابزارهای بارز سرمایه‌گذاری بدون ریسک در بورس کالای ایران اوراق سلف موازی استاندارد و اوراق خرید دین هستند. اشخاص با سرمایه‌گذاری در این اوراق در انتهای دوره سرمایه‌گذاری حداقل سود تضمین‌شده‌ای را کسب خواهند نمود و سرمایه‌گذاری در این اوراق ریسک تورم را پوشش می‌دهد. از مزایای اصلی این ابزارها وجود بازار ثانویه و وجود بازارگردان است که دست سرمایه‌گذار را برای انتخاب دوره سرمایه‌گذاری باز می‌گذارد و انواع سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت را برای وی ممکن می‌سازد. صندوق‌های کالایی نوعی از صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک است که با هدف انتفاع از نوسانات قیمتی کالاها ایجاد گردیده است. زمانی که سرمایه‌گذاران علاقه‌مند به سرمایه‌گذاری در بازار کالا باشند ولی در عین حال دانش و تخصص کافی نسبت به آن را در اختیار نداشته باشند، صندوق کالایی یکی از بهترین گزینه‌های پیش روی آنان است. صندوق کالایی با پذیره‌نویسی اقدام به جذب سرمایه نموده و با تشکیل تیم تخصصی برای مدیریت صندوق، سرمایه خود را در اوراق بهادار مبتنی بر کالا سرمایه‌گذاری می‌نماید. هدف صندوق کالایی حداکثر نمودن سود سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار مبتنی بر کالا است. اشخاصی که دانش و تخصص کافی در مورد بازارهای کالایی داشته باشند می‌توانند به منظور کسب سود به صورت

مستقیم در اوراق بهادار مبتنی بر کالا از جمله گواهی سپرده کالایی، قراردادهای آتی و اختیار معامله و یا سبدي از این ابزارها سرمایه‌گذاری نمایند. اشخاص با خرید گواهی سپرده کالایی به صورت مستقیم در معرض نوسانات قیمتی کالاها قرار می‌گیرند و برای پوشش ریسک احتمالی نیز امکان بهره‌گیری از قراردادهای آتی و اختیار معامله برای آنان فراهم است.

فصل پنجم

معرفی سایت

شرکت بورس کالای ایران

شرکت بورس کالای ایران
IRAN MERCANTILE EXCHANGE CO.

bank mella

فصل پنجم: معرفی سایت شرکت بورس کالای ایران

سایت شرکت بورس کالای ایران کانال رسمی انتشار اطلاعات مربوط به حوزه فعالیت بورس کالای ایران است. بیشترین کاربری سایت مربوط به درج اطلاعیه‌ها، اعلانات، آمار و تابلوهای معاملاتی است. علاوه بر این بخش‌هایی نیز به منظور اطلاع‌رسانی اخبار پیرامون بورس کالای ایران و همچنین آموزش‌های لازم برای مخاطبانی تعبیه گردیده است. آدرس اینترنتی سایت شرکت بورس کالای ایران <http://www.ime.co.ir> می‌باشد. این سایت در حال حاضر به لحاظ دسته‌بندی و محتوا شامل قسمت‌های مختلفی از جمله صفحه اصلی، معرفی بورس، بازارها، کالاها، انبارها، ذی‌نفعان، قوانین و مقررات، آموزش و پژوهش، سؤالات متداول می‌شود. در این فصل نیز برخی از بخش‌های اصلی و مهم سایت معرفی خواهد گردید.

شکل ۵-۱ بخش‌های اصلی سایت شرکت بورس کالای ایران

صفحه اصلی   معرفی بورس   بازارها   کالاها   انبارها   ذینفعان   قوانین و مقررات   آموزش و پژوهش   سؤالات متداول

۵-۱ صفحه اصلی

۵-۱-۱ اعلانات

مهم‌ترین بخش صفحه اصلی بخش اعلانات است که آخرین اعلانات مربوط به بورس کالای ایران را در سه دسته مشتقه، فیزیکی و عمومی اطلاع‌رسانی می‌کند. هر دسته از این اعلانات با

کلیک کردن روی زبانه‌ای که به نامشان مشخص شده قابل نمایش خواهند بود. با کلیک بر روی لینک بیشتر در هر بخش از اعلانات، آرشیو اعلانات مربوط به آن بخش نمایش داده خواهد شد. در بخش آرشیو اعلانات امکان جستجوی اعلانات براساس کلیدواژه و در بازه زمانی مشخص فراهم گردیده است.

۵-۱-۲ اخبار و گزارشات خبری

در این بخش دسترسی به آخرین اخبار مربوط به بورس کالای ایران و همچنین گزارش‌های تصویری، فیلم و صوت و آرشیو آن‌ها قرار داده شده است. با کلیک بر روی گزینه «همه خبرها»، آرشیو اخبار سایت با قابلیت جستجوی کلیدواژه و در محدوده زمانی مشخص فراهم شده است.

۵-۱-۳ دسترسی‌های مهم

در این بخش دسترسی‌های مهم شامل کانال خبری بورس کالای ایران، پایگاه خبری، معرفی و اطلاعات طرح قیمت تضمینی و ربات بورس کالای ایران تعبیه گردیده است. پایگاه خبری بورس کالای ایران مختص خبررسانی پیرامون بورس کالای ایران طراحی شده و از طریق آدرس مستقیم <http://imereport.ir> نیز در دسترس مخاطبان است.

۵-۱-۴ اطلاعات بازار

در این بخش آخرین اطلاعات روز بازارهای فیزیکی شامل عرضه‌های اعلام‌شده در بازار فیزیکی، معاملات مشتقه و معاملات بازار فیزیکی گنجانده شده است. لازم به ذکر است جزئیات کامل بازارها و آرشیو اطلاعات آن‌ها در بخش‌های دیگر سایت در دسترس است.

۵-۱-۵ بازارهای معاملاتی

این بخش با هدف آشنایی با مفاهیم بازارها و قراردادهای طراحی و در دسترس مخاطبان قرار گرفته است.

۵-۱-۶ لینک‌های مفید سایت و اطلاعات تماس

در این بخش برخی از لینک‌های مفید از جمله آمار معاملات، عرضه‌ها، اطلاعات قیمتی و تابلوهای معاملات بازار فیزیکی و بازار مشتقه و اطلاعات تماس مدیران و کارگزاران قرار داده شده است.

۲-۵ بازارها

مهم‌ترین بخش سایت بورس کالای ایران بخش بازارها است که تمامی اطلاعات کاربردی مربوط به بازارها در این بخش در دسترس است. این بخش در یک تقسیم‌بندی کلی به چهار بخش بازار فیزیکی، بازار مشتقه، بازار مالی و بازار فرعی تفکیک شده است.

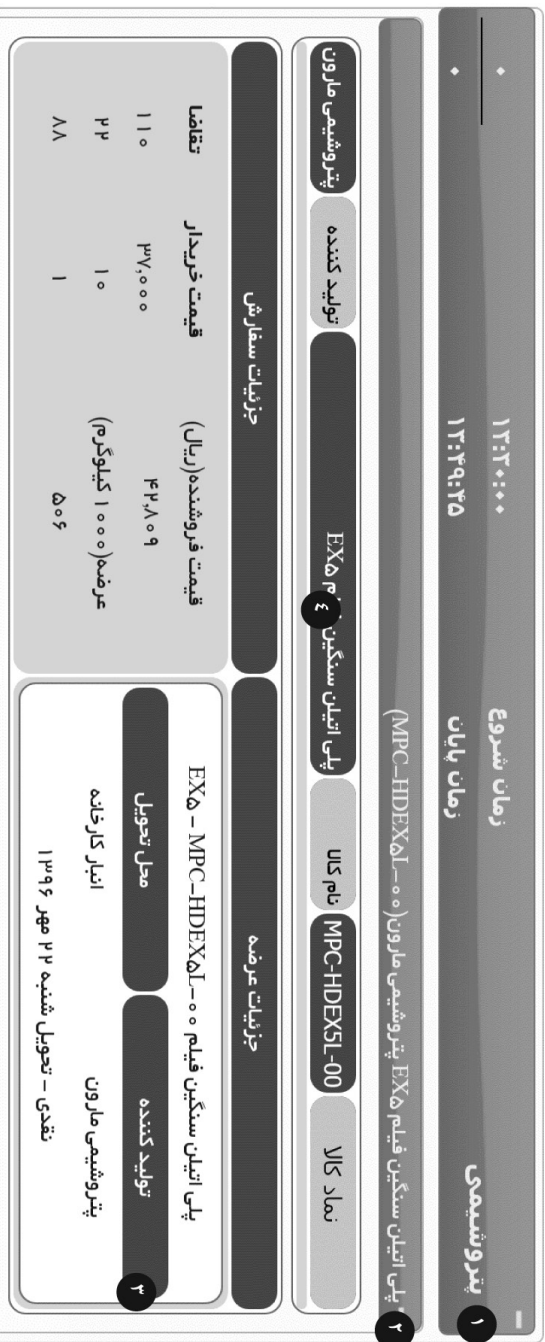
شکل ۲-۵ بخش بازارها

صفحه اصلی		معرفی بورس		بازارها		کالاهای		انبارها		ذینفعان		قوانین و مقررات		آموزش و پژوهش		سوالات متداول	
« بازار فیزیکی		• تابلوی برخط بازار		• اطلاعات عرضه		• آمار معاملات		• آمار معاملات صادراتی		• اطلاعات قیمتی نمادها		• اطلاعات کل بازار		• گزارشات آماری		• کارمزدها	
« بازار مشتقه		• قراردادهای آتی		• قراردادهای اختیار معامله													
« بازار مالی		• اوراق سلف استاندارد		• گواهی سپرده کالایی		• صندوق های سرمایه گذاری کالایی											
« بازار فرعی		• اطلاعات عرضه		• آمار معاملات		• گزارشات آماری		• کارمزدها									

۱-۲-۵ بازار فیزیکی

تابلو برخط بازار: در این بخش تابلو عرضه محصولات برای روز جاری به صورت گروه‌بندی شده بر اساس تالار و گروه کالایی در دسترس قرار گرفته است. در تابلو عرضه محصول جزئیات عرضه و سه تقاضای قیمتی برتر و حجم تجمعی آن نمایش داده شده است. این صفحه با آدرس اینترنتی مستقیم <http://ttsboard.ime.co.ir> نیز در دسترس است.

شکل ۵-۳: تابلو بر خط بازار برای محصول سود کاستیک پتروشیمی اروند

راهنما:

۱	نام گروه اصلی کالا	۳	نوع، محل و زمان تحویل
۲	نماد معاملاتی، نام کالا و تولید کننده کالا	۴	قیمت عرضه، کل عرضه، سه مطابقت بهتر تقاضا و حجم آن‌ها

اطلاعیه عرضه: در این بخش جزئیات اطلاعیه‌های عرضه مربوط به تالار داخلی با ترتیب زمانی قرار داده شده است. علاوه بر این امکان جستجو و تهیه خروجی با فرمت اکسل با انتخاب گروه اصلی، تولیدکننده و محدوده زمانی نیز فراهم شده است.

شکل ۴-۵- اطلاعیه‌های عرضه تالار داخلی

اطلاعیه عرضه بازار فیزیکی

همه گروه های اصلی از

همه تولید کنندگان تا

تمایش در هر صفحه انتخاب ستون ها

Excel نمایش

روش عرضه	توجه	حداقل قیمت پایه	قیمت پایداری	حاصل عرضه	حجم کلای قابل عرضه (تن)	عرضه کننده	تولید کننده	مناد	نام کالا	نام عرضه	تاریخ عرضه	نام کارزار
عادی	عمده	۱	۳۵,۳۸۳	۲۰	۱۱۰	شرکت پتروشیمی شانژان	پتروشیمی شانژان	SHPC-EHB-...	فلزاد خورشان	دی ایل مکتول	۱۳۹۶/۰۶/۲۲	بانک ملی
عادی	عمده	۱	۲۰,۵۰۰	۲۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰	فلزاد خورشان	فلزاد خورشان	KSC-SSG-AXR-...	C	نخال	۱۳۹۶/۰۶/۲۲	شماره جنوب
عادی	عمده	۱	۲۱,۵۳۳	۲۰	۲۰۰	پتروشیمی بزرویه	پتروشیمی بزرویه	BPC-HEARB-...	پتروشیمی بزرویه	آر.وی.ایگ سنگین	۱۳۹۶/۰۶/۲۲	پارسان
عادی	عمده	۱	۸,۰۰۰	۱۰	۳۰,۰۰۰	مادر تخصصی بازرگانی دولتی ایران	تهران	THR-WHE-۱,۰۴-۸۹	تهران	گندم خورانی	۱۳۹۶/۰۶/۲۲	مستین سرپایه
عادی	عمده	۱	۲۱,۵۰۰	۲۰,۰۰۰	۵,۰۰۰	فلزاد خورشان	فلزاد خورشان	KSC-BSG۱۹۳X-...	پتروشیمی بزرویه	لشش بوم SSP(۱۵,۰۵۰)	۱۳۹۶/۰۶/۲۲	شماره جنوب
عادی	عمده	۱	۷,۹۵۰	۱۰	۳۰,۰۰۰	مادر تخصصی بازرگانی دولتی ایران	تهران	THR-WHE-۱,۰۴-۸۹	تهران	گندم خورانی	۱۳۹۶/۰۶/۲۲	مستین سرپایه

در شکل ۴-۵ مقصود از حجم کلای قابل عرضه (تن)، حجم کل عرضه بر حسب تن است. لازم به ذکر است که عرضه حسب شمول مشتریان بالقوه به دو قسم عادی و خاص و براساس روش خرید قابل اجرا توسط خریداران به دو شیوهی خرد و عمده تقسیم می گردد. اطلاعیه عرضه صادراتی: در این بخش جزئیات اطلاعیه‌های عرضه مربوط به تالار صادراتی با ترتیب زمانی قرار داده شده است. علاوه بر این امکان جستجو و تهیه خروجی با فرمت اکسل با انتخاب گروه اصلی، تولیدکننده و محدوده زمانی نیز فراهم شده است.

شکل ۵-۵ اطلاعیه‌های عرضه تالار صادراتی

اطلاعیه عرضه صادراتی

کارگزار	تاریخ عرضه	نام کالا	نماد	نوع بسته بندی	مشخصات کالای قابل عرضه	تولید کننده	مکان تحویل	حجم کالای قابل عرضه (طن)	قیمت پایه (\$) قرارداد	نوع قرارداد	تاریخ تحویل	حداقل عرضه	بانک تسویه	نوع بازارهدف	نحوه عرضه	روش خرید
مستین سروماه	۱۳۹۶/۰۷/۲۳	عائقی رطوبتی BPP	KGD-INBPPBEX- ..	فله	تسویه به صورت ربالی داخلی بورس کالای ایران / ۱۰۰۰۰ متریال ۲۵۰۰۰ هزار متر مربع	کیان گستر دلیجان	ایران کارخانه	۱۰۰	۶۵۰	تقدیمی (\$)	۱۳۹۶/۰۸/۰۵	۱۰۰	ملت	آزاد	عادی	عمده
بانک سامان	۱۳۹۶/۰۷/۲۳	قیر ۶۰۷۰	TAIS-BIF-۷۰.BEX- ..	فله	۹٪ مالیات بر ارزش افزوده جهت خریداران داخلی - ارائه نامه تحویل کالا و کد شناسه اقتصادی و کد شناسه ملی الزامی است.	ایران (صنایع قیر) مجد تبریز	ایران کارخانه	۵۰۰	۲۶۰	تقدیمی (\$)	۱۳۹۶/۰۸/۰۲	۵۰	ملت	اختیاری کشور	عادی	عمده
بانک سامان	۱۳۹۶/۰۷/۲۳	قیر ۸۵۱۰۰	TAIS-BIA۵۱۰۰.BEX- ..	فله	۹٪ مالیات بر ارزش افزوده جهت خریداران داخلی - ارائه نامه تحویل کالا و کد شناسه اقتصادی و کد شناسه ملی الزامی است.	ایران (صنایع قیر) مجد تبریز	ایران کارخانه	۵۰۰	۲۶۰	تقدیمی (\$)	۱۳۹۶/۰۸/۰۲	۵۰	ملت	اختیاری کشور	عادی	عمده

آمار معاملات: این صفحه آخرین آمار معاملات بازار داخلی را به صورت پیش فرض نشان می دهد و برای دسترسی به آمار دلخواه و تهیه خروجی با فرمت اکسل می توان از ابزارهای جستجوی فراهم شده براساس گروه کالایی، تولیدکننده و محدوده زمانی استفاده نمود.

شکل ۵-۶ آمار معاملات فیزیکی

آمار معاملات فیزیکی

رؤس خرید	نمونه عرضه	نوع عرضه	لایحه سفارشی (ریال)	حجم معامله (تن)	تقاضا (تن)	قیمت پایه عرضه (ریال)	عرضه (تن)	بیشترین قیمت (ریال)	قیمت پایینی (ریال)	کمترین قیمت (ریال)	نوع قرارداد	تولید کننده	نماد	نام کالا
عمده	عمده	عادی	۰	۰	۰	۹,۱۱۳	۳۰۰	۹,۱۱۳	۹,۱۱۳	۹,۱۱۳	تقدیمی	نفت چی	JRC-BI۶۰۷۰-B-۰۰	قیر ۶۰۷۰
عمده	عمده	عادی	۲,۲۳۸,۲۵۰	۲۵۰	۲۵۰	۹,۱۱۳	۳۰۰	۹,۱۱۳	۹,۱۱۳	۹,۱۱۳	تقدیمی	نفت چی	JRC-BI۸۱۰۰-B-۰۰	قیر ۸۵۱۰۰
عمده	عمده	عادی	۷۵,۰۴۰,۰۰۰	۸۰۰۰	۸۰۰۰	۹,۳۸۰	۸۰۰۰	۹,۳۸۰	۹,۳۸۰	۹,۳۸۰	تقدیمی	البرز	ALBR-WHFD۰۱۰۴-۳۵۵	گندم نورم
عمده	عمده	عادی	۱,۸۰۴,۳۲۴	۱۹۸	۱۹۸	۹,۱۱۳	۲۰۰	۹,۱۱۳	۹,۱۱۳	۹,۱۱۳	تقدیمی	نفت پاسارگاد آبادان	PACA-BI۶۰۷۰-B-۰۰	قیر ۶۰۷۰
عمده	عمده	خاص	۱۰,۴۱۶,۱۵۹	۱۱۴۴	۱۱۴۴	۹,۱۱۳	۱۶۰۰	۹,۱۱۳	۹,۱۱۳	۹,۱۱۳	تقدیمی	نفت پاسارگاد آبادان	PACA-BI۶۰۷۰-B-۰۰	قیر ۶۰۷۰
عمده	عمده	خاص	۷۷۹,۳۹۷	۶۱	۶۱	۱۲,۷۷۷	۲۰۰	۱۲,۷۷۷	۱۲,۷۷۷	۱۲,۷۷۷	تقدیمی	نفت پاسارگاد آبادان	PACA-BIMC۲۵-B-۰۰۰	قیر MC۲۵۰
عمده	عمده	عادی	۱۸,۷۶۰,۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۹,۳۸۰	۲۰۰۰	۹,۳۸۰	۹,۳۸۰	۹,۳۸۰	تقدیمی	مرکزی	MAK-WHFD۰۱۰۴-۳۷۹	گندم نورم

نمایش در هر صفحه: تا

همه تولید کنندگان

از

آمار معاملات صادراتی؛ این صفحه آخرین آمار معاملات بازار صادراتی را به صورت پیش‌فرض نشان می‌دهد و برای دسترسی به آمار داخلی و تهیه خروجی با فرمت اکسل می‌توان از ابزارهای جستجوی فراهم شده براساس گروه کالایی، تولیدکننده و محدوده زمانی استفاده نمود.

شکل ۷-۵ آمار معاملات صادراتی

آمار معاملات صادراتی

روز خرید	ارزش معامله (\$)	حجم معامله (تن)	تفاضل (تن)	قیمت پایه (\$)	عوضه (تن)	بیشترین قیمت (\$)	کمترین قیمت (\$)	نوع قرارداد	تولیدکننده	نماد	نام کالا
عادی	۱۳۵۰۰۰۰	۵۰۰۰	۵۰۰۰	۲۷۰	۵۰۰۰	۲۷۰	۲۷۰	تقنی (\$)	فراشمی روز	FSH-BIF۰۷۰BEX-۰۰	قیر ۶۰۷۰ - صادراتی
عادی	۱۱۵۰۰۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۵۷۵	۲۰۰	۵۷۵	۵۷۵	تقنی (\$)	صنعت قیر هونوگان	HBI-BIMC۰۷GEX-۰۰	قیر MC۳۰ - صادراتی
عادی	۱۵۰۰۰۰۰	۶۰۰	۶۰۰	۲۵۵	۶۰۰	۲۵۰	۲۵۰	تقنی (\$)	پالایش نگیس سیاه آذربایجان	PNSA-BIF۰۷۰BEX-۰۰	قیر ۶۰۷۰ - صادراتی
عادی	۱۳۵۰۰۰۰	۵۴۰	۵۴۰	۲۵۵	۵۴۰	۲۵۰	۲۵۰	تقنی (\$)	پالایش نگیس سیاه آذربایجان	PNSA-BI۵۱۰۰۰BEX-۰۰	قیر ۸۵۱۰۰ - صادراتی
عادی	۶۲۰۰۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۲۱۰	۲۰۰۰	۲۱۰	۲۱۰	تقنی (\$)	معماران تجارت اقیانوس (اقتصاد بین الملل تنبیس)	TIE-BIF۰۷۰GEX-۰۰	قیر ۶۰۷۰ - صادراتی
عادی	۳۲۰۰۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۳۲۰	۱۰۰۰	۳۲۰	۳۲۰	تقنی (\$)	صنعت قیر هونوگان	HBI-BIMC۰۷BEX-۰۰	قیر MC۳۰ - صادراتی
عادی	۱۲۰۰۰۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۲۶۰	۵۰۰	۲۶۰	۲۶۰	تقنی (\$)	ایزوگام توبریز (صنایع قیر معدن توبریز)	TAIS-BI۵۱۰۰۰BEX-۰۰	قیر ۸۵۱۰۰ - صادراتی

اطلاعات کل بازار: این صفحه آمار کلی بازارها را به تفکیک تالار و گروه در طی آخرین روز معاملاتی ماقبل، هفته جاری، هفته قبل، ماه جاری، ماه قبل و در دوره زمانی انتخابی نمایش می دهد.

شکل ۵-۸ اطلاعات کل بازار

تعداد قرار دادهای معامله شده		تعداد فروشندهگان		تعداد خریداران		ارزش (میلیون ریال)		حجم (تن)		تابلو
رینگ صادراتی	داخلی	رینگ صادراتی	داخلی	رینگ صادراتی	داخلی	رینگ صادراتی	داخلی	رینگ صادراتی	داخلی	
	۱,۰۲۱	۴۲	۳۹		۳,۱۶۲,۵۸۶		۱۷۹,۹۶۴			تالار پتروشیمی
	۱۱۹	۹	۸		۳,۹۳۰,۶۹۷		۱۳۴,۲۶۵			تالار صنعتی
	۵	۲	۲		۱۵,۱۶۷		۰			تالار طلا
	۱۶۷	۱۹	۱۳		۱,۴۰۲,۶۴۱		۱۶۱,۸۸۳			تالار فرآورده های نفتی
	۸۸	۱۷	۱۵		۱۶۷,۵۹۶		۵,۴۷۳			تالار فرعی
۶۲		۳۳	۲۱	۲۱	۸۸۷,۹۱۱	۱۰۰,۳۳۸				تالار کالای صادراتی کیش
	۱۵۴	۸	۴		۷۴۱,۸۵۲		۶۴,۲۲۵			تالار کشاورزی
۶۲	۱,۵۶۴	۳۳	۳۸	۳۱	۹,۴۲۰,۵۴۲	۱۰۰,۳۳۸	۳۴۵,۱۱۰			کل بازار

جستجوی گزارش‌های آماری: این صفحه امکان دسترسی به گزارش‌های تفصیلی آماری هفتگی، ماهیانه و سالیانه بازار فیزیکی را فراهم می‌کند.

شکل ۵-۹ جستجوی گزارش‌های آماری

همه دوره‌ها ▼

دوره‌ها

همه حوزه‌ها ▼

حوزه

بازار فیزیکی ▼

بازار

عبارت مورد جستجو

جستجو

تاریخ انتشار	حوزه	بازار	نام
شنبه ۱۲ اسفند ۱۳۹۶ ق.ظ	داخلی	بازار فیزیکی	آمار معاملات هفتگی بازار فیزیکی ۵ الی ۱۰ اسفند ماه
شنبه ۵ اسفند ۱۳۹۶ ق.ظ	داخلی	بازار فیزیکی	آمار معاملات هفتگی بازار فیزیکی ۲۸ بهمن الی ۳ اسفندماه
چهارشنبه ۲ اسفند ۱۳۹۶ ق.ظ	داخلی	بازار فیزیکی	آمار معاملات ماهانه بازار فیزیکی بهمن ماه ۹۶
شنبه ۲۸ بهمن ۱۳۹۶ ق.ظ	داخلی	بازار فیزیکی	آمار معاملات هفتگی بازار فیزیکی ۲۱ الی ۲۶ بهمن ماه

شکل ۵-۱ بخشی از یک گزارش هفتگی بازار فیزیکی به عنوان نمونه‌ای از گزارش‌های آماری

آمار معاملات هفتگی بازار فیزیکی ۵ الی ۱۰ اسفند ماه
بازار: بازار فیزیکی حوزه: داخلی

میزان عرضه و تقاضا (تن)		ارزش معاملات انجام شده (هزار ریال)		درصد تغییر			
نوع قرارداد عرضه	تقاضا	این هفته	هفته قبل	درصد تغییر این هفته	هفته قبل		
گروه کالا							
وکیوم باتوم	نقدی	۹۱,۲۰۵.۰۰	۳۰,۸۱۰.۰۰	۱۹۲,۷۸	۱,۱۴۸,۴۹,۵۷۰.۰۰	۳۴۴,۹۳,۳۱۰.۰۰	۱۹۴,۷۶
وکیوم باتوم	(جمع)	۹۱,۲۰۵.۰۰	۳۰,۸۱۰.۰۰	۱۹۲,۷۸	۱,۱۴۸,۴۹,۵۷۰.۰۰	۳۴۴,۹۳,۳۱۰.۰۰	۱۹۴,۷۶
مس	نقدی	۱۶,۷۳۰.۰۰	۱۳,۸۹۰.۰۰	۱۱,۵۲	۹۷۱,۷۱۴,۰۳۰.۰۰	۱,۱۴۸,۴۹,۵۷۰.۰۰	-۱۵,۳۶
مس	(جمع)	۱۶,۷۳۰.۰۰	۱۳,۸۹۰.۰۰	۱۱,۵۲	۹۷۱,۷۱۴,۰۳۰.۰۰	۱,۱۴۸,۴۹,۵۷۰.۰۰	-۱۵,۳۶
مرغ و جوجه	نقدی	۶۹۷.۰۰	۰.۰۰	۳۲۹.۰۰	۵,۵۶۴,۰۰۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰
مرغ و جوجه	سلف	۲۹۴.۵۰	۸۶.۵۰	۱۰۲.۰۰	۱,۴۲۷,۳۵۰.۰۰	۱,۷۳۴,۰۰۰.۰۰	-۱۷,۶۹
مرغ و جوجه	(جمع)	۹۹۱.۵۰	۴۱۵.۵۰	۳۰۷,۳۵	۶,۹۹۱,۳۵۰.۰۰	۱,۷۳۴,۰۰۰.۰۰	۳۰,۳۰۹
لوب کات	نقدی	۳۳,۰۰۰.۰۰	۲۸,۱۵۰.۰۰	۱۴,۰۰۰.۰۰	۴۰۷,۳۶۸,۷۰۰.۰۰	۲۱۳,۹۰۸,۰۰۰.۰۰	۹۰,۴۴

کارمزدها: این صفحه جزئیات کارمزدهای معاملاتی بازار فیزیکی شرکت بورس کالای ایران را نمایش می دهد.

شکل ۵-۱۱ بخشی از صفحه کارمزدها

کارمزد کلیه کالاها به غیر از کالاهای گروه کشاورزی (مبالغ به ریال)

عنوان	ضریب (سهام خریدار)	سقف مبلغ (سهام خریدار)	ضریب (سهام فروشنده)	سقف مبلغ (سهام فروشنده)	ضریب کل (سهام دوسر)	سقف مبلغ (سهام دوسر)
کارمزد سازمان بورس	۰,۰۰۰,۰۳۲	۸۰,۰۰۰,۰۰۰	۰,۰۰۰,۰۳۸	۱۲۰,۰۰۰,۰۰۰	۰,۰۰۰,۰۰۸	۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰
کارمزد شرکت کالا بورس	۰,۰۰۰,۰۰۵	۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۰,۰۰۰,۰۰۵	۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۰,۰۰۰,۰۰۱	۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰
کارمزد کارگزار	۰,۰۰۰,۰۱۸	۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۰,۰۰۰,۰۱۸	۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۰,۰۰۰,۰۳۶	۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰
جمع	۰,۰۰۰,۰۶۴	۴۸۰,۰۰۰,۰۰۰	۰,۰۰۰,۰۳۸	۵۲۰,۰۰۰,۰۰۰	۰,۰۰۰,۰۵۴	۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰

۵-۲-۲ بازار مشتقه

بخش قراردادهای آتی شامل هشت زیربخش تابلوی برخط بازار، نمای بازار در یک نگاه، آمار معاملات، گزارشات آماری، مستندات، کارمزدها و فرمها و محتوای آموزشی می‌شود.

شکل ۵-۱۲ زیربخش‌های بخش قراردادهای آتی

قراردادهای آتی
تابلوی برخط بازار
نمای بازار در یک نگاه
آمار معاملات
گزارشات آماری
مستندات
کارمزدها
فرم‌ها
محتوای آموزشی

تابلو برخط بازار: آخرین وضعیت معاملات قراردادهای آتی را به تفکیک نماد و به صورت برخط نمایش می‌دهد. این صفحه با آدرس مستقیم <http://cdn.ime.co.ir> نیز در دسترس است.

شکل ۵-۱۳ بخشی از تابلو نرخ بازار قراردادهای آتی

۱ - قرارداد آتی سکه طلا تحویل اسفند ماه 1396									
کد قرارداد									
۱۰	۹	۸	۷	۵	۴	۲			
آخرین	پایین ترین	بالا ترین	اولین	عرضه	تفاضل	قیمت-ریال	قیمت-ریال	حجم	حجم کل
۱۵۶۴۵۰۰۰	۱۵۵۶۰۰۰۰	۱۵۶۷۰۰۰۰	۱۵۶۰۰۰۰۰	۵	۱۵۶۵۵۰۰۰	۱۵۶۴۵۰۰۰	۲		
۱۱۷,۷۶۶	۳۲,۷۶۶	۱۴۲,۷۶۶	۷۲,۷۶۶	۶	۱۵۶۵۵۰۰۰	۱۵۶۴۰۰۰۰	۳۸		
۰.۷۶%	۰.۲۱%	۰.۹۲%	۰.۴۷%	۱۴	۱۵۶۶۰۰۰۰	۱۵۶۳۵۰۰۰	۲۸		
ریال									
حجم کل									
-									
دوشنبه ۲ اسفند ۱۳۹۶									
شماره ۱۲ اسفند ۱۳۹۶ ۱۸۰۲۳۰۰۰ ۱۳۹۶									
شماره ۱۲ اسفند ۱۳۹۶ ۱۰۰۲۳۰۰۰ ۱۳۹۶									
شماره ۱۲ اسفند ۱۳۹۶ ۱۸۰۲۳۰۰ ۱۳۹۶									
۳ اندازه قرارداد									
۱۰ سکه تمام									
۹ ارزش									
۱۳ ۵۲,۹۵۴,۶۵۰ هزار ریال									
۱۲ حجم									
۱۱ ۲۲۲۹									
۴ قیمت تسویه روزانه									
۶ ۱۵۵,۲۷۲,۳۴۰ بیخ شماره ۱۰ اسفند ۱۳۹۶									
۱۳ موقعیتهای باز									
۱۶ -									

راهنما:

نام قرارداد آتی	۱
نماد معاملاتی	۲
آخرین روز معاملاتی	۳
سه مظنه بهتر تقاضا (خرید) و حجم آن‌ها	۴
سه مظنه بهتر عرضه (فروش) و حجم آن‌ها	۵
آخرین قیمت تسویه روزانه	۶
قیمت اولین معامله انجام شده، تفاوت مقداری و درصدی آن با آخرین قیمت تسویه	۷
بالاترین قیمت معامله انجام شده، تفاوت مقداری و درصدی آن با آخرین قیمت تسویه	۸
پایین‌ترین قیمت معامله انجام شده، تفاوت مقداری و درصدی آن با آخرین قیمت تسویه	۹
آخرین قیمت معامله انجام شده، تفاوت مقداری و درصدی آن با آخرین قیمت تسویه	۱۰
حجم کل معاملات از ابتدای بازگشایی بازار در روز معاملاتی جاری	۱۱
ارزش کل معاملات از ابتدای بازگشایی بازار در روز معاملاتی جاری	۱۲
آخرین تعداد موقعیت‌های باز و تفاوت آن با آخرین تعداد موقعیت‌های باز در روز معاملاتی ماقبل	۱۳

نمای بازار در یک نگاه: جزئیات معاملات نمادهای مختلف معاملاتی در آخرین روز معاملاتی را نمایش می‌دهد.

شکل ۵-۱۴ اطلاعات قیمتی نمادهای بازار قراردادهای آتی

آخرین روز معاملاتی: ۱۳۹۶/۱۲/۱۲ - ۱۸:۳۳:۴۱									
نماد	قرارداد	موقعیت‌های باز	حجم	ارزش معامله (مزره‌ای)	قیمت تسویه (ایالت)	تاریخ قیمت تسویه	تغییر قیمت (ایالت)	درصد تغییر	اطلاعات قیمتی نمادهای بازار مشتقه
GCE5۹۶	قرارداد آتی سکه طلا تحویل اسفند ماه ۱۳۹۶	۱۳۷۸	۳۶۴	۵۶۶۶۸۳۵۰	۱۳۹۶/۱۲/۱۰	۱۳۹۶/۱۲/۱۰	۱۳۲۷/۶۶	۰/۱۶	اطلاعات قیمتی نمادهای بازار مشتقه
GCO9۹۷	قرارداد آتی سکه طلا تحویل اردیبهشت ماه ۱۳۹۷	۱۱۷۸	۳۴۴	۵۴۳۷۵۳۵۰	۱۳۹۶/۱۲/۱۰	۱۳۹۶/۱۲/۱۰	۱۲۵۶/۸۵	۰/۸	اطلاعات قیمتی نمادهای بازار مشتقه
GCTR۹۷	قرارداد آتی سکه طلا تحویل تیر ماه ۱۳۹۷	۲۰۲۵	۱۸۵	۲۹۶۷۸۴۵۰	۱۳۹۶/۱۲/۱۰	۱۳۹۶/۱۲/۱۰	۹۲۵/۹۱	۰/۵۸	اطلاعات قیمتی نمادهای بازار مشتقه
GCSH۹۷	قرارداد آتی سکه طلا تحویل شهریور ماه ۱۳۹۷	۴۷۷۴	۱۶۰۳	۲۶۲۶۷۶۰۰	۱۳۹۶/۱۲/۱۰	۱۳۹۶/۱۲/۱۰	۹۲۳/۰۹	۰/۵۷	اطلاعات قیمتی نمادهای بازار مشتقه
GCA8۹۷	قرارداد آتی سکه طلا تحویل آبان ماه ۱۳۹۷	۱۸۶۶۲	۱۹،۹۲۶	۳۲۳۴۰۲۱۶۵۰	۱۳۹۶/۱۲/۱۰	۱۳۹۶/۱۲/۱۰	۸۵۰/۹۲	۰/۵۱	اطلاعات قیمتی نمادهای بازار مشتقه
کل بازار آتی									
تابلو آتی	حجم	ارزش قراردادهای (ایالت)	تعداد دفعات معامله	تعداد خریداران	تعداد فروشندگان	موقعیت‌های باز			
۲۲۳۳۳	۳۷۷۴۸۱۳۷/۵۰۰	۸۰۱۶۶	۱۱۸۶	۱۶۲۱۵	۷۸۰۰۱۷				

آمار معاملات بازار مشتقه: این صفحه امکان مشاهده و تهیه خروجی اکسل با انتخاب نماد معاملاتی و بازه تاریخی از جزئیات آماری معاملات روزانه قراردادهای آتی را فراهم می‌کند.

شکل ۵-۱۵ آمار معاملات بازار قراردادهای آتی

قراردادهای فعال

از ۳

نمایش در هر صفحه ۳۰

انتخاب ستون ها

نمایش

Excel

تا ۱۳۹۶/۱۲/۱۲

از ۱۳۹۶/۱۲/۰۵

تاریخ	درصد تغییر قیمت تسویه	قیمت تسویه (ریال)	درصد تغییر قیمت تسویه	موقعیهای باز	لوتین (ریال)	آخرین (ریال)	باین ترین (ریال)	پلاترین (ریال)	ارزش (ریال)	حجم	شرح	روز قرارداد
۱۳۹۶/۱۲/۱۰	۰/۷	۱۵,۵۲۷,۳۳۴	-۲۸	۱,۴۰۲	۱۵,۴۸۵,۰۰۰	۱۵,۵۳۰,۰۰۰	۱۵,۴۸۵,۰۰۰	۱۵,۵۴۵,۰۰۰	۳۳,۳۸۳,۰۰۰,۰۰۰	۳۱۵	قرارداد آتی سکه طلا تحویل اسفند ماه ۱۳۹۶	GCES۹۶
۱۳۹۶/۱۲/۰۹	-۰/۵۷	۱۵,۴۱۸,۶۶۲	-۲۶	۱,۴۳۰	۱۵,۳۱۰,۰۰۰	۱۵,۴۷۵,۰۰۰	۱۵,۳۰۵,۰۰۰	۱۵,۴۹۰,۰۰۰	۵۰,۱۱۰,۶۵۰,۰۰۰	۳۲۵	قرارداد آتی سکه طلا تحویل اسفند ماه ۱۳۹۶	GCES۹۶
۱۳۹۶/۱۲/۰۸	-۰/۱۱	۱۵,۳۳۰,۷۷۳	۴۵	۱,۴۵۶	۱۵,۲۴۰,۰۰۰	۱۵,۳۳۰,۰۰۰	۱۵,۳۱۵,۰۰۰	۱۵,۴۰۰,۰۰۰	۴۶,۶۰۵,۵۵۰,۰۰۰	۳۰۴	قرارداد آتی سکه طلا تحویل اسفند ماه ۱۳۹۶	GCES۹۶

گزارشات آماری: این صفحه امکان دسترسی به گزارش‌های تفصیلی آماری هفتگی، ماهیانه و سالیانه بازار قراردادهای آتی را فراهم می‌کند.

شکل ۵-۱۶ جستجوی گزارش‌های آماری

عبارت مورد جستجو

همه دوره‌ها ▼

دوره‌ها

همه حوزه‌ها ▼

حوزه

بازار مشتقه ▼

بازار

جستجو

تاریخ انتشار	حوزه	بازار	نام
شنبه ۱۳ اسفند ۱۳۹۶ ع.ق.ط	داخلی	بازار مشتقه	آمار معاملات هفتگی بازار مشتقه ۵ الی ۱۰ اسفند ماه
شنبه ۵ اسفند ۱۳۹۶ ع.ق.ط	داخلی	بازار مشتقه	آمار معاملات هفتگی بازار مشتقه ۲۸ بهمن الی ۳ اسفندماه
چهارشنبه ۲ اسفند ۱۳۹۶ ع.ق.ط	داخلی	بازار مشتقه	آمار معاملات ماهانه بازار مشتقه بهمن ماه عه

شکل ۵-۱۷ بخشی از یک گزارش آماری هفتگی بازار قراردادهای آتی

بازار: بازار مشتقه   حوزه: داخلی

درصد تغییر	ارزش معاملات انجام شده (هزارریال)		درصد تغییر	حجم قراردادهای معامله شده		قرارداد
	هفته قبل	این هفته		هفته قبل	این هفته	
۱۴.۷	۱۳۵,۱۳۳,۵۰۰.۰	۱۵۵,۰۰۵,۶۵۰.۰	۱۵.۱	۱,۰۸۶.۰	۱,۲۵۰.۰	قرارداد آتی سکه طلا تحویل شهریور ۱۳۹۶
-۴۸.۵	۷۷,۱۱۸,۵۵۰.۰	۳۹,۷۳۹,۸۵۰.۰	-۴۸.۳	۶۰.۳.۰	۳۱۲.۰	قرارداد آتی سکه طلا تحویل آبان ماه ۱۳۹۶
-۳۵.۳	۱۱۷,۷۹۵,۳۵۰.۰	۷۶,۲۰۴,۷۰۰.۰	-۳۵.۰	۸۹۵.۰	۵۸۲.۰	قرارداد آتی سکه طلا تحویل دی ماه ۱۳۹۶
-۴۱.۴	۸۹۶,۱۵۵,۶۵۰.۰	۵۲۵,۳۳۷,۰۵۰.۰	-۴۱.۰	۶۶۳۲.۰	۳,۹۱۰.۰	قرارداد آتی سکه طلا تحویل اسفند ماه ۱۳۹۶
-۴۱.۹	۵,۹۰۲,۴۰۶,۴۰۰.۰	۳,۴۳۱,۹۳۱,۷۰۰.۰	-۴۱.۷	۴۲,۶۲۸.۰	۲۴,۸۶۹.۰	قرارداد آتی سکه طلا تحویل اردیبهشت ماه ۱۳۹۷
-۴۰.۷	۷,۱۲۸,۵۹۹,۴۵۰.۰	۴,۳۲۸,۱۹۸,۹۵۰.۰	-۴۰.۴	۵۱,۸۴۴.۰	۳۰,۹۳۳.۰	جمع کل

کارمزدها: این صفحه جزئیات کارمزدهای قراردادهای آتی را نمایش می‌دهد.

فرم‌ها: این صفحه انواع فرم‌ها در بازار مشتقه شامل فرم درخواست انتقال کد معاملاتی قراردادهای آتی، فرم معرفی اطلاعات حساب‌های بانکی مشتری، فرم درخواست کد مشتریان حقوقی، فرم درخواست کد مشتریان حقیقی، فرم گواهی آمادگی تحویل قرارداد آتی/درخواست اعمال قرارداد اختیار معامله، رسید تحویل دارایی پایه موضوع قرارداد آتی توسط فروشنده جهت کارشناسی و اعلام نتیجه، رسید دریافت دارایی پایه توسط مشتری خریدار، فرم درخواست انتقال وجه، فرم اقرارنامه و بیانیه ریسک، فرم ثبت سفارش مشتریان، فرم معرفی نمونه امضای مدیرعامل و نمایندگان شرکت‌های کارگزاری و فرم درخواست اخذ مجوز دسترسی به سامانه معاملات برخط را نمایش می‌دهد.

بخش قراردادهای اختیار معامله شامل شش زیربخش تابلوی برخط بازار، آمار معاملات، آمار معاملات کارگزاران قرارداد اختیار معامله، مستندات، کارمزدها و محتوای آموزشی می‌شود که مشابه با بخش قراردادهای آتی هستند. **تابلو برخط بازار** آخرین وضعیت معاملات قراردادهای اختیار معامله را به تفکیک نماد و به صورت برخط نمایش می‌دهد. این صفحه با آدرس مستقیم <https://option.ime.co.ir> نیز در دسترس است.

راهنما

۱	نام قرارداد اختیار معامله
۲	نوع قرارداد اختیار شامل اختیار خرید یا اختیار فروش
۳	نماد معاملاتی (کد قرارداد)
۴	قیمت پایانی آخرین روز معاملاتی
۵	وجه تضمین شامل اولیه و لازم
۶	حجم و ارزش معاملات از ابتدای بازگشایی بازار در روز معاملاتی جاری
۷	آخرین تعداد موقعیت‌های باز و میزان و درصد تغییر نسبت به آخرین روز معاملاتی
۸	اندازه قرارداد اختیار معامله
۹	اولین، بالاترین، کمترین و آخرین قیمت معاملات و میزان و درصد تغییر آن‌ها نسبت به آخرین قیمت پایانی
۱۰	سه مظنه بهتر تقاضا و عرضه و حجم آن‌ها
۱۱	قیمت اعمال قرارداد اختیار معامله در سررسید

۵-۲-۳ بازار مالی

- **اوراق سلف موازی استاندارد:** شامل هفت زیربخش تابلوی برخط بازار، آمار معاملات، اطلاعات قیمتی نمادها، گزارشات آماری، مستندات، کارمزدها و فرم‌ها می‌شود.
- تابلو برخط معاملات سلف: این صفحه تابلو معاملاتی بازار ثانویه نمادهای فعال قراردادهای سلف موازی استاندارد را نمایش می‌دهد. لازم به ذکر است که تابلو نمادهای فعال اوراق سلف موازی استاندارد در سایت شرکت مدیریت فناوری بورس تهران بخش بورس کالا نیز در دسترس است.
- آمار معاملات اوراق سلف استاندارد: این صفحه امکان جستجو و تهیه خروجی اکسل از معاملات روزانه بازار ثانویه اوراق سلف موازی استاندارد را فراهم می‌کند.
- مستندات اوراق سلف منتشرشده: این بخش حاوی اطلاعات و مستنداتی از جمله رویه اجرایی انتشار اوراق سلف موازی، دستورالعمل اجرایی معاملات سلف استاندارد در بورس کالای ایران، ثبت‌های حسابداری مربوط به معاملات اوراق سلف موازی استاندارد، کارمزد معاملات اوراق سلف استاندارد و همچنین سوابق عرضه و مشخصات قراردادهای سلف موازی استاندارد منتشره می‌باشد.
- محتوای آموزشی: این بخش در قالب بروشور و پاورپوینت اطلاعات مفیدی را در مورد اوراق سلف موازی استاندارد به مخاطب ارائه می‌دهد.

■ **گواهی سپرده کالایی:**

- تابلوی برخط بازار: جزئیات معاملات، عرضه و تقاضای گواهی سپرده کالایی در طی دوره معاملاتی را نمایش می‌دهد.
- آمار معاملات: این صفحه امکان جستجو و تهیه خروجی اکسل از معاملات روزانه بازار گواهی سپرده کالایی را فراهم می‌کند.
- آشنایی با گواهی سپرده کالایی: این صفحه حاوی اطلاعات کلیدی در مورد ابزار معاملاتی گواهی سپرده کالایی است.
- کارمزدها: این صفحه جزئیات کارمزدهای معاملات گواهی سپرده کالایی را نمایش می‌دهد.
- فرآیندهای اجرایی: این صفحه سازوکار اجرایی معاملات گواهی سپرده کالایی را به صورت فرآیندی نمایش می‌دهد.
- مستندات آموزشی: این بخش حاوی فایل‌های آموزشی مورد نیاز مخاطبان برای

آشنایی با معاملات گواهی سپرده کالایی می‌باشد.

■ صندوق‌های سرمایه‌گذاری کالایی:

- راهنما: این بخش حاوی اطلاعات کلیدی در مورد صندوق‌های کالایی می‌باشد.
- فرم‌ها: این صفحه شامل مستندات و فرم‌های لازم جهت تأسیس و پذیره‌نویسی صندوق است.

● لیست صندوق‌های سرمایه‌گذاری کالایی پذیرش شده: در این دسترسی به اطلاعات اساسی صندوق‌ها فراهم شده است.

- لازم به ذکر است که دسترسی به تابلو پذیره‌نویسی صندوق کالایی در طی دوره پذیره‌نویسی و تابلو معاملات ثانویه آن در طی دوره معاملاتی در سایت شرکت مدیریت فناوری بورس تهران بخش بورس کالا فراهم است.

۵-۲-۴ بازار فرعی

■ اطلاعیه عرضه: در این بخش جزئیات اطلاعیه‌های عرضه مربوط به بازار فرعی با ترتیب زمانی قرار داده شده است. علاوه بر این امکان جستجو و تهیه خروجی با فرمت اکسل با انتخاب گروه اصلی، تولیدکننده و محدوده زمانی نیز فراهم شده است.

■ آمار معاملات: این صفحه آخرین آمار معاملات بازار فرعی را به صورت پیش‌فرض نشان می‌دهد و برای دسترسی به آمار دلخواه و تهیه خروجی با فرمت اکسل می‌توان از ابزارهای جستجوی فراهم شده براساس گروه کالایی، تولیدکننده و محدوده زمانی استفاده نمود.

■ کارمزدها: این صفحه جزئیات کارمزدهای معاملاتی اموال غیرمنقول در بازار فرعی شرکت را بورس کالای ایران را نمایش می‌دهد.

۵-۳ کالاها

بخش کالا از بخش‌های اصلی سایت است که حاوی اطلاعات کاملی در مورد کالاها و مباحث مربوط به آنهاست. بنابراین اشخاص با مراجعه به بخش کالاها می‌توانند اطلاعات مربوط به استانداردها، بازارها و ابزارهای مربوط به کالاها را مشاهده نمایند. این بخش شامل پنج قسمت لیست کالاها و اوراق بهادار مبتنی بر کالا، امیدنامه‌ها و آنالیز کالاها، شرایط پذیرش، مدارک پذیرش و تسویه و پایاپای می‌باشد که در ادامه تشریح شده است.

۱. لیست کالاها و اوراق بهادار مبتنی بر کالا: در این بخش مجموعه کالاها و اوراق بهادار پذیرش شده در شرکت بورس کالای ایران به صورت تفکیک شده در قالب سه گروه بازار فیزیکی شامل محصولات صنعتی و معدنی، فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی و محصولات کشاورزی و همچنین بازار مشتقه و اوراق بهادار و کالاهای پذیرش شده در بازار فرعی جهت مشاهده مخاطبان تعبیه گردیده است؛
۲. امیدنامه‌ها و آنالیز کالاها: شامل تمامی جزئیات مربوط به امیدنامه‌ها، آنالیز و استانداردهای اجباری کالاها به همراه ابزارهای جستجو؛
۳. شرایط پذیرش: شامل شرایط و ضوابط لازم برای پذیرش کالا در بازارهای مختلف و لیست آزمایشگاه‌های مورد تأیید؛
۴. مدارک پذیرش: مدارک و فرم‌های لازم جهت پذیرش کالا برای هر بازار لیست شده و جزئیات کارمزدهای پذیرش و درج کالاها؛
۵. تسویه و پایاپای: ضوابط و فرآیندهای اجرایی مربوط به تسویه و پایاپای معاملات به تفکیک بازارها.

۵-۴ انبارها

انبارها نهادهای واسطه مهمی هستند که در معاملات گواهی سپرده کالایی و همچنین معاملات طرح قیمت تضمینی محصولات کشاورزی موضوع ماده ۳۳ نقش‌های مهمی بر عهده دارند. اطلاعات این بخش در قالب چهار زیربخش فهرست انبارهای پذیرش شده، گواهی سپرده کالایی، پذیرش انبارها و مقررات مربوط به حوزه انبارها تقسیم‌بندی شده است. این بخش شامل موارد ذیل است.

۱. فهرست انبارهای پذیرش شده: شامل لیست انبارهای پذیرش شده برای محصولات مختلف شامل زعفران، جو، ذرت و سکه؛
۲. گواهی سپرده کالایی: شامل لیست کارگزاران دارای مجوز معاملات گواهی سپرده کالایی در گروه‌های مختلف کالایی و همچنین مطالب آموزشی شامل اسلاید و فیلم؛
۳. پذیرش انبارها: در این بخش فرآیند اجرایی، مدارک، نمونه فرم‌ها و مدارک، نمونه قراردادهای لازم برای پذیرش انبار در بورس و علاوه بر آن چک‌لیست‌های بازرسی از انبارها قرار داده شده است؛

۴. مقررات مربوط به حوزه انبارها: این بخش علاوه بر دستورالعمل پذیرش انبار، شامل راهنمای سامانه ثبت اطلاعات کشاورزان و سامانه مدیریت انبار گواهی سپرده کالایی و همچنین جداول هزینه‌های انبارداری و کارمزدهای پذیرش انبار می‌شود.

۵-۵ ذی نفعان

در این بخش اطلاعاتی متناسب با ذی نفعان اصلی شرکت بورس کالای ایران ارائه گردیده است. ذی نفعان مذکور در پنج دسته زیر تقسیم‌بندی شده‌اند.

۱. سهامداران

اطلاعات ارائه شده در این قسمت به شرح ذیل است:

■ ترکیب سهامداران: این بخش تعداد سهامداران، تعداد سهام و درصد مالکیت هر گروه از سهامداران شرکت بورس کالای ایران را طبق آخرین گزارش مالی سالیانه ارائه می‌دهد. لازم به ذکر است که گروه‌های سهامداری شرکت بورس کالای ایران عبارتند از کارگزاران عضو (گروه ۱)، تولیدکنندگان، عرضه‌کنندگان و سایر فعالان بورس (گروه ۲)، نهادهای مالی به‌استثنای کارگزاران عضو (گروه ۳) و اشخاص حقیقی (گروه ۴).

■ مجامع: در این بخش آگهی‌های دعوت به مجامع و همچنین تصمیمات مجامع به عموم اطلاع‌رسانی می‌گردد.

■ گزارشات هیئت‌مدیره: در این بخش آخرین اطلاعات از ترکیب هیئت‌مدیره و همچنین گزارشات ارائه شده از سوی هیئت‌مدیره گنجانده شده است.

■ صورت‌های مالی: در این بخش دسترسی به صورت‌های مالی و پیش‌بینی درآمد هر سهم برای دوره‌های مختلف فراهم شده است.

■ پرداخت سود: در این بخش جزئیات برنامه پرداخت سود به سهامداران اطلاع‌رسانی می‌گردد.

۲. مشتریان

اطلاعات ارائه شده در این قسمت به شرح ذیل است:

■ نحوه پذیرش مشتریان در بورس کالا: این بخش حاوی مدارک و فرم‌های مورد نیاز جهت پذیرش مشتریان در شرکت بورس کالای ایران است.

■ فرآیندهای اخذ کد معاملاتی: در این بخش فرآیندهای اخذ کد معاملاتی جهت فعالیت در بازارهای مشتقه و فیزیکی تشریح شده است.

۳. بانک‌ها

در این بخش لیست بانک‌های عامل و نوع عاملیت آنان مشخص گردیده است. در این بین برخی از بانک‌ها به صورت فعال در فرآیندهای تسویه معاملات شرکت دارند و برخی مراحل آزمایشی برای شروع عاملیت را طی می‌نمایند.

۴. کارگزاران

لازم به توضیح است تمامی ارتباطات بین مشتریان و عرضه‌کنندگان در شرکت بورس کالای ایران از طریق کانال کارگزاری محقق می‌شود. بخش کارگزاران در چهار قسمت کارگزاران فعال، مجوزها، آمار معاملات کارگزاران بازار فیزیکی و آمار معاملات بازار مشتقه، اطلاعات مربوط به کارگزاران را در اختیار مخاطبان قرار می‌دهد.

■ کارگزاران فعال: در این بخش لیست کارگزاران، اطلاعات تماس، آدرس سایت‌های اینترنتی و آدرس دفاتر آنان اطلاع‌رسانی شده است.

■ مجوزها: در این بخش جزئیات مجوزهای فعالیت کارگزاران در بازارهای بورس کالای ایران فراهم شده است.

■ آمار معاملات کارگزاران بازار فیزیکی: در این بخش آمار ماهانه معاملات بازار فیزیکی بورس کالای ایران به تفکیک کارگزاران ارائه گردیده است.

■ آمار معاملات کارگزاران بازار مشتقه: در این بخش آمار ماهانه معاملات بازار قراردادهای آتی سکه طلا به تفکیک کارگزاران ارائه گردیده است.

۵. عرضه‌کنندگان

در این بخش اسامی تمامی شرکت‌های عرضه‌کننده در شرکت بورس کالای ایران در پنج گروه عرضه‌کننده تالار محصولات صنعتی و معدنی، تالار فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی، تالار محصولات کشاورزی، تالار فرعی و شرکت‌های خارجی اطلاع‌رسانی شده است.

۵-۶ قوانین و مقررات

این بخش اصلی شامل قوانین و مقررات مربوط به فعالیت‌ها، بازارها و معاملات بورس کالای ایران است. اجزای این بخش شامل قوانین، اساسنامه، دستورالعمل‌ها، آیین‌نامه‌ها، مصوبه‌ها و ضوابط می‌شود که با مراجعه به صفحه مربوط به هر بخش در دسترس مخاطب قرار گرفته‌اند. علاوه بر این امکان جستجوی قوانین برحسب کلیدواژه و انتخاب محدوده زمانی انتشار نیز در صفحات گنجانده شده است.

۵-۷ آموزش و پژوهش

این بخش از بخش‌های مفید سایت است که در راستای آموزش و فرهنگ‌سازی عمومی ایجاد گردیده است. این بخش شامل چهار زیربخش پژوهش، گزارشات هفتگی، آموزش و انتشارات است.

۱. پژوهش

■ گزارش‌های توسعه بازار: در این قسمت دسترسی به گزارشات کارشناسی و مطالعات پیرامون توسعه بازار همراه با امکانات جستجو جهت استفاده مخاطبان فراهم گردیده است.

■ اولویت‌های پژوهشی: این قسمت حاوی موضوعات و اولویت‌های پژوهشی منتخب تحت شمول حمایت‌های مالی از پژوهش یا پایان‌نامه، فرآیند حمایت از پژوهش و پایان‌نامه و نمونه فرم‌های پروپوزال پژوهش و پایان‌نامه است.

۲. گزارشات هفتگی

در این بخش گزارشات هفتگی از آمار معاملات شرکت بورس کالای ایران به تفکیک بازارها، تالارها و کالاها فراهم گردیده است.

۳. آموزش

■ تقویم آموزشی: در این قسمت برنامه فصلی کلاس‌های آموزشی شرکت بورس کالای ایران که به صورت عمومی و رایگان ارائه می‌گردد، تعبیه شده است.

■ مستندات آموزشی: در این قسمت فایل‌های ارائه، ویدئو و بروشورهای آموزشی جهت آشنایی مخاطبان با بازارها و معاملات در شرکت بورس کالای ایران تدارک دیده شده و تعبیه گردیده است.

■ راهنمای اخذ کد معاملاتی: در این بخش فرآیندهای اخذ کد معاملاتی جهت فعالیت در بازارهای مختلف تشریح گردیده است.

۴. انتشارات

در این بخش دسترسی به دریافت ماهنامه‌های بورس کالای ایران، بروشورهای آموزشی، کتب تألیفی بورس کالای ایران و همچنین سالنامه‌ها و فصلنامه‌های انگلیسی شرکت بورس کالای ایران فراهم گردیده است.

۵-۸ سؤالات متداول

در این بخش تلاش شده که به عمده سؤالات متداول پیرامون فعالیت‌های بورس کالای ایران به بهترین شکل پاسخ داده شود و در دسترس مخاطبان قرار گیرد. بنابراین مخاطبان چنانچه با بازدید از بخش‌های مختلف سایت نسبت به برخی موضوعات سؤالاتی داشته باشند می‌توانند پاسخ خود را در این مجموعه بیابند. سؤالات متداول در هفت بخش ذیل دسته‌بندی شده است:

۱. سؤالات متداول در خصوص سامانه ثبت اطلاعات کشاورزان
۲. سؤالات متداول در خصوص بازرسی و امور اعضاء
۳. سؤالات متداول در خصوص عملیات بازار
۴. سؤالات متداول در خصوص پذیرش و بازاریابی
۵. سؤالات متداول در خصوص تسویه و اتاق پایاپای
۶. سؤالات متداول در خصوص پذیرش مشتریان بورس کالا
۷. سؤالات متداول در خصوص قراردادهای اختیار معامله

